

Verbatim records

XIV Riigikogu, II Istungjärk, Täiskogu korraline istung

Tuesday, 24.09.2019, 10:00

Edited

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:03 Riigikogu otsuse "Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamine" eelnõu (38 OE) esimene lugemine

2. 10:46 Ülevaade avaliku teenistuse 2018. aasta aruandest

3. 12:00 Kodakondsuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu (57 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tere päevast, austatud Riigikogu! Alustame Riigikogu täiskogu II istungjärku 3. töönädala teisipäevast istungit. Head kolleegid, on võimalus üle anda eelnõusid ja arupärimisi. Urmas Kruuse, palun!

10:00 Urmas Kruuse

Austatud istungi juhataja! Auväärsed kolleegid! Kindlasti ei ole Eesti ühiskonnas mingi saladus, et tööjõupuudus on haaranud igat sektorit. See tegelikult tähendab seda, et selleks, et Eesti majandus saaks kasvada ja me suudaks ka tulevikus oma sotsiaalhoolekande süsteemi üleval hoida, vajame me töökäsi nagu õhku. Aga mulle isiklikult ja ka minu heale 15 kolleegile Reformierakonna fraktsioonist tundub, et valitsus ei ole sellest aru saanud. See jutt puudutab ka põllumajandust. On üldlevinud arusaam, et põllumajanduses vajatakse töökäsi võib-olla ainult hooajaliselt, aga see ei ole ammu enam nii. Seda räägivad nii statistikanumbrid kui ka erinevad eksperdid ja tööandjad. Seetõttu tekitas meis imestust siseministri 13. septembril k.a kooskõlastusele saadetud määrus, mis käsitleb sisserände piirarvu jagamist. Ja oh imet, põllumajandusest ei ole seal üldse juttu! Tekib tunne, et valitsuse liikmed ei ole asjaga kursis. Seetõttu me tahame Mart Järvikult, praeguselt maaeluministrilt, teada saada, mismoodi ta oma sektori eest seisis ja kuidas kaitses võimalust kaasata põllumajandussektoris ja üldse maaellu välistöötajate, ja mitte ainult hooajaliselt, vaid selleks, et saadaks siin aasta ringi tööd teha, sest see sektor vajab seda. Loodame, et saame mõistlikud vastused. Aitäh!

10:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Rohkem eelnõude ja arupärimiste üleandmise soovi Riigikogu liikmetel ei ole. Olen võtnud vastu ühe arupärimise, Riigikogu juhatus menetleb seda kooskõlas kõigi seadustega.

Nüüd teated, head kolleegid! Täna pärast täiskogu istungi lõppu toimub siin istungisaalis male toetusrühma asutamise koosolek. Kokkukutsuja on Andrei Korobeinik.

Kohaloleku kontroll.

Kohaloleku kontroll

Kohalolijaks registreerus 87 Riigikogu liiget, puudub 14.

1. 10:03 Riigikogu otsuse "Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamine" eelnõu (38 OE) esimene lugemine

10:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme tänase päevakorra juurde! Esimene päevakorrapunkt on Eesti Panga Nõukogu esimehe Mart Laari esitatud Riigikogu otsuse "Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamine" eelnõu 38 esimene lugemine. Ettekandja rahanduskomisjoni esimees Aivar Kokk, palun! Teadmiseks Riigikogu liikmetele, et menetlemise käigus on igal Riigikogu liikmel võimalik esitada üks küsimus. Läbirääkimistel saavad osaleda fraktsioonide esindajad ja lõpphääletus on salajane. Palun!

10:04 Aivar Kokk

Head kolleegid! Riigikogu rahanduskomisjon arutas oma 17. septembri koosolekul Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamist. Võib-olla sissejuhatuseks nii palju, et tulenevalt Eesti Panga seaduse § 8 lõikest 1 esitab Eesti Panga Nõukogu esimees Riigikogu otsuse "Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamine" eelnõu. Täna on Eesti Panga Nõukogu esimees Mart Laar esitanud Riigikogule ettepaneku nimetada nõukogu liikmeteks Enn Eesmaa, Kaie Keremi, Enn Listra, Rein Minka, Ivvari Padari, Jaanus Tamkivi ja Urmas Varblase.

Eesti Panga Nõukogu on Eesti Panga järelevalveorgan, mis koosneb esimehest ja seitsmest liikmest. Eesti Panga Nõukogu liikmed nimetab Riigikogu oma otsusega Eesti Panga Nõukogu esimehe ettepanekul. Vastavalt Eesti Panga seaduse §-s 8 sätestatule peavad Eesti Panga Nõukogu liikmed olema Eesti kodanikud ja omama kõrgharidust. Liikmete hulka ei tohi kuuluda Vabariigi Valitsuse liikmed ega Eesti Panga töötajad. Eesti Panga Nõukogu liige ei tohi töötada ühegi fondivalitseja, investeerimisfondi, investeerimisühingu, krediitiasutuse, kindlustusandja või muu finantsjärelevalve alla kuuluva subjekti juures ega kuuluda nende juhtorganitesse. Kõik enne nimetatud inimesed, kes on praegu Eesti Panga Nõukogu liikme kandidaadid, vastavad Eesti Panga seaduse §-s 8 sätestatud nõuetele. Kõik kandidaadid on andnud nõusoleku kandideerimiseks ja edukalt läbinud Eesti Panga seaduse § 11² alusel julgeolekukontrolli või on neil juba oma ametikoha järgselt õigus Eesti Panga seaduse §-s 11² nõutud taseme riigisadalustele.

Komisjonis me kuulasime ära Eesti Panga Nõukogu esimehe Mart Laari. Oli palju tuliseid küsimusi ja arvamused. Kahjuks ei kirjuta Eesti Panga seadus praegu Eesti Panga Nõukogu esimehele ette, millal ta peab nõukogu liikmete nimed esitama ja kas ta peab nimekirja kellegagi läbi arutama või mitte. Kirjas on lihtsalt, et Eesti Panga Nõukogu esimees esitab kandidaadid. Edasi tuleb otsus Riigikogu täiskogul otsustada ühe lugemisega ja valituks osutub nõukogu siis, kui selle poolt on rohkem hääli kui vastu. Kahjuks ei ole seaduses kirjas ka seda, mis juhtub siis, kui Riigikogu koosseis ei toeta Eesti Panga Nõukogu esimehe ettepanekut. Eelmisel sajandil seda seadust tehes ei osatud ette aimata sellist olukorda, nagu nüüd on tekkinud.

Nii et selline nimekirja on esitatud. Täpsustamiseks veel, et kui ajakirjandusest jooksis läbi, et rahanduskomisjon toetas seda nimekirja ja saatis selle suurde saali, siis tegelikult tegi Riigikogu rahanduskomisjon ettepaneku võtta see eelnõu Riigikogu tänase istungi päevakorda. Me ei teinud otsust, kas toetada või mitte toetada. Aitäh!

10:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Teile on ka küsimusi. Jürgen Ligi, palun!

10:08 Jürgen Ligi

Aitäh! Mart Laar lubas küll täna kohal olla, aga ju siis oli põhjus mitte tulla. Komisjonis ta rääkis põhiliselt kuulu- ja muinasjutte. Ja nüüd ma pean teie käest küsima nende kohta. Suur jutt oli see, et tema valik tagab panga poliitilise sõltumatuse. Ei olnud küll ühtegi tõestust, et see oleks kuidagi ohus. Aga öelge, kas teie jagate seda seisukohta, et kui üks poliitik ehk siis Mart Laar ainuisikuliselt valib endale nõukogu ja seejuures parlamendiga üldse konsulteerimata, siis see on sõltumatuse garantii! Täpselt seda Mart proovis meile tõestada. Kas te jagate seda seisukohta? Te olete praegu tema asemik.

10:09 Aivar Kokk

Aitäh, Jürgen, väga hea küsimuse eest! Esimese märkuse peale ma lihtsalt ütlen, et meil oli komisjonis kokku lepitud, et Mart Laar saab siin täna esineda, aga kahjuks Riigikogu reglement on teine: seda võimalust, isegi kui ta sooviks, ei ole võimalik anda. Võib anda võimaluse esineda kõigile seitsmele nõukogu liikme kandidaadile, aga mitte kahjuks sellele isikule, kes nimekirja esitab.

Nüüd teiseks. Jürgen, me mõlemad teame, olles lugenud seda eelnõu, mis on praktiliselt kolmerealine, et seal on väga selgelt öeldud, et nõukogu esimees esitab koosseisu Riigikogule ja Riigikogu kas toetab seda või ei toeta. Kas hea tava on selline, nagu seekord on käitunud? Siia maani on hea tava olnud teistsugune. Aga ma pean rõhutama, et lihtsalt seaduse järgi on nõukogu esimehel need õigused olemas. Nii et me ei saa kuidagi öelda, et ta on valesti käitunud. Minu arvates me saame praegu öelda ühte asja, mis on kindlasti valesti tehtud. Praeguse nõukogu volitused pidid tegelikult lõppema juba veebruarikuus. Ajaloos ei ole minu teada kunagi olnud seda, et ei ole õigel ajal esitatud uusi nõukogu liikmeid. Me küsisime selle kohta ka komisjonis ja Mart Laar vastas, et ta ei tahtnud nõukogu liikmeid eelmise koosseisu ajal esitada, ootas ära uue koosseisu ja esitas siis. Kahjuks, Jürgen, sa saad ainult ühe küsimuse esitada, pead nüüd kedagi teist paluma.

10:10 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Kas protseduuriline küsimus, Jürgen Ligi? Jaa, palun!

10:10 Jürgen Ligi

Aitäh, hea juhataja! Palun tõlgendage kodukorda! Ma küsisin väga selgelt kas-küsimuse ja ettekandja ei vastanud üldse mu küsimusele. Kas see on kodukorra koostöös või mitte?

10:11 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

On küll. Iga küsija küsib võimete kohaselt ja iga vastaja vastab ka võimete kohaselt. (Naer saalis.) Tarmo Kruusimäe, palun!

10:11 Tarmo Kruusimäe

Protseduuriline küsimus: kas see oli ikka kas-küsimus?

10:11 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Seda saab stenogrammist järele vaadata. Läheme edasi küsimustega. Valdo Randpere, palun!

10:11 Valdo Randpere

Aitäh! Ma nüüd endalegi üllatuseks hakkan EKRE advokaadiks. Aga mind üllatab selle ettepannud nõukogu koosseisu puhul, et kõigist erakondadest on esindaja seal olemas, Isamaast on isegi kaks – oh üllatust! –, aga EKRE-st ei ole kedagi. Ma mõtlesin, et äkki sina tead, vahest oli komisjonis juttu, millest see tuleneb. Ma tean, et Mart Laar aasta tagasi ütles Mart Helme kohta, et ta pole üksnes kasulik idioot, vaid ka patoloogiline valetaja. Minu küsimus ongi, kas Mart Laar on laiendanud seda hinnangut kogu EKRE-le või mis see ... (A. Kokk hakkab vastama.) Ma ei ole küsimust lõpetanud, aga ma sain aru, et sina lõpetasid kuulamise. Ühesõnaga, mis see Mart Laari valiku põhjus nüüd on? Kas ta on laiendanud seda hinnangut, mis ta andis Mart Helmele, kogu EKRE-le ja leiab, et sealt ei olegi võtta kedagi, kelle võiks esitada Eesti Panga Nõukogu liikmeks? Kas oli sellest juttu?

10:12 Aivar Kokk

Aitäh! Muidugi sa võiks öelda, kes need kaks inimest Isamaast on. Üks on esimees, aga kes teine on? Aga meil oli komisjonis tõesti see küsimus ja selle peale Mart Laar, kui ma õigesti mäletan, vastas, et see on nõukogu esimehe otsustada, kelle ta oma nõukogusse valib. Kõik seitse inimest. Selline vastus oligi.

10:12 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Kruuse, palun!

10:12 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Te oma sõnavõttus märkisite, et seadus on selline, aga head tava on rikutud. Kas sellest võib järeldada, et oleks vaja seadust muuta, et sellist tava rikkumist ei saaks üldse olla? Või te peate normaalseks, et parlamendil puudub siin üldse kaasarääkimise õigus? Te küll viitasite sellele, et meil on ees hääletus, aga see on juba teine etapp võimalikul kaasarääkimisel.

10:13 Aivar Kokk

Aitäh, Urmas, väga hea küsimuse eest! Võin sulle öelda, et rahanduskomisjon on seda teemat arutanud ja kindlasti me peale tänast hääletamist kaalume võimalust Eesti Panga seadust muuta. On tulnud mitu ettepanekut, et ei tekiks sellist olukorda, et me pool aastat pärast tähtaega arutame nõukogu liikmeid.

10:13 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Hanno Pevkur, palun!

10:13 Hanno Pevkur

Aitäh! Hea ettekandja! Mul on teile küsimus seoses Mart Laari käitumisega. Kas teie erakonna auesimees on otsustanud parlamendi panna kummitempli rolli? Kas ta arvab, et parlament on kummitempel, et tema valib välja need inimesed, kes nõukogus peaksid olema, ja meie peame lihtsalt nook-nook kaasa noogutama? Vahest on kuskil midagi viltu läinud? Ja võib-olla teine kiire küsimus ka selle juurde: kas teie isiklikul hinnangul oleks nõukogu esimees pidanud vähemalt konsulteerima parlamendi fraktsioonidega ja arutama, kes võiksid kuuluda Eesti Panga Nõukokku?

10:14 Aivar Kokk

Aitäh järjekordse väga hea küsimuse eest! Ma alustan tagantpoolt, siis võib-olla esimesele küsimusele ei pea vastamagi. Jah, ma olen seisukohal, et hea tava kohaselt oleks nõukogu esimees võinud suhelda kõikide Riigikogus esindatud erakondadega. Sel juhul oleks olnud kindel, et tema pakutav eelnõu läheb Riigikogus ludinal läbi. Oma esimese küsimuse pead sa Mardile esitama. Ma ei saa sulle vastata, miks ta nii tegi. Hea tava on, et erakondadega arutatakse asi läbi. Ja ma võin sulle rahustuseks öelda, et ka Isamaa erakonnaga ei ole selles asjas konsulteeritud.

10:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Toomas Kivimägi, palun!

10:15 Toomas Kivimägi

Aitäh, härra juhataja! Väga lugupeetud ettekandja! Minu küsimus on, kas Eesti Panga Nõukogu volitused praegu üldse kehtivad. Minu hinnangul Eesti Panga Nõukogu volitused ei kehti ja minu jaoks on täiesti arusaamatu, et kuigi me peame Eesti Panka väga oluliseks, me oleme tegelikult juba lausa pool aastat mööda vaadanud sellest, et tegelikult Eesti Panga Nõukogu puudub. Kas sa jagad minu seisukohta, et Eesti Panga Nõukogu volitused ei kehti? Ja mida te olete varem ette võtnud, et sellist olukorda vältida? Minu arvates on see väga ebaloomulik ja väga halb pretsedent.

10:16 Aivar Kokk

Aitäh, Toomas, hea küsimuse eest! Seaduse järgi kehtivad volitused nii kaua, kui Riigikogu ei ole määranud uusi nõukogu liikmeid.

10:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Taavi Rõivas, palun!

10:16 Taavi Rõivas

Aitäh, hea juhataja! Ja hea vastaja! Minu küsimus on järgmine: kas tänapäeval ei oleks elementaarne, et kui keegi teeb ettepaneku määrata fraktsioonide esindajad nõukokku, siis ta vähemasti konsulteerib nende fraktsioonidega, kelle esindajad ta sinna määrab? Kas ei ole mitte nii, et on mindud igasuguste avatud valitsemise põhimõtete vastu, tehes see otsus kabinetivaikuses ja sundides Riigikogu tõepoolest hakkama kummitempliks, nagu kolleeg Pevkur juba ütles? Kas te ei leia, et tegemist on erakordselt halva praktikaga ja avatud valitsemise põhimõtete rikkumisega?

10:17 Aivar Kokk

Aitäh! Ma pean alustama sellest, et vastavalt seadusele, mis täna kehtib, ta ei pea seda tegema, aga vastavalt heale tavale võiks teha. Siin saalis on sellel ajal, kui mina olen Riigikogu liige olnud, üks kord olnud veel selline juhtum, kui seda head tava on rikutud. Sel korral Riigikogu toetas ettepanekut, ilma et

seda oleks enne erakondadega läbi arutatud. Täna ma ei tea, kuidas läheb. Eks mõne aja pärast, kui hääletama hakatakse, selgub, kas see tava – nagu sa väga õigesti ütled, see kummitempli tava – Riigikogus jätkub või mitte. See on kõigi Riigikogu liikmete otsustada. Kui sa minu arvamust küsid, siis mina Mardi asemel oleks vähemalt käinud rääkimas. Kas ma oleks nõustunud erakonna kandidaadiga või mitte, aga vähemalt ma oleks käinud oma kandidaati maha müümas.

10:18 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Heiki Kranich, palun!

10:18 Heiki Kranich

Aitäh! Hea ettekandja! Me kõik oleme aru saanud, et Mart Laar peab Eesti Panka juba oma pärusmaaks ja lisaks käitub nagu mõisahärra, kes valib aidamehi ise. Aga teie jutust sain ma aru, et te olete rahanduskomisjonis juba arutanud võimalikku Eesti Panga seaduse muutmist. Kas te Mart Laari tegevuse valguses olete kaalunud ka võimalikke sanktsioone nõukogu esimehe vastu, kes selgelt on reegleid rikkunud?

10:18 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest! Kui sa oled Eesti Panga seadust lugenud – ma soovitan lugeda, kui ei ole lugenud –, siis sa tead, et seal on väga selgelt kirjas, et Eesti Panga Nõukogu esimehe tagasikutsumiseks on ainult üks võimalus. See ei ole kuidagi seotud Riigikogu liikmetega. Ei ole võimalik esitada umbusaldusavaldust ega tagasi kutsuda, kuigi Riigikogu on presidendi ettepanekul nõukogu esimehe kinnitanud.

10:19 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

10:19 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Ma mäletan küll, kui suure-suure hädaga sai Mart Laar tagasi valitud. Piinlik oli! Ja nüüd käitub see mees nagu diktaator, kes parlamendiga nõu ei pea ja ütleb, et sina lähed ja sina tuled. Ma kuulsin, et üks kolleegidest küsis selle kohta, et Isamaal pidi olema isegi kaks liiget selles nõukogus. Sina kui Isamaa juhtpoliitik, ütle mulle, kes siis on veel seal Isamaa liikmetest! Ja kas ongi niimoodi, et ainult Konservatiivse Rahvaerakonna liikmeid nõukogus ei ole?

10:19 Aivar Kokk

Aitäh, Peeter, hea küsimuse eest! Mina saan aru, et Riigikogus teab vähemalt üks inimene, kes need kaks liiget on. Ma pean häbiga tunnistama, et ma ei tea, kes need kaks liiget on. Ma tean ühte, kes on esimees, aga võib-olla ka keegi teistest on meie erakonna liige, aga siis ma pean vabandust paluma, et ma ei tea seda. Ent me peame endale ka, Peeter, tuhka pähe raputama, et Riigikogu on mingil ajal vastu võtnud sellise seaduse, mis kõik need võimalused annab. Loogiline oleks ju, et seaduses on kirjas, mis ajaks hiljemalt peavad uue nõukogu liikmed esitatud olema, kuidas konsultatsioone peetakse ja mis juhtub siis, kui Riigikogu väljapakutud nimekirja ei toeta. Neid punkte kahjuks seaduses ei ole ja sellepärast on rahanduskomisjonis olnud küll mitte päevakorras, vaid niisama arutelu all, et selle seaduse muudatus tuleb. Selliseid olukordi ei tohi tekkida. Praegu võiks juhtuda ka nii, et nõukogu esimees nii kaua, kui tema volitused kehtivad, ei esitagi nõukogu uut koosseisu ja seadusele toetudes ei saaks kuidagi seda takistada. Võib töötada vana nõukogu nii pikalt, kui esimees soovib.

10:21 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tarmo Tamm, palun!

10:21 Tarmo Tamm

Aitäh, juhataja! Hea komisjoni esimees! Nagu ma aru saan, Eesti Panga Nõukogu esimees seadust ei riku. Ja juhul, kui parlament tema esitatud kandidaate heaks ei kiida, läheb pall tagasi nõukogu esimehe kätte ja seis jääb samaks. Kui kaua see seis võib kesta? Mitu korda ta võib parlamendile uusi kandidaate esitada? Vahest oleks tark alustada seaduse muutmist, et selline absurdne olukord ära lõpetada.

10:21 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest, maaelukomisjoni esimees! Seadus ei reglementeerigi seda, mis juhtub, kui Riigikogu ei toeta eelnõu, samuti seda, millal peab nõukogu esimees esitama uue nimekirja, kas ta üldse peab selle esitama või on see nõukogu töös täpselt nii kaua, kui kestab nõukogu esimehe ametiaeg. Selles mõttes on ilmselgelt tekkinud olukord, kus Eesti Panga seadus tuleb avada ja arutada läbi mitte ainult nõukogu liikmete esitamisse puutuv, vaid ka kõik muu. Aga ma veel kord rõhutan, et kehtiva seaduse järgi on nõukogu esimehel kõik õigused ja volitused, seal ei ole kahjuks kirja pandud ei nõukogu liikmete esitamise aeg ega läbirääkimiste aeg.

10:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aivar Sõerd, palun!

10:22 Aivar Sõerd

Aitäh, austatud juhataja! Austatud ettekandja! Ma meenutan seda eelmisel nädalal rahanduskomisjonis olnud arutelu. Kui Eesti Panga Nõukogu esimees seda nimekirja selgitas, siis ta rõhutas – kindlasti ta rõhutas seda, mul on hästi mees –, et ta peab oluliseks, et see koosseis oleks poliitiliselt sõltumatu. Aga kui ma vaatan seda nimekirja, siis siin on inimesi, kes on poliitikas üsna tegusad. Vaat see aspekt jäi mul komisjoni arutelus segaseks. Te ise ka vist selle kohta ei küsinud. Teid häiris see, et nõukogu esimees selle nimekirjaga nii hilja välja tuli. Aga ma küsin: kas teie jaoks mõjus veenvalt panga nõukogu esimehe selgitus, et see koosseis, mis on meil siin nüüd laual, on poliitiliselt absoluutselt sõltumatu?

10:23 Aivar Kokk

Aitäh, Aivar! Me ikkagi küsisime ka sedasama, mida sina praegu küsisid. Ma mäletan, et ühe kandidaadi, meie kolleegi kohta, kes istub siin saalis, öeldi, et ta ei ole poliitik, ta lihtsalt istub Riigikogus. Ma arvan, et kõik, kes siin saalis istuvad, on heas mõttes poliitikud ja teevad oma tööd südame järgi. See teema oli väga selgelt arutelul. Võib-olla, Aivar, ei kostnud Jürgenil sõnade vahelt kõik need küsimused välja, sest Jürgenil oli küsimusi palju ja ta tahaks nüüdki esitada teise küsimuse ka. Äkki keegi erakonnakaaslasest aitab tal selle esitada.

10:24 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kalle Grünthal, palun!

10:24 Kalle Grünthal

Aitäh, lugupeetud Riigikogu istungi juhataja! Täna on saalis olnud väga palju kriitikat selle kohta, et Mart Laar ei ole konsulteerinud fraktsioonidega. Mind huvitabki selle põhjus. Kas teile on teada, mispärast Mart Laar seda ei teinud? Ja võib-olla ma utreerin, ent küsin: kas mittekonsulteerimise põhjus võib olla see, et tema tervislik seisund ei võimalda seda?

10:25 Aivar Kokk

Aitäh! Samale küsimusele komisjonis vastas Eesti Panga Nõukogu esimees Mart Laar, et ta tahtis teha apoliitilist nõukogu. Samas, kui me vaatame nõukogu liikme kandidaate, siis minu arvates on väga tublid poliitikud Ivari Padar ja Enn Eesmaa, kes istuvad meil siin saalis ja teevad oma tööd väga hästi. Jaanus Tamkivi istus siin saalis üle-eelmises koosseisus ja Mart Laar on ise olnud nii peaminister kui Riigikogu liige. Mina näen nimekirjas vähemalt nelja aktiivset poliitikut, kellest kaks on ka praegu kindlasti aktiivsed poliitikud. Oli ka küsimus, miks ei ole kedagi EKRE-st. Selle vastus kõlas, et sooviti, et nõukogu oleks vähem poliitiline. Nii et sellised vastused saime komisjonis. Ma ei saa neid edasi anda sõna-sõnalt, aga põhimõtteliselt olid sellised vastused.

10:26 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Erkki Keldo, palun!

10:26 Erkki Keldo

Aitäh! Hea ettekandja! Te enne mainisite, et Eesti Panga Nõukogu president ütles, et ta venitas ca seitse kuud uue nõukogu nimetamisega, sest tahtis ära oodata Riigikogu uue koosseisu. Samas ta ei ole

Riigikogu uues koosseisus ühegi fraktsiooniga isegi mitte konsulteerinud. Kas siis ei tundu irooniline see põhjendus, miks seitse kuud on nõukogu koosseis Riigikogule esitamata? Tegelikult Riigikoguga ju ei ole konsulteeritud. Kus see loogika siin on? Minule jääb see natuke arusaamatuks.

10:26 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest! Ma igaks juhuks täpsustan, et Eesti Panga Nõukogu esimees esitas nimekirja juunis, umbes kuu-poolteist peale valitsuse kinnitamist. Aga kas ühegi fraktsiooni või erakonnaga pole konsulteeritud – minu teada ühe erakonnaga väidetavalt on. Kuigi sama erakonna mõned liikmed ütlevad, et ei ole, aga ma saan aru, et peasekretäriaga – väidetakse – on räägitud. Kas see kandidaat on kokku lepitud või mitte, seda ma ei tea. Enamik saalis ütleb, et ei ole nende erakonnaga räägitud.

10:27 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

10:27 Urve Tiidus

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud komisjoni ettekandja! Küsimus on hüpoteetiline. Oletame, et see tänane ettepanek ei leia parlamendi toetust. Kas siis tekib teoreetiliselt selline olukord, et nõukogu esimees ei esitagi uusi kandidaate? Kui kaua selline olukord võiks siis teie meelest kesta ja mida arvab komisjon niisugusest teoreetiliselt täiesti võimalikust olukorrast?

10:28 Aivar Kokk

Aitäh, Urve, hea küsimuse eest! Kui Riigikogu Eesti Panga Nõukogu esimehe ettepanekut täna ei toeta, siis kindlasti on 7. oktoobril ehk järgmise töönädala esimesel päeval see teema rahanduskomisjonis laua peal. Ja kindlasti on arutelu all, kuidas muuta Eesti Panga seadust nii, et sellist olukorda ei saaks enam tekkida. Sest võib tekkida tõesti selline olukord, et uut nimekirja ei esitata. Kuskil ei ole kirjas, et peaks esitama.

10:29 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kristen Michal, palun!

10:29 Kristen Michal

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Mäletan minagi, me siin kõik – või vähemalt paljud meist – tegelikult toetasime Mart Laari minemist Eesti Panga Nõukogu esimeheks just sellepärast, et tal on teeneid Eesti Vabariigi ees, ja see tundus kohane. Samas andis ta justkui lubaduse, et ta tõmbub poliitikast tagasi. Ometi on nüüd nõukogu koosseisu ümber selline justkui poliitiline mäng lahvatanud ja see ei ole hea toon. Minu palve sulle ongi, et palun korda lihtsamalt veel kord üle, kuidas peaksid asjad käima ja kuidas nad ei käinud. Võib-olla jälgib toimuvat siin selles saalis istudes või videoülekannet vaadates mõni tulevane Eesti Panga Nõukogu esimees.

10:29 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest! Ma pean ennast kordama juba ma ei tea, mitmendat korda: võtame ette praeguse Eesti Panga seaduse! Kahjuks on su pingnaaber ära läinud, tema on üks selle seaduse autoritest, ja kaks teist autorit on kahjuks manalateele läinud. Tol ajal, eelmisel sajandil, ei osatud ette näha, et võiks tekkida selline situatsioon. Eelmise koosseisu ajal oli kahjuks esimest korda juhtum, et nimekirja ei olnud parlamendiliikmetega läbi räägitud, aga tookord läks ettepanek läbi. Võib-olla seekord Mart arvas, et kui ühel inimesel see õnnestus, võib-olla toetab Riigikogu nüüd tedagi – vastavalt seadusele on talle antud volitus määrata nõukogu liikmed ja ehk tulevad seekordki poolthääled. Kui sa minu käest küsid, siis ma arvan, et see on hea tava rikkumine. Kõigepealt fakt, et nimekirja ei esitatud õigel ajal. Ma arvan, et see on palju olulisem sellest, kes nõukogu liikmed on. Teiseks oleks hea tava kindlasti see, et Riigikogus esindatud erakondadega võiks olla konsultatsioonid. Iga eelnõu puhul on läbirääkimised, me teame siin saalis, et kui ükskõik milline seaduseelnõu peaks läbi minema, siis lepatakse ikkagi osapooltega kokku, et see saalis toetust leiaks. Nagu ma aru saan, seda toetust pole läbi räägitud. Mina kui komisjoni esimees pean tunnistama, et ma ootasin kevadest saati, kui ma komisjoni esimeheks sain, et mingil hetkel heliseb telefon ja küsitakse, millal võiks kokku saada, et arutada Eesti

Panga Nõukogu liikmete kinnitamist Riigikogu saalis. Nii mõnigi, kes istub täna siin saalis, oli kindel, et tema nimi esitatakse, ja neile oli üllatus, et hoopis kolleegi nimi esitati. Samas need, kelle nimed on esitatud, ei ole ju mitte milleski süüdi. Nad on kõik tublid ja oleks õigustatud, et nende kandidatuur siin saalis läbi läheks. Eks tänane hääletamine on igaühe südametunnistuse asi. Iga Riigikogu liige on oma hääletamises vaba, nii nagu seadus ette näeb.

10:32 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Henn Põlluaas, palun!

10:32 Henn Põlluaas

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Riigikogu kinnitab Eesti Panga Nõukogu esimehe, kinnitab ka tema nimetatud nõukogu liikmed, aga samas ei suvatse Riigikogu kinnitatud Eesti Panga Nõukogu esimees küsida Riigikogu ja selle fraktsioonide käest nõusolekut võimalike kandidaatidega. Suvel ta lausa väitis, et teda ei huvita ja ta ei peagi küsima. Kas selline olukord, et meie oleme ta ametisse nimetanud, aga meie ei saa teda välja vahetada, vaid see tagandamine toimub Euroopa Keskpanga põhikirja järgi – kas see on ikkagi normaalne? Kas ka selles asjas ei peaks mingit muudatust sisse viima?

10:33 Aivar Kokk

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Natuke sa eksisid. Eesti Panga presidendi tagasikutsumine on võimalik Euroopa Keskpanga põhikirjas sätestatu alusel, aga nõukogu esimehe tagasikutsumise võimalusi on ainult üks: kui tema kohta on langetatud süüdimõistev kohtuotsus. Rohkem võimalusi Eesti Panga seadus ei anna. Vaat, on olemas üks hea eesti ütlemine: ükski heategu ei jää karistamata. Ja seda ma võin küll täie selgusega öelda, et kaks korda on Riigikogu selle nõukogu esimehe ametisse kinnitanud. Eesti Panga Nõukogu esimees on käitunud seaduse alusel, vastavalt seaduse võimalustele. Kas selline käitumine vastab heale tavale, selle üle võib alati arutleda. Oleks loogiline arvata, et kui Riigikogu valimistel kolmanda tulemuse teinud erakonna kandidaati ei ole nõukogu liikmete nimekirjas, siis see ei ole hea tava järgimine. Väga loogiline oleks see, et kui saalis on esindatud viis erakonda, siis kõigi viie erakonna liikmed võiksid olla siin nimekirjas. Siis ei tekiks üldse erilist vaidlust. See, kas erakonnale konkreetne kandidaat meeldib või mitte, on juba erakonnasisene asi, vaja oleks Eesti Panga Nõukogu esimehe ja erakonna kokkulepet, mitte midagi enamat.

10:35 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riho Breivel, palun!

10:35 Riho Breivel

Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea esineja! Usutavasti jõuame täna patiseisu. Kas komisjon ei oleks pidanud seda asja ette nägema ja farsi ära hoidma, selle asemel et see suurde saali tuua? Oleks võinud juba varakult plaanida seadusmuudatust ja hakkama neid asju lahendama teistpidi. Siis oleks see ka Eesti rahva silmis palju ilusam ja ausam välja näinud.

10:35 Aivar Kokk

Aitäh, hea endine kolleeg ja tänane kolleeg Riho, hea küsimuse eest! Sa oled veel liiga vähe aega Riigikogus olnud. Lihtsalt, Riigikogu liikmed peavad käituma vastavalt seadusele. Komisjonil on võimalus ettepanekut kas toetada, mitte toetada või jätta arvamuse ütlemata, aga kõik eelnõud mis komisjoni saabuvad, peavad kaheksa töönädala jooksul siia saali jõudma, ja nii ka Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamise otsus. Kas Riigikogu rahanduskomisjon oleks pidanud hakkama septembris seadust muutma, kui nõukogu esimees oli nimekirja juba esitanud? Selleks ei olnud nagu põhjust. Kui täna Riigikogu ei toeta eelnõu, siis on see kindlasti väga oluline põhjus alustada kiirendatud korras Eesti Panga seaduses paranduste tegemist.

10:36 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Annely Akkermann, palun!

10:36 Annely Akkermann

Suur tänu, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te äsja tsiteerisite ühte eesti vanasõna, et ükski heategu ei jää karistamata. Mida te õigupoolest sellega silmas pidasite?

10:37 Aivar Kokk

Pidasin silmas seda, et väga head kolleegid on mitmel korral märkinud, et kahel korral on Riigikogu – küll erinevad koosseisud – toetanud Eesti Panga Nõukogu esimehe kandidatuuri tema ametikohale. See on ju väga tore ja tubli. Ka mina olen mõlemal korral hääletanud tema poolt. Vahest oleks loogiline, et kui esimees on valitud Riigikogu poolt ja saanud Riigikogu liikmete toetuse, siis ta oma tegevuses toetub Riigikogule ja on alust loota, et kui ta esitab Riigikogule mõne eelnõu – pean silmas täna arutelul olevat panga nõukogu liikmete nimetamise eelnõu –, siis ta enne konsulteerib Riigikoguga. Kahjuks ta ei ole seda teinud ja sellepärast on siin saalis palju segadust ja küsimusi, kas seda eelnõu toetada või mitte.

10:38 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud ettekandja! Rohkem küsimusi teile ei ole. Nüüd on fraktsioonide esindajatel võimalus läbi rääkida. Peeter Ernits Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna nimel, palun!

10:38 Peeter Ernits

Hea juhataja ja kolleegid! Ma arvasin, et keegi räägib veel, aga las olla. Kui ma märkisin, et nõukogus peaks nagu olema kaks Isamaa liiget, siis hea Aivar Kokk ütles, et ta ei tea seda teist. Ma tean, et tegelikult on ka härra Minka Isamaa liige. Nii et kaks Isamaa liiget ja ei ühtegi Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna liiget. Aga see selleks. Meil on üldse häda presidendiga, ja mitte ainult Eesti Panga presidendiga, vaid ka Eesti Vabariigi presidendiga. Mõlemad tegelikult peaks tagandama, aga seadus ei luba. Mäletate, mis toimus siis, kui me kinnitasime Eesti Panga Nõukogu esimehe uueks ametiajaks? Siia tuli ju Isamaa endine liige president Kaljulaid ja esitas selle erakonna auesimehe. Ja suure hädaga läks see läbi, mäletate: 44 poolt ja 34 vastu. Ma rääkisin tookord siin kõnepuldis ja küsisin ka, tsiteerides Hans H. Luike, et kuidas saab nii olla, et te kinnitate panga nõukogu esimeheks Mart Laari, kes ei taipa midagi kommertspankadest ega teosta asjakohast järelevalvet pankade tegevuse üle. See on üks Hans H. Luige tsitaat, see oli tema mure. Vastus tuli, nagu ta tuli, ja läbi häda me saime ta taas pukki. Ja nüüd oleme jälle probleemi ees: läbi häda nõukogu esimeheks saanud mees on hakanud isevalitsejana tegutsema. Ma ei tea, kas see on Stalini moodi või kellegi teise moodi, et ei peeta vajalikuks konsulteerida parlamendiga ja tegutsetakse, ma ei tea, kas pühast vaimust või oma mingisuguse parema äranägemise järgi. Ja nagu ma ütlesin, ega kompetents ei ole kõige suurem. Ja tõesti, suvel on Mart Laar öelnud, et EKRE fraktsioon ei ole mulle midagi lubanud ega peagi midagi lubama. Mul on hea võimalus siin EKRE fraktsiooni nimel öelda, et EKRE fraktsioon ei luba ka täna oma häält. Hääletamine on küll salajane, aga ma ütlen, et mina igal juhul vajutan kindlasti punast nuppu. Aitäh!

10:41 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Rohkem fraktsioonidel läbirääkimiste soovi ei ole ja me saame minna lõpphääletuse juurde. Valdo Randpere, kas protseduuriline küsimus?

10:44 Valdo Randpere

Jah, nii ta on. Me läheme kohe salajasele hääletamisele puldist, aga kuidas te tagate salajase hääletuse, kui meil siin rõdul on kaamerad, kes usinalt proovivad filmida seda, kuidas EKRE liikmed punast nuppu vajutavad? (Naer saalis.)

10:44 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Elektrooniline süsteem võimaldab meil salajast hääletust ja te võite teise käe peopesaga varjata, kuidas te hääletate. (Naer saalis.) Nii et läheme nüüd hääletusprotseduuri juurde, head kolleegid! Aivak Kokk, kas protseduuriline küsimus?

10:44 Aivar Kokk

Protseduuriline jah. Lihtsalt täpsustan Valdo Randpere ja Peeter Ernitsa küsimuste peale, et Rein Minka ei ole kunagi kuulunud mitte ühtegi erakonda, ka mitte Isamaasse.

10:45 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Aga see ei olnud küll protseduuriline küsimus.

Head kolleegid! Läheme hääletusprotseduuri juurde. Kas kõik on valmis? Võime minna hääletuse juurde.

Head kolleegid, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 117 lõikest 3, panen lõpphääletusele Eesti Panga Nõukogu esimehe Mart Laari esitatud Riigikogu otsuse "Eesti Panga Nõukogu liikmete nimetamine" eelnõu. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Eelnõu poolt hääletas 18 Riigikogu liiget, vastu 74, erapooletuid ei olnud. Eelnõu 38 ei leidnud toetust.

2. 10:46 Ülevaade avaliku teenistuse 2018. aasta aruandest

10:46 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi tänase päevakorraga. Teine päevakorrapunkt: ülevaade avaliku teenistuse 2018. aasta aruandest. Ettekandja on riigihalduse minister Jaak Aab. Head kolleegid, tähelepanu! Ka nüüd on võimalus ettekandjale esitada üks küsimus ja läbirääkimistel saavad osaleda ainult fraktsioonide esindajad. Palun!

10:46 Riigihalduse minister Jaak Aab

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on au tutvustada teile järjekordset avaliku teenistuse aruannet, milles annan ülevaate avaliku teenistuse töötajate arvust, tööjõukuludest, tööjõu värbamisest ja volavusest ning koolitustegevusest 2018. aastal. Pikem aruanne on kõigile teile kättesaadav ja oma ettekandes keskendun mõningatele olulisematele teemadele.

Avaliku teenistuse osakaalu paremaks mõistmiseks annan sissejuhatuseks ülevaate kogu avaliku ja valitsussektori töötajate arvudest. Tihtipeale on siin segadust ning ajakirjanikud, avalikkus ja erinevad huvigrupid kasutavad neid numbraid väga meelevaldselt. Avalik sektor jaguneb valitsussektoriks ja muuks avalikuks sektoriks. Valitsussektor koosneb omakorda kolmest alasektorist: keskvalitsusest, kohaliku omavalitsuse üksustest ja sotsiaalkindlustusfondidest. Muu avaliku sektori alla kuuluvad riigi ja kohaliku omavalitsuse osalusega kaupu tootvad ja teenuseid pakkuvad ettevõtted, nagu näiteks aktsiaseltsid Eesti Energia ja Tallinna Lennujaam, aga ka Eesti Pank.

2018. aastal töötas avalikus sektoris tervikuna täistööajale taandatuna 132 000 töötajat, kellest ligikaudu 88% oli ametis valitsussektoris ja 12% muus avalikus sektoris. Eesti tööhõivest 26–64-aastaste seas moodustab avalik sektor ligilähedaselt viiendiku. Avalik teenistus omakorda moodustab kogu avaliku sektori töötajaskonnast viiendiku. Need on riigi ja kohalike omavalitsuste ametiasutustes töötavad inimesed. Avalikus teenistuses töötas 2018. aastal umbes 27 500 teenistujat, neist pisut üle 19 000 olid ametnikud ehk need inimesed, kellele riik ja kohalik omavalitsus on usaldanud avaliku võimu teostamise.

Avaliku teenistuse alla kuuluvad avalikku võimu teostavad riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutused, näiteks ministeeriumid, ametid, inspeksioonid, linna- ja vallavalitsused. Ligi 22 000 inimest oli teenistuses riigi ametiasutustes ja üle 5500 kohalike omavalitsuste ametiasutustes. 36,4% avalikust teenistusest moodustasid eriteenistujad, keda oli 2018. aastal ligikaudu 10 000 inimest. Eriteenistujad on näiteks politseiametnikud, päästeteenistujad, vanglaametnikud ja kaitseväelased.

Eesti tööealiste inimeste arv on vähenemas. Seetõttu on viimastel aastatel ja ka edaspidi oluline hoida valitsussektori töötajate arv tasakaalus tööealise elanikkonna arvuga. Strateegiliseks eesmärgiks on seatud 12%-line valitsussektori töötajate osakaal, mida suutsime ka möödunud aastal hoida: see protsent oli 11,9. 2018. aastal vähenes valitsussektoris töötavate inimeste arv 0,4%, avalike teenistujate arv aga vähenes 720 inimese võrra ehk 2,5%. Riigi ametiasutustes vähenes avalike teenistujate arv 612 inimese võrra ehk 2,7%, kohalikes omavalitsustes 108 teenistuja võrra ehk 1,9%.

Töökorralduslikult oli möödunud aasta avalikus teenistuses suurte muudatuste aasta. Esmalt lõppes ju haldusreformi esimene etapp ehk haldusterritoriaalne reform. Ühinemiste teel moodustus 51 uut kohalikku omavalitsust ehk umbes 2/3 kõigist tänastest omavalitsustest. Kokku vähenes omavalitsuste

arv 213-lt 79-le. Kohalike omavalitsuste ühinemise tulemusena on rohkem vahendeid, mida eraldada kvaliteetsete teenuste osutamiseks ja omavalitsuslike ülesannete täitmiseks. Varem tuli ette olukordi, kus üks töötaja pakkus mitme erineva valdkonna teenust ehk siis tegeles mitme-mitme valdkonnaga. Ühinemiste järel on esialgse analüüsi järgi igas tuumikvaldkonnas omavalitsusel tööal valdkonnaspetsialist, olgu see näiteks jurist või lastekaitsetöötaja. Varem see niimoodi ei olnud. Haldusreformi esimese etapi järel personali arv küll vähenes, aga ümberkorraldused aitasid teenuste pakkuamise kvaliteetsemaks muuta.

Muudatused on kaasa toonud ka ametnike kompetentsi kasvu. 1. jaanuarist 2018 kaotati maavalitsused ehk kohapealsed keskvalitsuse esindused. See tähendas, et nii mitmedki valdkonnad, nii mitmedki ülesanded kandusid üle üksikutele omavalitsustele või hakkasid maakonna omavalitsused neid ühiselt täitma, nagu näiteks ühistranspordi korraldus või maakonna kui piirkonna arendamine.

Luues väljaspool Tallinna uusi töövõimalusi, panustas ümberkorraldustesse rohkem kui 40 riigiasutust, riigi osalusega sihtasutust ja avalik-õiguslikku institutsiooni. Tuletan meelde, et ka eelmise valitsuse üks regionaalpoliitilisi ja riigihalduse prioriteete oli riigipalgaliste töökohtade loomine piirkondades ja Tallinnast väljaviimine. Maakondadesse loodi uusi avalikke teenistus- ja ametikohti. Enamik neist töötajast olid piirkonnapolitseinikud, keda siis tegelikult juurde tuli. Lisaks koliti pealinnast välja sadu töökohti, näiteks keskkonnaametnikud, maksu- ja tolliametnikud, statistikud, IT-spetsialistid ja mõned asutused ka tervikuna. Sellised ümberkorraldused on andnud võimaluse töötada riigi töökohtadel piirkondades ka neil inimestel, kes varem olid sunnitud käima tööal Tallinnas.

Nüüd aga täpsemalt valitsussektori töötajatest, avalikest teenistujatest ning nende palkadest.

Valitsussektoris oli möödunud aastal keskmine brutokuupalk 1360 eurot. Võrdluseks toon välja, et Eesti keskmine brutokuupalk oli 1310 eurot. Valitsussektori keskmise brutokuupalga kasv oli 3% suurem kui Eesti keskmise brutokuupalga kasv. Natuke selle põhjustest. Valitsussektori üldisele palgatõusule avaldas kõige rohkem mõju õpetajate ja kultuuritöötajate palga kasv ning siseturvalisuse valdkonna töötajate palga kasv, kuna neile eraldati lisaraha teistest sihtgruppidest enam. Riigi ametiasutuste keskmine brutokuupalk kasvas 5,3%, sh kõige enam siseturvalisuse asutustes. Kaitseväes kasvas palk 6,6%. Kõige vähem tõusis töötasu põhiseaduslikes institutsioonides ja Riigikantseleis: see tõus oli 1,9%. Ministeeriumides tõusis töötasu 2,6%. Avalikku teenistusse kvalifitseeritud tööjõu värbamiseks tuleb endiselt tagada töötasu, mis ei jääks konkureerivate tööturusegmentide palgatasemetest maha. Ehk siis üldisele palgatõusule ei saa avalik sektor alla jääda. Ametnike oli 2018. aastal pisut üle 19 000, nende keskmine brutopalk oli 1711 eurot ja see kasvas aastaga 7,5%. Riigiametnike palk kasvas 6,9%, mis on olnud sarnane palgaturu üldise palgakasvuga, milleks oli ju 7,3%. Kohalike omavalitsuste ametiasutuste ametnike palga kasv on olnud mõnevõrra kiirem, see oli 11%. Avaliku teenistuse keskmine palk on Eesti keskmisest palgast kõrgem, kuna tööde struktuur ja haridusnõuded on erinevad. Avalikus teenistuses on kõrgharidusega inimeste osakaal oluliselt suurem. 2018. aastal oli Eestis kõrgharidusega inimeste osakaal kõikide hõivatute seas 41%, samas avalikus sektoris, avalikus teenistuses 60%.

Rääkides lähemalt Eesti avaliku teenistuse koosseisu iseloomustavatest karakteristikutest, tuleb märkida, et avalik teenistus on jätkuvalt suhteliselt noor: keskmine vanus on 43,4 aastat. Ja see näitaja on tõusutrendis, nagu ka teistes valdkondades. Soolise jaotuse kohaselt on avalikus teenistuses naisi veidi rohkem kui mehi, kuid eriteenistuses on arusaadavalt ülekaalus nooremad mehed.

Kiire pilk ka tööjõu otsimisse ja koolitamisse. Kui ühelt poolt on vajadus leida võimalusi ressursside ja tööjõu optimeerimiseks, siis teisalt on äärmiselt oluline leida riigipalgale kvalifitseeritud tööjõudu.

Personali vabatahtliku volavuse näitaja on alla kriitilise volavuse määra – seega midagi hullu volavusega ei tohiks olla –, kuid on kerges tõusutrendis: riigi ametiasutustes 8% ja kohalike omavalitsuste ametiasutustes 10%. Avalikus teenistuses viidi läbi ligikaudu 4300 personaliotsingut, millest luhtus 850 ehk 19% otsingutest. Kõige keerulisem on leida sobivaid kandidaate siseturvalisuse asutustes ja Kaitseväes. Neis luhtus konkurssidest 26,8%. Kui vaadata valdkonniti, siis volavus oli kõige suurem avaliku sektori IT-töötajate hulgas ja Vanglaametis – need on kaks selget kõige suurema volavusega sektorit.

Selleks, et avalik teenistus ja riigipalgalised töötajad oleksid oma igapäevatoos kompetentsed ning vastuvõtlikud ühiskonna kiiretele muutustele, on vajalik järjepidev koolitamine ning töötajate arendamine. 2018. aastal pärast seda, kui Eesti oli olnud Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja, toodi kohalike omavalitsuste koolitustegevuste fookusesse haldusreformi esimese etapi järgsed toetavad ja arendavad tegevused. Keskvalitsuse tasandil olid 2018. aastal fookuses teenusekorralduse oskused ning keskastme tippjuhtide järelkasv, et parendada juhtimiskvaliteeti. Avalikus teenistuses on lisaks

kompetentsusele väga olulised väärtused ka usaldusväärsus ja ametniku eetika põhimõtete järgimine. Eetilise käitumiskultuuri soodustamiseks jätkusid möödunud aastal eetikaalased ja korruptsiooni ennetuse koolitused ning kiideti heaks kingituste ja soodustuste vastuvõtmist reguleeriv kord. 2018. aasta 1. aprillil möödus avaliku teenistuse seaduse vastuvõtmisest viis aastat, seetõttu on aruandes ülevaade seaduse rakendamisest. Möödunud aastal andis Rahandusministeerium eelkõige nõu seaduse rakendamise kohta ja seda just kohaliku omavalitsuse haldusreformist tulenevates juriidilistes küsimustes.

Lühidalt tulevikuplaanidest. Personaliväljakutsetega tegelemisel on jätkuvalt oluline strateegiline personalijuhtimine. Selleks, et avalik teenistus oleks konkurentsivõimeline, on tähtsal kohal riigi kui tööandja maine kujundamine, konkurentsivõimeline ja õiglane palgapoliitika, järjepidev inimeste arendamine, juhtimiskvaliteedi tõstmine ning tööjõuturu ootustele vastamine. 2019. aastal ja edaspidi jätkub riigipalgaliste töökohtade pealinnast väljaviimine, paindlike töötingimuste ja kaugtöö soosimine. 2023. aasta lõpuks maakonnakeskustesse loodavad riigimajad võimaldavad lisaks avalike teenuste kättesaadavamaks muutmisele parandada regioonide riigitöötajate töötingimusi ning laiendada kaugtöövõimalusi.

Oleme valitsuses kokku leppinud põhimõtte, et värbamine avalikku teenistusse ja laiemalt riigi palgale peab olema senisest paindlikum. Parimal kandidaadil peab olema võimalus töötada oma kodukohas. Kõikide maakondade inimesed väärivad töötamist oma riigi heaks. Mul on hea meel, et juba praegu on riigiasutusi, kes seda praktikat värbamisel aktiivselt rakendavad, näiteks Sotsiaalkindlustusamet ja Keskkonnaamet. Mul oli ka eelmine nädal kaks sellist meeldivat kohtumist: üks oli Sotsiaalkindlustusameti ühe üksuse ruumide ja töö avamisel Türil ja külastasin ka Pärnu EAS-i kontorit. Kui inimestega rääkida, on tagasiside väga positiivne. Enamikus on need inimesed palgatud samast piirkonnast ega ole probleeme olnud, kui anda piisavalt aega asutuse või üksuse väljaviimiseks Tallinnast.

Annan oma parima, et avalik teenistus jätkaks ka edaspidi senist head ja tulemuslikku tööd. Nii oleme eeskujuks teistele riikidele nii Euroopas kui kaugemal. Eestil kui väikeriigil on eelis olla kiire ja paindlik erinevate muudatuste ellukutsumisel. Selleks on vajalik, et meie avalikus teenistuses töötaksid oma ala parimad inimesed. Nende leidmiseks ja hoidmiseks peab avalik teenistus olema usaldusväärne, hea mainega ning teenistujaid tuleb järjepidevalt arendada ja ka vääriliselt tasustada. Aitäh!

11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud minister! Teile on ka küsimusi. Jürgen Ligi, palun!

11:00 Jürgen Ligi

Aitäh! Austatud riigihalduse minister! Me ei kuulnud mitte midagi süvariigist ega probleemist, mida suur osa avalikust teenistusest oma nahal tunneb. Valitsuse liikmed ähvardavad neid ja lubavad teha puhastust. On konkreetsed näited ja me saame kogu aeg kinnitust, et eksperdi rollis ametnikke ignoreeritakse, ähvardatakse ja lubatakse süüdistada riigivastases tegevuses. Konkreetselt on jutt rahandusministrist ja siseministrist. See oli veel eile ja täpselt sama jutt oli pühapäeval raadiosaates. Kas teil riigihalduse ministrina on selle kohta midagi öelda, mingi hinnang anda? Kas te arvate, et tegemist on riigivastase tegevusega, mida valitsuse liikmetel on kohane niimoodi kvalifitseerida ja mille eest võib inimesi ähvardada?

11:01 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Noh nii karme hinnanguid mina anda ei oska. Ma toon näiteks ühe väikese naljaka episoodi ühendministeeriumist. Kui me liftiga ametnikega üles sõitsime, siis keegi ametnikest ütles, et läheks nüüd süvariiki otsima – kas see on miinus üks korrus või miinus kaks korrust. Aga see oli naljaga öeldud. Meie ei tuvastanud seda süvariiki. Ja nagu ma ülevaates ütlesin, tegelikult on meie avalik teenistus, arvestades kõiki neid väljakutseid, mis viimastel aegadel olnud on ja millest ma siin rääkisin, olnud väga tubli. Need ametnikud, kellega mina kokku puutun – mina küll ei saa öelda, et kuskil on tohutult ülearuseid ametnikke või isepäiselt mõtlevaid ametnikke. Ametnikud teevad oma igapäevast tööd ja teevad seda hästi. Minul mingisuguseid negatiivseid kokkupuuteid ei ole olnud.

Kui me räägime üldiselt avalikust teenistusest ja ka valitsussektorist, siis me oleme võtnud päris selge suuna riigireformi jätkamisele. See on niisugune lai ja võib-olla ka veidi hajuv mõiste, aga me tahame tõesti tõsiselt analüüsida riigiasutuste tööd, tuvastada dubleerimised ja tuvastada kohad, mis on

katmata. Selle kallal ministeeriumid tõsiselt töötavad. Aga muid kommentaare, nagu sa, Jürgen, soovid ja mida sa ise andsid, mina ei anna.

11:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Liina Kersna, palun!

11:03 Liina Kersna

Aitäh, austatud juhataja! Hea minister! Ülle Madise avaldas alles hiljuti siinsamas Riigikogu puldis sügavat muret selle pärast, et riik justkui ei väärtusta eesliinil töötavaid ametnikke. Eelkõige rääkis ta sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatest. Kui ma vaatan nüüd seda aruannet, siis näen, et näiteks sotsiaalhoolekanne kuulub viie madalaima palgaga teenistusrühmi hulka. Ametnike keskmine palk, nagu te ütlesite, on tõesti 1711 eurot, aga kui ma vaatan kohaliku omavalitsuse üksuste keskmist palka, siis näen, et see on 1139 eurot. Ma ei leidnud siit aruandest, kui suur on kohalikes omavalitsustes sotsiaal- ja lastekaitsetöötajate palk. Kas on lootust, et me hakkame ka riigi tasandil rohkem väärtustama nende inimeste tööd, kes otseselt puutuvad kokku inimeste pereprobleemidega ja osaliselt ka väga delikaatsete küsimustega?

11:04 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest ja viitamast aktuaalsele probleemile! Riigihalduse minister teeb iga kord ka riigi eelarvestrateegia arutelu käigus ülevaate palgakast, rääkides ka nendest sektoritest, nendest valdkondadest, kus on mahajäämused. Sotsiaalvaldkonna töötajate teema on mitmeid aastaid läbi käinud ja seda on viimastes eelarvetes ka arvestatud ja ma loodan, et arvestatakse ka edaspidi. Ei tohi olla nii, et lihtsalt lambist kirjutatakse kuskile palganumber, see peab ka teoks saama. Nüüd teine, siseturvalisuse valdkond. Sellel aastal tõesti ju tõusid tegevpolitseinike, tegevpäästjate palgad päris palju, nii et seda on ka tehtud. Kas seda on piisavalt? Eks alati on küsimus, kui palju on ressurssi ja kuidas see jagada, aga kindlasti tasub need teemad tähelepanu all hoida. Kohalike omavalitsustega kohtudes olen ma esile toonud just sotsiaalvaldkonna ja sotsiaalteenused. See on lõppkokkuvõttes kohaliku omavalitsuse otsus, milline on palgapoliitika. Valitsus on natukene kaasa aidanud teatud gruppide puhul. Te teate, et on eraldi toetust antud näiteks huviharidusele, on antud eraldi toetust lasteaiaõpetajate palgade tõstmiseks. See on kohaliku omavalitsuse otsus, mis on viimastel aastatel tõsiselt kaasa aidanud, et palgad on nendes gruppides päris palju kasvanud.

11:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

11:05 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud riigihalduse minister! Selle aruande 3. peatükis on info tööjõukuludest ja keskmisest palgast. Valitsussektori tööjõukulude kasv eelmisel aastal oli 9,4%, see on 3% võrra enam kui Eesti keskmine brutopalka kasv, nagu te siin aruandes märkite. Ettevõtjad on seda asjaolu mitmel korral esile toonud ja ütlen niimoodi, et mitte päris ilma kriitikata. Homme antakse üle järgmise aasta eelarve. Mismoodi see protsess jätkub? Kas valitsussektori keskmise brutopalka kasv on Eesti keskmise brutopalka kasvust endiselt kiirem ja kuidas seda siis kommenteerida, kui on teada, et raha eriti enam ei ole ja on hoopis puudu?

11:06 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Ma alguses andsin ülevaate, mis on valitsussektor, mis on avalik teenistus. Valitsussektori keskmise palga arvestusse lähevad tervishoiutöötajad, lähevad õpetajad, kelle palka on viimasel ajal ju kiiremini tõstetud, lähevad kultuuritöötajad, siseturvalisuse töötajad, kohaliku omavalitsuse töötajad. Just nendes valdkondades, sektorites on palgakasv palju kiirem olnud. Kui me räägime avalikust teenistusest riigi keskvalitsuses, siis selle numbri ma ka tõin. See jääb riigi keskmise palga kasvule kõvasti alla. Nii et osa sektoreid on poliitiliselt esile tõstetud: me räägime õpetajatest, kultuuritöötajatest, me räägime politseinikest, siseturvalisuse töötajatest. Osas sektorites aga

dikteerivad palgatõusu muud põhjused, näiteks võib tuua tervishoiutöötajate palga kasvu. On ju oluline, et tervishoiutöötajad Eestis püsiks ega lahkuks siit. Need on palgakokkulepped, mida valitsussektor või avalik sektor peab täitma.

11:07 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ivari Padar, palun!

11:07 Ivari Padar

Härra minister! Avalik teenistus ja riigireform – need on sellised asjad, mille puhul üks toetab teist. Kuigi riigireformi on äärmiselt keeruline defineerida – eeldatavasti on samasuguses kimbatuses inimene, kes peab ütlema, mis värvi on armastus –, me üldiselt riigireformi puhul eeldame eelkõige seda, et see on tegevuste kogum, mis viib efektiivsema riigi poole. Ja selle raames on tehtud üks samm, mis on ka visuaalselt vägagi nähtav: see on viie ministeeriumi kokkukolimine, mis oli ühelt poolt selline kinnisvaraline ettevõtmine, aga teiselt poolt väga selgelt sihitud sellele, et ministeeriumid saaks paremini koostööd teha. Loodeti, et sellisel juhul tekib nagu parem vastastikune arusaamine. Kuidas te ise hindate, nüüd on väike kogemus olemas, kas viie ministeeriumi kokkutoomine ühte kompleksi on ministeeriumide koostööd parandanud, edasi viinud? Ja kuidas on mõjunud ka see n-ö kabinettide lahendus, mille puhul hulk spetsialiste on ühes ruumis?

11:09 Riigihalduse minister Jaak Aab

Aitäh küsimuse eest! Eks ta veidi erakordne on, see sellisel kujul ühendministeerium. Ega ei oskagi samasugust näidet naaberriikidest tuua. Üldkokkuvõttes arvan, et see on positiivne kogemus. Ma olen selle maja ju päris mitu korda läbi kõndinud, käinud nii oma osakondades kui ka teistes ministeeriumides, kes seal majas asuvad, ja uurinud ka selle kohta, kuidas töö laabub. Ja midagi pole öelda – isegi ministrite vahel laabub koostöö suhteliselt lihtsamalt, sest ma ei pea vähemalt nelja ministrit mööda Tallinna taga otsima. Me võime kohtuda kas või sööklas lõuna ajal ja lahendada nii mõnegi jooksva küsimuse väga kiiresti. Samasugune suhtlus toimub ametnike vahel. Ja otsitakse ka uusi ja nutikaid lahendusi, kuidas ministeeriumide teatud ülesandeid, tugifunktsioone paremini rakendada – paljut ju tehakse koos. Kuni selleni välja, et võib-olla kuskil on vaja juriidilist tuge mingi küsimuse lahendamisel ja siis on võimalik väga kiiresti kokku võtta eri valdkondade juristid või juriidilised osakonnad ja asi lahendada.

Mis puudutab nüüd seda töökeskkonda, siis suhtumine on individuaalne. Mõnele inimesele avatud ja funktsionaalne kabinet sobib rohkem kui teisele, midagi ei ole teha. Ei ole aga kuulnud päris selliseid kommentaare, et mina siin üldse töötada ei taha ja lähen minema. Üldiselt inimesed harjuvad. Eks me oleme üritanud töökeskkonda pidevalt parandada ja neid küsimusi lahendada, kui need kerkivad. Nii et mina ütlesin, et see on siiski positiivne kogemus.

11:10 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Taavi Rõivas, palun!

11:10 Taavi Rõivas

Aitäh, austatud juhataja! Hea minister! Eesti Vabariigi siseminister ütles üleeile, et Donald Trump on põhimõtteliselt ikkagi Ameerika Ühendriikides enam-vähem ametnikkonda ja ka eriteenistusi oma kontrolli alla saamas, Boris Johnsonil seisab see võitlus suuresti ees, aga küll ka tema saab ja saame ka meie. Ja talle sekundeeris Eesti Vabariigi rahandusminister: kui tuleb välja, et ametkondade juhid on sellised, kes arvavad, et neile korraldusi ja suuniseid ja poliitilisi eesmärke ei saa anda, siis me muudame avaliku teenistuse seadust ja muudame selle niisuguseks, et need inimesed on võimalik panna tööle valitsuse hüvanguks. Just nimelt valitsuse hüvanguks, mitte Eesti Vabariigi hüvanguks. Me teame, et sel suvel needsamad mehed püüdsid täiesti seadusvastaselt ühte kõige olulisemat avalikku teenistujat Eestis ametist vabastada mis iganes subjektiivsel põhjusel, ja me teame, et tegelikult on ähvardatud ametist vabastamisega ka mitmeid teisi inimesi. Teie olete avaliku teenistuse eest vastutav minister, kas te adute, et tegemist on probleemiga?

11:11 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimast! Minu suhteliselt lihtne ja lühike vastus on, et Vabariigi Valitsuse tööplaanis pole avaliku teenistuse seaduse muutmist kuskil kirjas.

11:11 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Annely Akkermann, palun!

11:11 Annely Akkermann

Suur tänu, hea juhataja! Lugupeetud ettekandja! Me siin vaidlesime peaministriga, kas Eesti avaliku sektori töötajate osakaal rahvastikus on 11,7% ja kuidas see peaks muutuma. Nimelt on riigi eelarvestrateegias punktis "Riigivalitsemine" ette nähtud valitsussektori töötajate osakaalu kasvu 17,7%-ni. Peaminister muidugi saatis mulle pärast öienduse ja ütles, et siin on viga, aga Rahandusministeeriumis on selles valdkonnas, mida teie praegu meile ette kannate, endiselt peaaegu 7% ulatuses viga riigi eelarvestrateegias sees. Kuidas ikkagi lugejad peaksid saama aimu, kui palju on Eestis avaliku sektori töötajaid ja kuhupoole liigutakse?

11:12 Riigihalduse minister Jaak Aab

Aitäh küsimuse eest! Seda konkreetset viga ma kommenteerida ei oska, ma pean üle vaatama, kas seal tõesti see viga jätkuvalt on – ja see minu teada on viga. Mis puudutab muid numbreid, siis aruanne, mis teile on täna esitatud, peaks andma piisava ülevaate. Lisaks sellele on Rahandusministeeriumi kodulehel võimalik saada väga põhjalik ülevaade avaliku teenistuse, avaliku sektori palkadest. Me oleme selles aastate jooksul järjest paremaks läinud ja suudame selle ülevaate anda. Nagu ma ütlesin, avalik sektor on ju suur, selle alla kuuluvad näiteks ka suured haiglad, kus töötajate arv kasvab. Ei saa ju kuidagi ette kirjutada, nagu vist mõni aasta tagasi üritati, et ka haiglad peaksid oma personali vähendama. Ei ole võimalik! Me teame, et tervishoiuteenuste maht paisub ja neid töötajaid pigem on puudu. Ka näiteks politseinike arv on kasvanud – seegi oli selge poliitiline soov, et kohalike konstaablite arv kasvaks, ja viimastel aastatel seda ongi tehtud. Nii et on valdkondi, kus nii või teisiti töötajate arv kasvab. Ei ole nii, et kõigis valdkondades ja sektorites personal väheneb. Kui me aga räägime klassikalisest ametnikust ja avalikust teenistusest riigisektoris, siis need numbrid on iga aasta vähenenud, keskeltläbi 500 inimest on vähem. Selleks annab võimaluse parem töö korraldamine, infotehnoloogia, tugiteenuste konsolideerimine. Ma toon näiteks, et Riigi Tugiteenuste Keskuses on kogu riigivalitsemise raamatupidamine koos, ka personaliarvestus jne. Varem oli iga üksuse juures oma raamatupidamine, personaliarvestus jne. See on andnud ikka väga suure efekti.

11:14 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tiit Kala, palun!

11:14 Tiit Kala

Täna, austatud Riigikogu istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja, täna teid sisuka ja põhjaliku ettekande eest! Avaliku teenistuse 2018. aasta aruandest selgub, et valitsussektori tööjõukulu kasvas 9,4%. Kas ka järgmise aasta eelarves on ette nähtud avaliku sektori tööjõukulu kasv ja kui on, siis kui suures mahus?

11:15 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Kahjuks jään sellele küsimusele vastuse võlgu. Ma arvan, et täna umbes kella neljast me oleme selles osas targemad. Enne kui valitsuse pitsatit pole alla löödud, ei saa ma siin kuulutada ühte, teist ega kolmandat. Aga tähelepanu all see küsimus kindlasti on olnud. Ja nagu siin juttu oli, ka minu huvi nende protsesside puhul on olnud, et nn eesliinitöötaja palk, mis on olnud madalam – me teame küll neid sektoreid –, tõuseks. Näiteks päästja palk kerkis sellel aastal ligi 20%. Kui sa küsid, kust tuleb see valitsussektori palgatõusu protsent, siis ütlen, et teatud sektorites olidki väga tugevad palgatõusud ja see kergitab keskmist näitajat. Ja samas ma rääkisin avalikust teenistusest riigisektoris – need kasvud jäävad Eesti keskmise palga kasvule 2018. aastal kõvasti alla. Kõik need numbrid ma siin ka välja tõin. Aga järgmise aasta eelarve peaks kohe-kohe Riigikokku jõudma, seal on kõik numbrid kirjas.

11:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Kruuse, palun!

11:16 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea minister! Praegune ja ka eelmise valitsuse peaminister Jüri Ratas on siin Riigikogus toonitanud, et oluline on aidata leida tööd ka inimestel, kelle töövõime on vähenenud. Sellest aruandest ma ei leidnud võimalikku eesmärki ja selle täitmise kava, mis puudutaks vähenenud töövõimega inimeste töölevõtmist avalikus sektoris. Kas see teema on nüüd täiesti päevakorralt maas või peaminister lihtsalt ajas siin meile udu?

11:17 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimast! Tegelikult on see viimastel aastatel olnud üldine lähenemine avalikus sektoris. Eesmärk on kaasata vähenenud töövõimega inimesi, ka puudega inimesi, ja eks me ministeeriumites selliseid inimesi kindlasti ka näeme. Ma tean Rahandusministeeriumis ja mujal ühendministeeriumi majas väga paljusid selliseid töötajaid, seal on ametis isegi ratastooliga inimesed. Üldine suund on sellele. Kui see aruandes täpselt ei kajastu, siis ma märgin selle endale üles – tõesti, miks mitte. Me oleme ju saanud muidki täpsemaid andmeid, mis varem sellistes aruannetes ei kajastunud. Need said kirja ka riigi eelarvestrateegiasse või esitatakse nüüd siin avaliku teenistuse aruandes. Näiteks palgalõhe küsimus, mis, kui üldist näitajat hinnata, ei ole avalikus teenistuses või avalikus sektoris võrreldes erasektoriga kuigi hull, aga teemale kindlasti tähelepanu peab pöörama. Minu mäletamist mööda oli palgalõhe avalikus sektoris 8%.

11:18 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

11:18 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Jüri Raidla ja tema mõttekaaslased on rääkinud korduvalt, et ametnikke on liiga palju. Ma ei hakka pikemalt rääkima, mida nad kõik siis teevad või ei tee. Raidla on selgelt öelnud, et avaliku võimu teostavate ametnike arvu võiks poole võrra vähendada. Ma olen lugenud ühte arvamust, et kui vähendada 15%, siis saaks riigieelarvesse lisa 300 miljonit eurot. Minu küsimus on: kui palju sinu kui ministri juhtimisel selle valdkonna ametnike arv aasta või, ütleme, nelja aastaga, kuni järgmiste valimisteni väheneb? Mitu protsenti? Kas poole võrra, 15% või paku, ütle mulle, milline see arv on?

11:19 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Eelmine aasta vähenes avalikus teenistuses töötajate arv 720 inimese võrra, see on täpne number. Ja see puudutab kitsamas mõttes avalikku teenistust, mitte kogu valitsussektorit, millest me siin räägime – need numbrid on ju väga erinevad, eks ju. Ma püüangi öelda, et vaadake õigetele numbritele otsa. Avalikus teenistuses kokku on 27 500 inimest, see on kokku omavalitsused ja ka riigi keskvalitsus. Ja kui me nüüd teeme natukene lahutamistehteid, siis 10 000 sellest avalikust teenistusest töötab eriteenistustes – politsei, pääste, kaitse jne. Kui me võtame sealt maha veel 5500 kohalike omavalitsuste ametnikku, siis tegelikult üle jääb neid niisuguseid klassikalisi ametnikke kõigi ministeeriumide ja ametite peale 6500. Nii et siin ei ole kuskil niisugust tohutut ametnike armeed, keda saab poole võrra maha võtta. Mina seda hästi ei usu.

Kui me vaatame laiemalt valitsussektorit, siis targema juhtimisega, tugiteenuste koondamisega ja kindlasti nende riigireformi tegevustega midagi teha saab. 1. augustil kabinet kinnitas riigireformi tegevuste kava. Seal on väga erinevaid tegevusi. Noh, Ivori just küsis, mis see riigireform on. Riigireform on see, et me üritame saada paremat tulemust vähemate ressurssidega, sh vähemate inimestega ja vähema rahakuluga. Sellele on tegevus suunatud. Meil on väga konkreetsed tegevused, selle kavaga saab tutvuda.

Üks asi, mis rohkem tähelepanu pälvib, ongi see, et me analüüsime ministeeriumide allasutuste-ametite seisut: mis kusagil toimub, kas on ülesandeid, mida ei ole mõtet dubleerivalt täita. Ministeeriumid tulevad nende analüüsidega välja. Konkreetsed tähtajad on pandud. Haridus- ja Teadusministeerium esitab oma analüüsi näiteks novembris ja järgmised ministeeriumid märtsis. Väga sisuliselt tehakse

tööd. Ei ole võimalik matemaatiliselt liita, et paneme selle ametiasutuse kellegagi kokku, ja kõik on hästi, ongi poole vähem ametnikke. Aga kui siis jääb riigi töö tegemata, mõni teenus osutamata, ega me siis keegi õnnelikud ei ole. Siis tulevad ettevõtjad ja kohalikud omavalitsused küsima, miks nad ei saa seda abi või teenust mõistliku aja jooksul.

Aga kindlasti üldine fookus on see, et püsib tempo, mis praegu on: 500–1000 inimese võrra avalikus sektoris töötajate arv iga aasta väheneb. Kindlasti jääb neid töökohti vähemaks, aga kui palju täpselt, selle koha pealt olen tõenäoliselt kevadel targem. Mina ei oska seda numbrit mujalt võtta, ministriumid ise oma analüüsis ütlevad, milline on eesmärk ja milline võib olla tulemus.

11:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Sutt, palun!

11:22 Andres Sutt

Aitäh! Hea ettekandja, aitäh selle ettekande eest! Minu küsimus teile on juhtimise kvaliteedi kohta. Kui ma vaatan aruande osa 5.2, mis räägib hindamisest, siis näen, et umbes kolmandikus või natuke rohkemates valitsusasutustes juhid ei vii läbi arengu- ega hindamisvestlusi, ehkki see on seaduse järgi kohustuslik. Isegi kui see ei oleks seaduse järgi kohustuslik, on siiski, ma arvan, üks juhi peamisi ülesandeid seista hea selle eest, et tema meeskond areneb ja et ta juhina ka iseennast arendab. Milline on teie hinnang juhtimiskvaliteedile avalikus teenistuses?

11:22 Riigihalduse minister Jaak Aab

Tänan! Jälle oluline aktuaalne küsimus! Eks see aruanne viitabki ka nõrkadele kohtadele, mitte ainult sellele numbrite reale, mis me kokku oleme pannud, vaid ka sisuliselt nõrkadele kohtadele. Ma arvan, et see on teema, millele tuleb rohkem tähelepanu pöörata. Ma rääkisin siin riigistruktuuri reformimisest või ülevaatamisest. Kindlasti on kõlanud ka mõte, et me peaksime juhte teatud moel koolitama, et nad oskaksid selles uues mudelis, uues mallis võimalikult efektiivset ja kvaliteetset tööd teha. Seda on kostnud eri ministriumidest ka ja riigihalduse ministri käe all tegutsev riigihalduse ja avaliku teenistuse osakond on selle kindlasti oma tulevikuplaanidesse pannud.

11:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Espenberg, palun!

11:23 Urmas Espenberg

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Tänu ettekande eest! Seda annab veel lugeda, nii kiiresti ei jõudnud. Aga äkki sa valgustad natuke, kuidas on edenenud ametiasutuste väljaviimine pealinnast. Ja teine asi, kontroll. Kontroll on väga tähtis, aga näiteks keeleõppe osas on see praegu väga puudulik.

11:24 Riigihalduse minister Jaak Aab

Aitäh küsimuse eest! Viimasele küsimusele ei ole mina vist kõige pädevam vastama, seda saate küsida valdkonnaministri käest. Aga mis puudutab riigiasutuste väljaviimist, siis see oli ka üks eelmise valitsuse püstitatud eesmärkidest. Mul oli au mõni aeg ka siis olla riigihalduse minister ja ma tegelesin sellega päris usinasti. Ma rääkisin ühest eelmise nädala kogemusest, mis minu jaoks oli positiivne. Ka seal püstitati teatud numbrilised eesmärgid. See ei olnud nii, et ilmtingimata peab nagu plaanimajanduses ülesande täitma, aga mingi eesmärk võis ees olla ja see oli 1000 töökohta Tallinnast välja. Viimased andmed näitavad – protsessid ju osaliselt veel käivad –, et 830 töökohta on viidud Tallinnast välja. Samas peame arvestama, et piirkondades toimus ka üks negatiivne nihe: maavalitsused lõpetasid töö. Selles protsessis küll enamik inimesi leidis uue töö kas riigiasutustes või omavalitsustes, aga ikkagi umbes 250 inimest pidi siirduma erasektoris või pensionile. Nii et kui me räägime 830-st, siis peame mingi osa sealt maha lahutama, mis oli ka riigireformi tagajärg.

11:25 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kristen Michal, palun!

11:25 Kristen Michal

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Ma võib-olla teen natukene koalitsioonisaadikute eest tööd ära, aga ma suhtun teie töösse suure soojusega ja avaliku teenistuse reformi olen ka ise teinud. Kolleeg Taavi Rõivasele te vastasite maru kindlalt, et valitsuse tegevuskavas ei ole midagi, mis avaliku teenistuse seadust muudaks, mis puudutaks eriteenistusi jne. Esiteks, eriteenistuste eri liikidel on muidugi oma seadused, nagu me mõlemad teame, ja teiseks, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2019–2023 punkt 3.2 all on kirjas: avalikku teenistust reguleerivate seaduste muutmise seaduse eelnõu, vastutaja justiitsminister. Ma annan teile nüüd võimaluse end parandada, et me ei läheks siit laiali teadmise, et te olete andnud eksitavat infot.

11:26 Riigihalduse minister Jaak Aab

Aitäh küsimuse eest! Mingi niisugune seaduste ülevaatamine või teatud revisjon peab toimuma. Minu haldusalas näiteks on üks asi, millega me tegeleme ja milles ma soovitan kõigil kaasa lüüa. See on riigihangete seadus, mille kohta me korjame ettepanekuid. Konkreetse protsessi kohta mina tõesti ei oska öelda, mida seal täpselt tahetakse teha, aga kindlasti ei ole see suunatud, julgen kinnitada, mingite õigusriigi põhimõtete kõigutamisele, kellelegi mingisuguse erakordse mõjujõu andmisele või midagi taolist. Sellist asja valitsuskoalitsiooni lepingus ei sisaldu.

11:26 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riina Sikkut, palun!

11:26 Riina Sikkut

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Mul on üks kommentaar järgmise aasta aruande koostamiseks ja üks küsimus. Kui meie tööturul üldiselt on muust rahvusest inimesi kolmandik, siis avalikus sektoris kümnendik. Eelmine, 2017. aasta aruanne andis ülevaate ka sellest, kus nad avalikus sektoris töötavad, millise haridusega nad on ja milline on vanuseline jaotus. Kui meil on eesmärk sidususe suurendamine, siis ikkagi ütleb palju info, kas muust rahvusest inimeste osakaal näiteks avalikus teenistuses ka kasvab. Seekord seda mõõdet aruandes üldse ei kajastata, võib-olla järgmisel aastal võiks selle taas sisse tuua. Mu küsimus aga on soolise palgalõhe kohta. Kui tõesti avalikus sektoris on sooline palgalõhe olnud väiksem kui Eestis tervikuna, siis tippjuhtide seas, kus naised on väga vähe, alla veerandi, on viimase kolme aasta jooksul palgalõhe kasvanud 2% võrra aastas, mis on tegelikult väga palju. Kas teie näete avalikul sektoril olulist rolli eeskuju näitamisel, et Eestis tervikuna sooline palgalõhe väheneks?

11:28 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Väga hea ja aktuaalne küsimus jälle! Kogu see palgalõhe temaatika on minu teada alles teist aastat avaliku teenistuse aasta-aruandes käsitletud. Või õigemini on see, jah, ka varem sees olnud, aga iga aastaga muutub info täpsemaks. Kõike on täpsemalt kaalutud, täpsemalt mõõdetud. Ja kindlasti ei vaidle ma teile vastu. Avalik teenistus peab olema eeskuju näitaja ja peab selle teemaga kindlasti kõikides valdkondades tegelema. Selleks me seda kõike seirame ja teeme oma ettepanekuid ka. Mis puudutab seda, kas võiks asjaomased tegevused olla kuidagi kajastatud – eks sellest võib ju mõelda. Vahest me järgmine kord vaatame, mis ministeeriumides selles suunas on ette võetud. Mis puutub venekeelse elanikkonna kaasamise avalikus sektoris, avalikus teenistuses, siis selline Vabariigi Valitsuse tööplaani punkt on olemas ja riigihalduse minister on vastutaja. Me oleme sellega tegelenud väga palju. Loodan Siseministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi abile, sest seal on integratsiooniprogrammide ja erinevate muude sellesuunaliste ettevõtmistega tegeletud. Me tahaksime kokku panna tegevuskava, kuidas minna venekeelsete noorte juurde ja propageerida seda sektorit. Valitseb ju trafaretne arusaam, et kui ma olen näiteks venelane ja kui ma pole Eesti kodanik ka, siis mul pole valitsussektoris üldse midagi teha. Aga me teame, et avalikus sektoris enamik inimesi töötab ju töölepingutega, mille puhul ei ole vähimatki takistust. Ma olen sellest rääkinud oma ministeeriumis Dmitri Jegoroviga, keda te kõik tõenäoliselt teate, ja Dmitri Moskovtsevigaga – meil on selliseid näiteid ka Rahandusministeeriumis. Nemad on juba rääkimas käinud ja nad on väga huvitatud, et nad saaksid sellises üritustesarjas osaleda ja käia mööda venekeelseid koole ja tutvustada avaliku teenistuse tööd. Peab tekkima vähemalt arusaam, et keegi pole tõrjutud, et see võimalus on olemas. Juba omaette ooper on, kuidas see koolitus edaspidi peaks käima, aga ma arvan, et kui inimene saab aru, et tal see võimalus on, siis huvi ka kasvab.

11:30 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Katri Raik, palun!

11:30 Katri Raik

Hea eesistuja! Lugupeetud minister! Minu küsimus puudutab regionaalseid kolledžeid. Te ise just rõhutasite, et oluline on töökohti Tallinnast välja viia, aga nüüd on tekkinud oht, kus hoole ja armastuse ja vaevaga loodud töökohad Viljandis, Pärnus, Kohtla-Järvel ja Narvas võivad kaduda. Ülikoolid nimelt ütlevad, et regionaalseid ülesandeid ei saa täita õppe- ja teadusraha arvel. Vaieldamatult on kolledžitel regionaalpoliitiline mõõde, kindlasti peavad kolledžid muutunud oludes ennast ka ise ümber kujundama, ent milline on teie seisukoht: milline on avalik-õiguslike ülikoolide regionaalsete kolledžite roll ja kuidas peaks neid rahastama õppe- ja teadusraha kulutamise vaatevinklist?

11:31 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Kõige lihtsam vastus oleks, et regionaalsete kolledžite ja rakenduskõrgkoolide rahastamismudelil võiks olla arvestatud mingi regionaalne koefitsient. Miks seda siamaani ei ole? Ma arvan, et avalik-õiguslikud ülikoolid on seni päris hästi hakkama saanud, aga alati, kui tekib mingi rahapuudus, ütleme, keskes üksuses, siis esmalt hakatakse vaatama kulutusi, mis tehakse põhiülikoolist kaugemal. See on tõsine mure, ma jagan seda. Meil on plaanis valitsuses teha üks laiem regionaalpoliitika arutelu ja tuua lauale kõik aktuaalsed küsimused. Me ei räägi Ida-Virumaa programmist ja Ida-Virumaa tegevustest juba sel nädalal näiteks, aga see on üks vaatlusalune piirkond. Üks Eestit laiemalt puudutav küsimus on tõesti need kolledžid, mis asuvad nimetatud linnades. Seal on tagasitõmbumist märgata, seal on vähem õppijaid, kuna ülikoolid ise on seda tegevust koomale tõmmanud. Mina pean seda tegevust regionaalpoliitika seisukohalt väga oluliseks. Pärnus korraldati omavalitsuspäev, kus omavalitsejad ja ettevõtjad sõna võtsid ja kus väga selgelt kõlas seisukoht, et üks võtmeküsimus on rakenduslik kõrgharidus regioonides ja selle sidumine kutse- ja gümnaasiumiharidusega. See mall peaks piirkondlikult töötama. Me teame ettevõtjat, kes on asja ise käsile võtnud, küll erakõrgkoolidega koostöös: see on Arno Kütt Cleveronist Viljandis. Ta ütles, et ta ei suutnud riikliku haridussüsteemi kaudu lahendada probleemi, et tal ei ole vajaliku ettevalmistusega töötajaid. Nii et ka mina seda kindlasti toetan ja eks koostöös haridusministeeriumiga peab lahenduse välja mõtlema. Ikkagi, kõik tahab raha. Ma ei usu, et on mingi kiire lahendus, aga me ei tohi seda probleemi unustada, nii et lasemegi vaikselt need kolledžid tühjaks tiksuda. Selles osas oleme küll ühte meelt.

11:33 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Lauri Läänemets, palun!

11:33 Lauri Läänemets

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud minister! Alampalk ja alampalga tõstmine igal aastal on selles mõttes väga oluline, et see aitab ära hoida ebavõrdsuse kasvu ühiskonnas. Kui ma vaatasin statistikat, siis Eestis peaks olema umbes 130 000 inimest, kes alampalka saavad, aga sinna hulka lähevad ju ka need, kes teevad osaajaga tööd vms. Aga kas te oskate öelda, kui palju on neid inimesi, kes avalikus sektoris teevad täiskohaga tööd ja saavad alampalka? Ning kui juhuslikult peaks ametiühingute ja tööandjate läbirääkimised järgmise aasta alampalga üle viltu minema, siis mis teie seisukoht järgmise aasta alampalga summa osas oleks?

11:34 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Pean kohe kurbusega ütleva, ma täpset numbrit küll ei oska öelda, aga mind ennastki hakkas see huvitama. Küsin üle. Tõenäoliselt on neid inimesi väga vähe, kes alampalga eest avalikus sektoris töötavad. Samas on paljud asjad omavahel seotud. Näiteks lasteaia kohatasu, mida lapsevanemad maksavad, on teatud valemi abil miinimumpalgaga seotud. Mina olen seisukohal, et alampalga kokkulepe tuleks sõlmida tööandjate ja ametiühingute vahel. See on traditsiooniline tööturu osapoolte vaheline küsimus ja ma arvan, et see võiks niimoodi jääda. Aga seadus on ette näinud, et kui kokkuleppele ei jõuta, siis langeb see raske ülesanne valitsusele. Ma arvan, et alampalga tõstmine on oluline ja peaks jätkuma. Noh, nad on ju kokku leppinud teatud tasemed, eks ole, et see peaks jõudma

mingi teatud tasemeni keskmisest palgast ja ei tohiks sellele alla jääda. Ma väga loodan, et ametiühingud ja tööandjad ikka lepivad selle kokku. Aga küsimus riigisektori töötajate kohta oli väga hea küsimus. Kui tohin, vastan kirjalikult.

11:35 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Marko Šorin, palun!

11:35 Marko Šorin

Aitäh, istungi juhataja! Hea minister! Küsin kolleeg Katri Raigi teemapüstitusega seoses. Pärnu linn on teinud Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžiga koostöölepingu, et arendustegevuseks antakse lisaraha. Kas teised regionaalsed kolledžid ja omavalitsused on samuti arutanud võimalust rahastamisküsimuses koostööd teha? See on ju kõige olulisem, nagu te ise ka märkisite.

11:36 Riigihalduse minister Jaak Aab

Aitäh konkreetse küsimuse eest! Ma tean Pärnu linna head koostööd kolledžiga. Eks eri projektides on ka teiste piirkondade omavalitsused kuidagipidi osalenud, aga ma ütlesin, et Pärnu osalus on olnud kõige suurem. See on olnud konkreetne kokkulepe, konkreetne rahastus. Kui me seda küsimust kabinetis aruteluks ette valmistame, siis tahaks koos haridusministeeriumiga selle infokorje teha, et näha, kuidas see rahastamine siis on: kas on lisavahendeid kaasatud ja kui on, siis kellelt. Aga praegu jään küll konkreetse vastuse võlgu. Ma olen kuulnud, et mitmesuguste projektide raames on erinevates ettevõtmistes üritatud koos tegutseda ja võib-olla sealt väike abi tuleb, aga ma ei tea, et sellist kokkulepet kellelgi oleks.

11:37 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Hanno Pevkur, palun!

11:37 Hanno Pevkur

Aitäh, Jaak, selle ülevaate eest! Sa oled riigiaparaadis töötanud üsna kaua. Kui sa nüüd sellele 2018. aastale tagasi vaatad, siis anna palun oma hinnang, kas meil on riigisektor ikka veel natukene liiga suur võrreldes Euroopa Liidu keskmisega ja teiste Euroopa Liidu riikidega. Kuidas sulle tundub, kas nii personalikulused kui ka inimeste arvu tuleks veel täiendavalt kärpida, kui me Euroopa Liidu n-ö üldist vaadet silmas peame? Kuidas sa tunnetad, kas me peaksime avalikku sektorit veel vähendama või mitte?

11:37 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimuse eest! Täna ma siin veidi üritasin rääkida, mida me siiski proovime teha, mida me proovime just sisuliselt teha. Üks asi on, jah, püstitada ilus loosung, et lihtsalt tõmbame avalikku sektorit mingis osa kokku, aga see lihtsalt ei õnnestu. Avalikus sektoris on, nagu ma ütlesin, suured haiglad, on politseinikud, eriteenistujad, kohalikud omavalitsused jne. Aga kui me räägime kitsamast avalikust teenistusest riigisektoris, siis me otsime kindlasti tõhustamise võimalusi. Siin kuskil pandi juba pealkiri "Massikoondamised" vms. Me püüame seda teha sisuliselt, mitte mehaaniliselt, mitte protsente laiali jagades, et igaüks võtku nüüd nii palju maha. Me hindame sisulist tööd, vaatame üle dubleerimised – dubleerimised nii planeerimisel, töö organiseerimisel kui ka järelevalves, mis on näiteks MKM-i teema. Me otsime neid võimalusi. See on selge soov ja see on tegelikult valitsuskabinetis ka kokku lepitud, aga me tugineme sisulistele analüüsidele. Selles suunas me liigume.

Nagu ma ütlesin, infotehnoloogia areneb, paljusid lahendusi on juba aastaid riigis arendatud ja see töö läheb edasi. Järgmisel aastal kuuleme tõenäoliselt häid uudiseid, mis puudutavad ettevõtjate ja üksikisikute halduskoormust ja suhtlemist riigiga. Neid lahendusi tuleb juurde, me oleme neid järjest välja töötanud, mis iseenesest tähendabki, et me saame hakkama väiksema ressursiga ja võib-olla ka väiksema inimeste arvuga, kusjuures seesama töö on tehtud isegi paremini. Lühike vastus on, et riigireformi eesmärk on vähemate ressurssidega saada parem tulemus. See suund on päris kindel ja võin öelda, et valitsuskabinet toetab mind selles küsimuses.

11:39 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Metsoja, palun!

11:39 Andres Metsoja

Aitäh, istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja minister Aab! Minu küsimus on ajendatud proua õiguskantsleri Ülle Madise ettekandest siin eelmisel nädalal. Ta tegelikult väga selgelt rõhutas seda, et asendustegevust on palju – punkt 1. Ja punkt 2: avalikus sektoris on just eesliinitöötajad võrreldes ministeeriumiametnikega vähe motiveeritud ja tasustatud. Kas te jagate seda muret ja kas te olete mõelnud ka võimaliku lahenduse peale? Siin on küll kohaliku omavalitsuse autonoomia temaatika ka omal kohal.

11:40 Riigihalduse minister Jaak Aab

Täna küsimast! Väga detailidesse ma ei saa minna, siis ma räägiks väga pikalt. Aga ma tõin näite, mis toimus lasteaiaõpetajate palkadega. Tõesti, mõnel pool, eriti Tallinnast kaugemal, tõusid lasteaiaõpetajate palgad kaks korda. Seda teemat lihtsalt ei olnud enne huviorbiiti võetud ja niimoodi olid need palgad teistele palkadele ja ka keskmisele palgale väga palju alla jäänud. Kui riik tõstis poliitiliselt selle küsimuse tähelepanu alla ja eraldas selleks ka teatud raha, siis asjade seis paranes oluliselt.

Sotsiaalvaldkond on üks murelaps ka kohalikes omavalitsustes, aga kohalik omavalitsus on autonoomne, ta ise otsustab oma palgapoliitika, struktuurid ja kõik nii edasi. Seal on palju teemasid. Kogu hoolduse küsimus tegelikult on suuremalt jaolt omavalitsuste peal. Me kuuleme, et abi ei ole piisav, et inimesele on liiga koormav, kui ta peab oma lähedaste eest hoolitsema, jne. Ma tean, et Sotsiaalministeerium tegeleb sellega tõsiselt. Üks võimalik lahendus on, et nende teenuste puhul lepitakse kokku teatud palgatasand ja kas või esialgu aidatakse seda probleemi koos lahendada, antakse võib-olla ka väike lisaraha juurde. Tõenäoliselt ainult nii saab mõjutada, mingit üldist palgataset üle Eesti kehtestada ei saa. Ma tean, et õpetajad lepivad kokku, seal on mingid palgaläbirääkimised jne, ka on palgaläbirääkimisi kultuuritöötajatel, aga need puudutavad konkreetse kohustusena riigitöötajaid. Omavalitsused tulevad nagu sellele järele.

Nii et see on endiselt probleem. Ma olen nõus, et eesliinitöötajad on hädas. Samas me oleme viimasel ajal üht-teist teinud, üks ole – me räägime politseinikest ja päästjatest, me oleme tahtnud, et ka nendeni jõuaks palgakasv, ja see on õnnestunud. Aga kõik need teised sektorid ... Nagu ma ütlesin, riigihalduse minister annab iga eelarvet ja riigi eelarvestrateegiat arutades ülevaate kogu avaliku sektori palkadest ja üks me sellest ole viimastel aastatel ka lähtunud. Valdkondi, kus on tõsised mahajäämused, on üritatud ka järele aidata.

11:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, lugupeetud minister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu ettekande ja vastuste eest! Läheme edasi fraktsioonide läbirääkimistega. Kõigepealt Lauri Läänemets Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel, palun!

11:43 Lauri Läänemets

Hea eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ühiskonna jaoks on kõik töötajad vajalikud, olgu see koristaja, ametnik, õpetaja, arst või remondimees. Iga inimene peab saama oma töö eest väärilist palka. Iga inimene peab tundma, et on väärtustatud, seda nii riigi- kui ka erasektoris. Palgad avalikus teenistuses on lisaks küsimus turvalisusest, riigi arengust, aga tihti on tegu ka regionaalpoliitilise valikuga. Näiteks politseinikud, päästjad ja õpetajad töötavad kogu Eestis ja nende sissetulekud avaldavad mõju igale Eesti külale ja igale Eesti inimesele. See on loogika, millest sotsiaaldemokraadid on varem valitsuses olles lähtunud, ja see on ka põhjus, miks äsja kuulnud aruanne annab ülevaate palgatõusudest just sotsiaaldemokraatide kureeritud ministeeriumide vastutusalades.

Nagu riigihalduse ministri esitatud aruandest võime lugeda, eraldati 2018. aastal kõige enam lisaraha kultuuritöötajate ja õpetajate palgafondi: nende palgafond kasvas vastavalt 17,6% ehk 10 miljonit eurot ja 13,2% ehk 36 miljonit eurot. Siseturvalisuse ja sotsiaalhoolekande valdkonnale eraldati lisaraha palgafondi 4,5%. Tervishoiutöötajate palgakokkuleppe täitmiseks eraldati lisaraha 2,8 miljonit eurot. Selle tulemusena kasvasid näiteks Päästeametis palgad 20%, Politsei- ja Piirivalveametis 10,7%, häirekeskuses 5%, IT-asutustes 20%, sotsiaalhoolekande valdkonnas 12%, kultuuritöötajatel 5,7% ja Välisministeeriumis 5,9%. Nagu ma ütlesin, ei ole juhus, et inimeste palgad kasvasid just neis valdkondades, mida kureerisid 2018. aastal sotsiaaldemokraatidest ministrid.

Sotsiaaldemokraadid on pingutanud, et ka käesoleval aastal riigi palgal olevad inimesed ei peaks muretsema ja tööturul ringi vaatama, vaid saaks oma tööd hästi teha. Nii näiteks eraldati Politsei- ja Piirivalveametite töötajate palga tõstmiseks 12,9 miljonit eurot ja Päästeameti palgafondi kasvuks 7,9 miljonit eurot. Meid paneb aga muretsema, et peagi Riigikogule esitatavas 2020. aasta eelarves kuulduste järgi palgatõusudeks raha kas ei ole või on seda ette nähtud vaid mõneprotsendiseks kasvuks. Samas, Rahandusministeeriumi 2020. aasta prognoos ennustab riigi üldiseks palkade kasvuks 5,4%.

Muretsema ei pane ainult 2020. aasta, sest valitsus on mõista andnud, et ka järgmistel aastatel palgad ei kasva. Selline passimine sööb ära näiteks eelmiste siseministrite Andres Anvelti ja Katri Raigi pingutused, et politseinike palk moodustaks võrreldes Eesti keskmise palgaga 120%, ja tõmbab pidurit juba tekkima hakanud kuvandile õpetajast kui palga poolest tunnustatud ametist. "Inimene eelkõige!" peaks olema meie juhtumõte, mitte populistlikud valimislubadused.

Praegu on käimas ametiühingute ja tööandjate vahelised läbirääkimised järgmise aasta alampalga üle. Ka avalikus sektoris on nii, et mida kaugemale Tallinnast minna, seda rohkem leidub töökohti, kus makstakse alampalka või sellest natukene suuremat tasu. Kui nüüd peaks juhtuma, et läbirääkimiste käigus kokkuleppele ei jõuta, siis on kord valitsuse käes. Kõik inimesed on meile väärtuslikud ja olukorras, kus Eesti keskmine palk kasvab mühinal, ei peaks alampalk tõusma mitte 600 euroni, vaid rohkem, sest baas, millelt alampalka tõstetakse, on alati liiga väike olnud. Jõudu tööle!

11:47 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Hanno Pevkur, palun, Reformierakonna fraktsiooni nimel!

11:47 Hanno Pevkur

Hea istungi juhataja! Head kolleegid! Avalik teenistus ei ole kuidagi eraldi käsitletav üldisest Eesti elust – see on üks suur osa meie elust. Kui me vaatame seda aruannet, mis meie ees on, siis tõepoolest see annab hea ülevaate väga paljudest numbritest: kui palju meil on avalikus teenistuses töötajaid, mis on nende palgad sektorite lõikes ja muud sellist. Aga need on tegelikult ju kuivad numbrid. Need ei anna meile tegelikku ülevaadet, mis probleemid avalikus teenistuses on. Loomulikult, ma olen nõus Jaaguga, kes ütleb, et ei saa mehaanilist kärbet või lõikamist teha. Täiesti nõus, aga sellepärast tulebki valdkonda sisse vaadata ja aru saada, kus on meie probleemikohad. Ja ma ettevaatavalt ootan järgmisel aastal, kes iganes siis minister ka pole, valitsuselt saalile antavat ülevaadet selle kohta, mis on sisulised probleemid ja millised on trendid avalikus teenistuses. Tõepoolest, kui vaadata numbrite poole pealt, siis näeme, et meie avaliku teenistuse palgakulud on võrreldes SKT-ga suhteliselt suuremad kui Euroopa Liidus keskmiselt. Üllatavalt on need suuremad kui isegi Lirimaa või Luksemburgis. Väikesed riigid järelikult saavad küll endale tõhusamat riigivalitsemist lubada. Nüüd on meie asi üles leida kohad, kus meil on riiki liiga palju ja riigiteenistust liiga palju.

Aga ma tulen veel kord tagasi selle juurde, et tegelikult tahaks selles aruandes näha seda, kus on meie avaliku teenistuse murekohad. Võib-olla need aastast aastasse muutuvad. Mulle tundub, et praegu on sotsiaalne turvalisus ehk inimeste kindlustunne avalikus sektoris hakanud natukene kõikuma. Jah, ühest küljest on avalik teenistus atraktiivne. Sinna soovib tööle päris palju inimesi, keskmiselt üheksa inimest kandideerib kohale. Teisalt me kuuleme seda, et ametnikud on sunnitud vaikima – ametnikud ei saa või ei tohi oma arvamust välja öelda. Kui keegi ametnikest selle välja ütleb, siis satub ta põlu alla. Sellised asjad tegelikult ei tohiks olla Eestis kuidagi aktsepteeritud, liiatigi, kui meil on tegelikult ametnikkonnas fantastilised eksperdid. Ja minu arvates on nii, et kui me ütleme, et meil on konkurss üheksa inimest kohale ja me valime nende hulgast parimatest parimad Eesti riiki edasi viima, siis aga ütleme, et nende ekspertiis pole midagi väärt, et nad ei tea, mida nad räägivad, või nad on teinud vale analüüsi või vale ekspertiisi – no kuulge, ministrid tulevad ja lähevad, aga ametnikkond, Eesti avalik teenistus on see, mis Eesti riiki tegelikult on järjepidevalt edasi kandnud.

Loomulikult on ka ametnikkonnas muutusi, aga ei maksaks kuidagi panna ametnikke sellise surve alla, et nad ei tohi enam öelda, mis nad ühest või teisest asjast arvavad. Ma väga loodan, et selline viimaste aastate, viimase paari aasta trend suruda ametnikke raamidesse, nii et nad ei tohi midagi arvata, nii et nende vaba eneseteostust on hakatud mõjutama, et see trend saab üsna kiirelt otsa. Me ei saa endale lubada seda, et inimesed, kes on tulnud Eesti riiki teenima ja panustama Eesti riiki oma parimaid teadmisi, on mingi poliitilise suunamuutuse tagajärjel olukorras, kus nad ei tohi välja öelda oma arvamust või on, veel hullem, olukorras, kus neid soovitakse ebaseaduslikult töölt lahti lasta, nagu me

politsei juhi puhul nägime.

Ent arvud arvudeks. Hea praegune valitsus ja ka tulevased valitsused, kes kunagi neid stenogramme loevad! Ma väga loodan, et lisaks kuivadele arvudele ja statistikale saame edaspidi natukene rohkem ka struktuurset analüüsi selle kohta, mis on konkreetset aastal Eesti avalikus teenistuses olnud kitsaskohad, mis vajaksid parandamist. Jõudu tööle!

11:52 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Heiki Hepner Isamaa fraktsiooni nimel, palun!

11:52 Heiki Hepner

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Tänu ministrile aruande tutvustamise eest! Avaliku sektori töötajate arv on viimase viie aasta jooksul selgelt vähenenud: vähenemine on olnud ligi 5700 töötajat ehk 4,1%. 2018. aastal vähenes avaliku sektori töötajaskond pool protsenti. Kindlasti on see positiivne, sest sunnib ühtaegu otsima efektiivseid ja kaasaegseid lahendusi, mis muudab riigi tervikuna konkurentsivõimelisemaks.

2018. aasta oli kahtlemata uudne suurele hulgale avalikest teenistujatest, eriti nendele, kes töötavad kohalikes omavalitsustes. 2018. aastat võib nimetada regionaalpoliitika seisukohalt väga oluliseks, kuna see oli esimene haldusreformijärgne täisaasta. Nüüd saame alustada esmast analüüsi, kuidas omavalitsustel on läinud ja kuidas nad on muutunud oludes kohanenud. Kohalikes omavalitsustes on suurenenud nende ametnike arv, kes saavad keskenduda ühele kindlale ülesandele, mitte ei täida ülesandeid osakoormusega kõrvuti teiste kohustustega. Sellega on ühinemistel saavutatud ametnikkonna professionaalse taseme tõusuga eeldused ka kvaliteetsemate teenuste pakkumiseks elanikele. Vaatamata suurematele omavalitsustele on aga edaspidigi oluline omavalitsuste koostööd ja erinevaid olulisi võimekusi teadlikult arendada.

Mõned tähelepanekud aastaaruandes käsitletud eriteenistujate ametikohtade kohta. Positiivse poole peale võib kanda nii PPA politseiametnike kui ka kaitseväelaste arvu kasvu, mis 2017. aastaga võrreldes on suurenenud vastavalt 0,8 ja 1,6%. Kasv ei ole küll suur, aga siiski on olemas. Samas tuleb tähelepanelikult suhtuda Päästeameti päästeteenistujate arvu vähenemisse. Vähenemine ei ole küll olnud suur, kõigest 0,4%, aga siiski on tegemist vähenemisega ja tuleb väga tähelepanelikult jälgida, et sellest ei kujuneks langustrend, mis viib meie väljakujunenud päästevõime kahanemiseni.

Lisaks töökohtade arvule on personalipoliitikas ülioluline analüüsida ka tööjõukulusid. Valitsussektori tööjõukulu kasvas 2018. aastal 9,4%, mille näol on tegemist viimaste aastate suurima kasvuga. Valitsussektori keskmise ja brutopalka kasv oli 2018. aastal 3% võrra suurem kui Eesti keskmine brutopalka kasv. Eesti keskmine brutopalk oli 1310 eurot, nagu siin juba korduvalt on öeldud, ja see kasvas 7,3%. Valitsussektori keskmine brutopalk oli 1360 eurot ja see kasvas 10,3%. Sellest keskmisest selgelt madalam oli brutopalk kohaliku omavalitsuse üksustes: 1139 eurot. Seega on kindlasti mõttekoht, kuidas siiski tagada ka suuremates omavalitsustes piisav palgakasv. Ilmselt on üks lahendus järjepidev omavalitsuste rahastusbaasi tugevdamine. Samal ajal ei saa muidugi märkimata jätta, et just omavalitsustes kasvas palk kõige enam: 12,1%. Palgakasv omavalitsustes tuli paljuski just tänu õpetajate palgafondi eraldatud lisarahale. Õpetajate brutokuupalgad kasvasid KOV-i sektoris möödunud aastal 15% ja nende keskmine brutokuupalk oli 1478 eurot. Üldhariduskoolide õpetajate, aga ka lasteaiaõpetajate palga kasv oli omamoodi katalüsaatoriks tervele omavalitsussektori palgakasvule. Valitsussektori keskmise brutopalka positsioon võrreldes Eesti keskmise brutopalkaga paranes eelmisel aastal enamikus valdkondades, kõige enam tervishoiu valdkonnas ja hariduse valdkonnas. Palun aega juurde!

11:57 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Palun, kolm minutit lisaaega!

11:57 Heiki Hepner

Palgapositsioon on langenud kahes valdkonnas: riigikaitstes ja keskkonnakaitstes. See vajab loomulikult analüüsi ja läbimõtlemit. Ent kui vaatame valdkondi, mis jäävad praegu riigi keskmisele alla, siis on need jätkuvalt haridus, samuti sotsiaalkaitse ja kultuur koos vaba ajaga. Siin on kindlasti nii järgmisel aastal kui ka järgnevatel aastatel ainet mõtlemiseks – ka nendes valdkondades peaks palk piisav ja konkurentsivõimeline olema.

Lõpetuseks mõned mõtted järgmisteks aastateks. Nagu juba sai mainitud, tuleb järgmistel aastatel analüüsida omavalitsuste ja riigi ülesandeid, et rookida välja asjatut dubleerimist, muuta riik veel efektiivsemaks ja paindlikumaks. Samuti tuleb vältida riigi ja omavalitsuste, aga ka maakondadevahelist ebatervet konkurentsi. Üks näide, kus on mõttetu dubleerimine, on maavarade kaevandamiseks uuringulubade väljastamine. Praegune õiguspraktika on kujunenud selliseks, et omavalitsustel praktiliselt puudub võimalus eitav vastus anda. Uurigu, puurigu, kirjutagu või rääkigu nii palju, kui tahavad. Suur hulk inimesi avalikust sektorist teeb tööd, millel mõju ei ole ja mille tulemus on ette teada. On oluline, et kohaliku omavalitsuse asutusi ja riigiasutusi, mis tegutsevad nagu ühtedel alustel, koheldakse võrdselt. Eelkõige pean silmas hariduse valdkonda, kus üldhariduskoolidena tegutsevad nii riigigümnaasiumid kui ka munitsipaalkoolid algkoolidest gümnaasiumiteni. On oluline rõhutada, et võrdsed võimalused, sh võrdne finantseerimine tuleb tagada kõigile koolidele nii personalipoliitikas kui ka majanduskulude katmisel.

Teine näide puudutab maakondadevahelist konkurentsi. Harju maakonna keskmine palk ületab Eesti keskmist brutopalka 11%. Ühegi teise maakonna keskmine palgatase Eesti keskmise palgani ei ulatu. Tänu Harjumaa kõrgemale palgale makstakse mõnes ametkonnas lisatasu, et ametnikke Harjumaale tööle meelitada. Aga sellise lisatasu maksmisega ei tohiks väga hoogu sattuda, sest nii võidakse põhjustada Harjumaa naabermaakondades sama pädevust nõudvate ametikohtade täitmisel ametnike põud. Kindlasti tuleb järgmistel aastatel jätkata riigipalgaliste töökohtade pealinnast väljaviimist ja kaugtöövõimaluste soosimist, samuti riigimajade arendamist maakonnakeskustes.

Lõpetuseks aga tänan kõiki avaliku teenistuse ja laiemalt võttes kogu avaliku sektori teenistujaid-töötajaid panuse eest meie riigi heasse käekäiku!

12:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Fraktsioonidel rohkem läbirääkimiste soove ei ole. Seega, head kolleegid, oleme ülevaate avaliku teenistuse 2018. aasta aruandest saanud ja läbi arutanud. Tänan kõiki osalejaid! Aitäh, minister! Teine päevakorrapunkt on läbi arutatud.

3. 12:00 Kodakondsuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu (57 SE) esimene lugemine

12:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi. Täname kolmas päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu 57 esimene lugemine. Ma palun ettekandjaks haridus- ja teadusminister Mailis Repsi!

12:01 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Lugupeetud Riigikogu aseesimees! Head Riigikogu liikmed! Käesolevaga annan lühida ülevaate eelnõust 57 ja seejärel vastan hea meelega teie küsimustele.

Vabariigi Valitsus on esitanud Riigikogule kodakondsuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega muudetakse senist tasemetööde ja eksamite korraldust põhikoolis. Vajadus põhikooli õpitulemuste välishindamise muutmise järele tekkis juba ammu. Arutelud võimalike lahenduste üle algasid juba enam kui viis aastat tagasi. Nüüd on arutelud jõudnud esmakordselt ka Riigikogu tasemele. Enim on avalikkuse tähelepanu pälvinud muudatused põhikooli lõpetamise tingimustes ja riiklikest lõpueksamitest loobumises. Teenimatult vähe on aga tähelepanu pööratud muudatustele õpitulemuste välishindamise süsteemis laiemalt, milleks esitatud eelnõu ju tegelikult võimaluse loob. Pean vajalikuks ka ümber lükata hirmud, et eelnõu muudatused viivad põhikoolide õppekvaliteedi halvenemiseni. Nii nagu varemgi, saavad põhikooli lõpetajad lõputunnistuse ainult siis, kui õppekava on täies mahus ja edukalt positiivse tulemusega läbitud. Lõpueksamite kaotamine ei tähenda seda, et põhikooli lõputunnistuse saaks kätte kuidagi kergemini. Vastupidi, eksamite-arvestuste sooritamine koolis ju ei kao ning nende läbimine on põhikooli lõputunnistuse saamiseks endiselt vajalik. Ka riiklike teste tuleb teha ja need võivadki mõjutada seda, kas õpilaste teadmised hinnatakse lõpetamiseks piisavaks. Olen aga seda meelt, et riiklike põhikooli lõpueksamite nõudmine praegusel kujul ei toeta parimal moel ei õpilaste õpimotivatsiooni ega neid

sihte, mida me uue õpikäsitluse rakendamisega juba kaugemas tulevikus saavutada soovime. 2013. ja 2018. aasta rahvusvahelised õpetajauuringud – võib-olla teate neid täpsemalt TALIS-e nime all – viitavad sellele, et õpetajad oskavad hästi rääkida sellest, kuidas õppija arengut parimal moel toetada, kuid klassis toimuv sellega sageli tegelikult kooskõlas ei ole. Hariduspoliitika fookuses on ennast juhtiva õppija kujundamine, mille baasiks on õppija autonoomse motivatsiooni toetamine. Tänapäevaste õpetajate jaoks on tegemist paljuski uue lähenemisega ja see eristub harjumuspärasest tugevalt. Mõned õppimisega seotud uskumused on sageli õpilaste autonoomia toetamist pärssivad. Näiteks usutakse, et suurema tasu korral on pingutus suurem või et õppija ei oska end ise motiveerida. Leian, et testimise roll ei tohi olla õppija hirmutamise. Õppe eri etappidel tehtavaid tasemetöösid tuleb vaadata pigem kui proovikivisid, mille tagasiside aitab aru saada õpilase seniste pingutuste tulemustest ning senisest paremini märgata seda, millele peaks tähelepanu pöörama ja millised on sobivad õpiteed. Õpilase edenemist mõjutab eelkõige edasiside, mis annab võimaluse näha, kuidas oma sooritust ja edenemist ka parandada. Iga õpilane saab võimaluse paremini kujundada isiklikku õpiteed ja orienteeruda enda edasijõudmisele, mitte üldistatud standardile. Tänapäevased lõpueksamid kaasaegse hindamise põhimõtetele kahjuks enam ei vasta.

Kui väga lühidalt kokku võtta, siis eelnõu asendabki senised riiklikud eksamid, mis on seotud põhikooli lõpetamisega, riiklike testidega, mida tehakse kogu õppe jooksul, ning põhikooli lõpetamiseks vajalike eksamite või muude tööde sooritamise, mille otsustab ja korraldab kool. Meie soov on, et huvirühmad näeksid testimist kasuliku ja vajaliku vahendina, mis annab olulist infot, et oma asju paremini ajada. Oluline on see, et testimine pakub adekvaatset infot näiteks riigile hariduse kvaliteedi jälgimiseks, koolile oma kvaliteedijuhtimise korraldamiseks, õpetajale vahetus töös õpilastega oma tööviisi täiustamiseks ja õpilasele oma õpivajaduste selgitamiseks ja loodame ka, et paremate karjääriotsuste tegemiseks. Suur osa põhikoolis õppijaid on lõpueksamite sooritamise ajaks teinud juba mõne gümnaasiumi sisseastumiseksami. Eelnõu üle peetud aruteludes on ühe murena välja toodud seda, et eksamite kaotamise tõttu kaob õpilastes huvi ja motivatsioon õppida. Uuringud näitavad, et kolmandas kooliastmes kahaneb õpilase motivatsioon, õpihuvi ja õppimise väärtustamine märgatavalt. Ükski uuring aga kahjuks ei näita seda, et ainult väliselt motiveerides saaks õppijate huvi või motivatsiooni suurendada. Tänapäevased eksamid on just nimelt selline väline motivaator. Juba praegu on 10–15% õpilasi, kes on põhikooli lõpetanud ilma riiklike põhikooli lõpueksameid sooritamata. Kui riiklik eksam ebaõnnestub, saab korduseksami teha koolieksamina ja põhikooli siiski lõpetada. Nende õpilaste puhul on kool juba praegu tegelikult see, kes seab lõpetamise tingimused ja ka vastava lat. Kuigi riiklik õppekava on juba aastaid seadnud sihiks üld- ja valdkonnapädevuste arengu toetamise, ei võimalda seadus praegusel kujul viia läbi interdistsiplinaarset õpitulemuste välishindamist, läheneda välishindamisele valdkonnapõhiselt ning lülitada välishindamisse ka üldpädevuse hindamist.

Tasemetöid saab kehtiva seaduse alusel viia läbi üksnes konkreetses õppeaines. Samuti ei luba kehtiv seadus siduda õpitulemuste välishindamise tulemusi riiklike küsitluste tulemustega, millest saadakse infot näiteks õppetöö, metoodika, koolivälise õppekogemuse ja huvihariduse kohta või ka näiteks õppekorralduse ja õppekeskkonna kohta. Kindlasti olete kuulnud näiteks turvalisuse, koolikiusu, kaasatuse, rahulolu või muu seesuguse küsimustikust. Eelnõu aga looks sellised võimalused. Eelnõu alusel on võimalik luua süsteem, milles riiklikud testid võimaldavad võrrelda ja objektiivset tagasisidet anda viies ainevaldkonnas: keel ja kirjandus, matemaatika, võõrkeel ning loodus- ja sotsiaalvaldkond. Ja seda kõigis kolmes põhikooliastmes, kusjuures rõhuasetus on just tagasiside andmisel valdkondlike eesmärkide kohta, olgu selleks loodusteaduslik kirjaoskus, allikakriitiline mõtlemine või midagi muud sellist. Riiklikele ainetestidele lisanduvad üldpädevuste hindamise vahendid. Näiteks on juba valminud esimese ja teise kooliastme õpi- ja suhtluspädevuse testid, vanemate kooliastmete puhul on juba kasutusse tulnud digipädevuse testid, noorematele kooliastmetele on järgmise aasta algusest kättesaadavad ka näiteks lugemis- ja arvutamispädevuse testid.

Soovime teha koostööd iga kooliga sobiva hindamisplaani tegemiseks kogu põhihariduse ulatuses, mille korral kavandaks kool mitme aasta vaates õppetöös vajalike riiklike testide toimumise, nii et saaksime lõpuks hakata rääkima ka välishindamise sisulisest rollist õppetöö kvaliteedi juhtimisel. Riikliku seire tagamiseks säilib ka valimipõhine testimine. Põhikooli lõpus läbivad kõik õpilased riikliku hindamise eesti keele õppeaines, kas emakeelena või teise keelena. Samuti on põhikooli õpiväljundite jälgimisel mõistlik hinnata õpilaste kõikse valimi põhjal nende oskusi matemaatikas. Eelnõu kohaselt sooritavad kõik õpilased enne põhikooli lõpetamist ka testi, millega hinnatakse Eesti Vabariigi põhiseaduse, riigikorra ja ühiskonna toimimise põhialuste ning kodanike õiguste ja kohustuste tundmist. Seda testi

puudutavad muudatused lähtuvad sellest, et 16-aastased on juba valimisõiguslikud ning peavad oma valimisõiguse teostamiseks piisavalt ka teadma. Piisav keeleoskus ja ühiskonna aluste tundmine annavad võimaluse põhikoolieksamile ja testi sooritamise järel taotleda ilma täiendavaid eksameid sooritamata ka kodakondsust. Põhikooli lõpetamise tingimused määratleb eelnõu kohaselt kool. See võimaldab endiselt kasutada koolil põhikooli lõpus kokkuvõtlikku hindamist.

Küsimusi on tekitanud eelnõu rakendamise aeg. Põhikoolieksamite ained ja toimumise ajad on selleks õppeaastaks juba kehtestatud ja eksamite ettevalmistused ka tehtud. Haridus- ja Teadusministeerium tagab võimaluse eksameid senises korras läbi viia ka kevadel. Kuid laual on alati variant minna uuele süsteemile üle ja loobuda põhikoolieksamitest juba sellel aastal, tagades siiski riiklike testide läbiviimise võimaluse tasemetöö vormis ka 9. klassis. Seega on Riigikogu otsustada, millisel viisil muudatus realiseerub.

12:11 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh, proua minister! Riigikogu liikmetel on võimalik esitada küsimusi, kokku kaks küsimust kahe ettekandja peale. Esimene küsimus, Liina Kersna, palun!

12:11 Liina Kersna

Aitäh, hea juhataja! Austatud minister! Riigivalitsemises peetakse etteaimatavust üldiselt väga oluliseks. Mulle tundub, et hariduses peaks etteaimatavus olema eriti kõrgelt väärtustatud. Ent tänava septembri alguses pani riik õpetajad üheksandike ette teadmatuses, kuidas need üheksandikud kooli lõpetavad. Minu küsimus on, et kas see oli teadlik otsus niimoodi õppeaasta sees reegleid muuta või läks teil kiireks. Miks te otsustasite seda etteaimatavuse printsiipi nii jõuliselt rikkuda?

12:12 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Kõigepealt suur aitäh eelse küsimuse eest! Sain eile tänu teie esitatud küsimusele natuke targemaks erinevate arvamuste osas.

Tänase teema juurde tulles võib öelda, et ei, riik on teinud väga aimatava käigu. Nagu te teate, on olemas riiklike eksamite korraldamise määrus, mille minister allkirjastab, ja see on allkirjastatud, nii et selles mõttes on järgmiseks neljaks aastaks eksamite ajad paigas. Jah, see kõik on olemas. Juhul, kui Riigikogu peaks näiteks otsustama, et on valmis põhikooli hindamist muutma – me räägime tegelikult ju välishindamise süsteemi muutmisest –, siis saame 9. klassi lõpus tehtaval välishindamisel tõesti minna seda uut teed. Võtame näiteks sellesama palju diskuteeritud matemaatika, et hindame 3., 6. ja ka 9. klassis 100%-lise valimi põhjal 100 palli süsteemis, saades sellise ühtlaselt mõõdetava õpitee tagasiside. See on meie jaoks olulisem, kui anda hinnang vaid 9. klassi lõpus juunikuus. Juhul, kui leiame, et 9. klassi lõpus seda vaja ei ole, siis on ju kaks varianti. Üks variant on öelda õpilastele, et me teame küll, et põhikooli lõpueksam on mõttetutu, aga me rakendame seda süsteemi teile näiteks kaks aastat hiljem. Miks me pakkusime selle eelnõu välja sellise variandiga, et las ta jääb Riigikogu otsustada? Meil on olemas mõlemad versioonid. Üks variant on see, et riik on ette valmistanud, et kevadel toimub endiselt 9. klassi lõpueksam ja see võib toimuda veel mitu aastat. Ettevalmistused on tehtud ja Innove on selleks valmis. Teine variant, mis on samuti olemas, on selline, et 9. klassis toimub matemaatikas 100 palli süsteemis hinnatav üldine, 100%-lise valimiga tasemetöö. Mõlemad versioonid on olemas, see on Riigikogu otsus. Igal juhul matemaatikas põhikooli lõpus hindamine toimub, lihtsalt tuleb valida, kummal viisil seda tehakse. Ja kolmas variant on öelda, et jah, see tuleb, aga näiteks kolme või kuue aasta pärast. Kõik need võimalused on täna laual, aga ma isiklikult muidugi eelistaksin minna komplekselt üle uuele süsteemile, kus matemaatikas ei toimuks hindamine mitte ainult 9. klassis, vaid kogu õpitee jooksul. Aga ma näen, et küsimusi on nii palju, et suure tõenäosusega saan ma seda veel korduvalt üle selgitada.

12:14 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Jaak Juske, palun!

12:14 Jaak Juske

Austatud eesistuja! Austatud proua minister! Ma arvan, et ka teie – nagu meiegi – olete saanud kirju tervelt realt õpetajate aineühendustelt, kes on selle eelnõu suhtes pehmelt öeldes väga kriitilised. Kui

tuua välja mõningad kriitilised punktid, mis õpetajatele muret teevad, siis kõigepealt tuleks mainida seda, et see eelnõu on sündinud ministriumivaikuses õpetajatega läbi rääkimata. Kui kohustuslikud lõpueksamid ära kaotada, siis ei saa noored eksami tegemise kogemust, ent hilisemates astmetes peavad nad eksameid ju niikuinii tegema. Mis aga õpetajate jaoks on võib-olla kõige suurem mure, on see, et kui see eelnõu saab seaduseks, on väga suur risk, et suureneb hariduslik kihistumine. Koolid, mis on nõrgemad, muutuvad veelgi nõrgemateks. Minu küsimus, proua minister, on järgmine: miks te olete toonud Riigikogu ette seaduseelnõu, mida enamik õpetajaid ei toeta?

12:15 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh hea küsimuse eest! Ma julgen täie veendumusega nii küsitluste kui ka kohtumiste pealt kinnitada, et kindlasti suur enamus toetab seda eelnõu ja toetab väga veendunult, sest muidu poleks see eelnõu nii kaugele jõudnud. Selle eelnõu sisu ei ole lõpueksamite kaotamine, vaid ühe hindamisviisi muutmine põhimõtteliselt teistsuguseks. Täna kehtestab riik riikliku õppekava, järgmisena ütleb ta, et tehke selle alusel kooli õppekava, aga nii nagu me siin Riigikogu saalis kõik teame, on kooli ruum õppekava üle ise otsustada suhteliselt ahtake. Enamiku õppesisu kirjutame ette riikliku õppekavaga, eriti põhikooli alumises kahes astmes. Väike valikuruum on jäetud põhikooli ülemisele astmele. Nii et tegelikult on riik väga konkreetne ja sealt see meie ühtluskool tulebki. Me oleme pigem väga kõvad ettekirjutajad, seda ütlevad noored inimesed, ja seda on liiga palju.

Järgmine küsimus on see, mida riik hindamise mõttes teeb. Ta ütleb, millised tohivad olla meil koolis õpetajad. Me kehtestame õpetajatele üsna ranged kvalifikatsiooninõuded ja käime välishindajatena rangelt kontrollimas, kas õpetaja kvalifikatsioon nendele nõuetele vastab. See on meie juhtimisinstrument. Sisu mõttes – nii nagu näiteks ülikoolides toimuvad atesteerimised või õppejõudude hindamised –, selle sisu mõttes järgmisi samme riik enam ei astu. Ja nüüd arvatakse, et see ei ole piisav. Meil peaks ka sisu mõttes läbi viidama palju süsteemsem analüüs ja see on põhjus, miks me pakume, et põhikoolis oleks parem rakendada pidevat õpiväljundite jälgimist. Kas me tagame sellega parema ühtluskooli? Jah, ma olen selles veendunud. Kui me 3., 6. ja 9. klassis jälgime lapse õpiteed, saame selle käigus teatavaid andmeid, näiteks saame teada, kuidas sellel noorel inimesel 3. klassis läheb. Võtame näiteks matemaatika. Me näeme, kuidas tal läheb 3. klassis, me näeme, kuidas tal läheb 6. klassis, ja siis me näeme, kuidas tal läheb 9. klassis. Selle järgi näeme tema enda arengut ja näeme ka seda, kuidas sellel koolil läheb.

Oluline on veel see, et need, kes Innoves ja haridusministeeriumis nende testidega sisuliselt tegelevad, võivad kõigile, kellel on fraktsioonides selle teema vastu huvi, lähemalt selgitada, kuidas antakse koolidele tagasisidet selle kohta, missugusel tasemel on see kool või klass võrrelduna teiste piirkonna või riigi koolidega. Ja sellise tagasiside alusel on võimalik välishindamise käigus minna koole sisuliselt nõustama. See ongi meie eesmärk. Kas selle kõige raames lõpueksam kaob või ei kao, on tegelikult teisejärguline küsimus. 9. klassis läheme me niikuinii testima, sest me saame testida alles 9. klassis, mitte 8-ndas, kuna enamiku õpiväljundeid saab õpetaja valida, näiteks kas ta õpetab geograafiat 8-ndas või 9-ndas. Osa aineid lõppeb 8-ndas, osa 9-ndas, osa lõpetatakse 7-ndas. Kuna me oleme selle valiku andnud koolidele kolme aasta kaupa, siis me ei saa 9. klassi testi teha enne kui 9. klassis. Meie ettepanek on see, et kuna 9. klassis tehakse nii tasemetööd, ainepädevustestid kui ka lõpueksamid ja vahepeal veel gümnaasiumi sisseastumiseksamid, siis seda on lastele lihtsalt liiga palju. Vaatamata sellele, et nad hakkavad saama juba üsna suureks.

Ma saan aru, et ühiskonnas on jäänud kuidagi kõlama, et matemaatikas kaob midagi ära, samas kui eesti keeles jääb eksam või test alles, aga see ei ole eesmärk. Eesmärk on asendada põhikooli lõpus läbiviidav ühekordne hindamine pideva protsessiga. Kas me oleme selleks valmistunud piisavalt kiiresti või liiga aeglaselt? Ma usun, et viis aastat on hariduses piisav aeg, et öelda, et nüüd on testid olemas ja järele proovitud. Ja nii nagu väga paljud teist, kes on lapsevanemad, teavad, on neid teste 3. ja 6. klassis ka juba katsetatud. 9-ndas me seda arusaadavalt teinud veel ei ole, sest seni on 9-ndas olnud lõpueksamid. Nii et selles mõttes on ettevalmistus olnud piisav, et uut hindamisviisi rakendada. Ja kas on täna seaduse muudatuses mingisuguseid takistusi, juhul kui me siin kauem selle üle mõtleme? On küll, me ei saa teha ühest ainekult väljapoole ulatuvaid teste. Täna me katsetasime näiteks matemaatikat ja matemaatika 3. klassi tagasiside oli selline, et küsimused olid õppekavast laiemad. Aga nad ongi meie mõttes nii, et me survestaksime sellega riiklikult mõtlema. Need küsimused peavadki olema ainevaldkondadeülesed ja põhikooli lõpus tahaksime, et reaali- ja loodusainetes oleksid need esitatud komplekssemalt. Nii nagu me näiteks oleme uhked oma PISA-küsimuste üle, mis on väga sisulised ja

ainekesksed.

Kas meil on võimalik koos õpetajatega leida veel mõningaid kompromisslahendusi? Ma usun, et vaja on lihtsalt selgitustööd, et mis on need eesmärgid, millised saavad olema koolide võimalused, millised saavad olema riigi võimalused ja kuidas need asjad omavahel tööle hakkavad. Igasuguse muudatuse puhul, mis haridussüsteemis tehakse, ongi võib-olla muutuse hirm see kõige suurem hirm ja see on täiesti arusaadav. Kui sellises suures süsteemis muudetakse midagi nii põhimõtteliselt nagu välishindamine, siis esimene reaktsioon on küsimus "Miks?". Ja on väga õige, et me seda küsime. Aga ma ütleks veel kord, et selline üldine eitus ei tähenda mitte õpetajate eitavat hoiakut, vaid seda, et nad tahaksid aru saada, mida tahetakse teha ja miks seda tahetakse teha.

12:21 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Jürgen Ligi, palun järgmine küsimus!

12:21 Jürgen Ligi

Aitäh! Proua minister! Pean tunnistama, et isiklikul tasandil ei veennud te mind eksamite teemal absoluutselt. Mind hinnati regulaarselt – see, millest te siin innustunult räägite. Aga minu isiklik triumf oli siiski see, et olid lõpueksamid ja ma tõestasin endale, et suudan keskenduda, ennast kokku võtta. Ja ma siia maani mäletan seda, mida just tänu eksamitele kinnistasin. Aga isiklik tasand ei ole muidugi otsustav. Ma küsin hoopis seda, et kuidas te saavutasite olukorra, et aineõpetajatelt või aineühendustelt kõlab ainult kriitikat. Me ei ole ise nendega veel kohtunud, aga me kohtume. Kõlama on jäänud niimoodi, et te rabistate teistega konsulteerimata õppeaasta sees eksameid kaotada ja õpetajad on häämingus. Te ütlete, et uuringud tõestavad seda ja teist, aga õpetajad ei tea uuringutest justkui midagi.

12:22 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Alati on käimas mingi õppeaasta. See eelnõu on eelnõu tasandil ringelnud juba viimased poolteist aastat ja kogu aeg on mingi õppeaasta olnud pooleli, nii et selles mõttes ei ole kuidagi rabistatud. Suvel kiitis Vabariigi Valitsus eelnõu heaks just selle eesmärgiga, et oleks võimalik see suveperioodil Riigikogule esitada ja siis saaks selle üle ka otsustada. Aga ei, ma ei usu, et oleks olnud väga suurt rabistamist. Riigikogul on minule teadaoleva statistika kohaselt aega kolm aastat põhikooli- ja gümnaasiumiseadust menetleda, nii et aega on küll. Küll me jõuame siin ühiselt arusaamale, millist välishindamissüsteemi me tegelikult tahame. Eelnõu on pakkunud ühe versiooni. Ma saan aru, et teise ja kolmanda lugemise vahel on kultuurikomisjon otsustanud kõik valdkonna spetsialistid kohale kutsuda, ka fraktsioonidel on need võimalused. Nii et kindlasti saame sel teemal diskuteerida. Kas ühiskonnas on tekkinud suurem reaktsioon tänu sellele, et see eelnõu jõudis Riigikokku? Kindlasti. Nii nagu hea küsija ka oma ministriajast mäletab, siis ükskõik kui palju sa eelnõu ette valmistad, on ikka erinevaid arvamusi, põhinegu need siis küsitlustel või uuringutel. Meil on väga palju häid partnereid, ka haridusvaldkonna teadlasi, kes toetavad senise välishindamise süsteemi muutmist testipõhiselt õppeprotsessipõhiseks. Mina usun, et oleme oma ühiskonnaga jõudnud niikaugele, aga eks ole näha, kas see diskussioon vajab Riigikogus lisaaega. Tõenäoliselt tuleb rahulikult vaadata, kas osapooled mõistavad eelnõu eesmäärke ja kas sellele tuleb laiem toetus.

12:24 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Riina Sikkut, palun järgmine küsimus!

12:24 Riina Sikkut

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Ma olen täiesti nõus, et selline üleriigiline standardiseeritud testimine on meile kvaliteetse ühtluskooli üleriigiliseks ülalpidamiseks vajalik. Ja ka see, et välishindamine toimub kõigis kooliastmetes, mitte ainult põhikooli lõpus, on oluline. Aga kui me mõtleme riigi eesmärkidele teadus- ja arendustegevuses, innovatsiooni vallas, selles, et me tahame arendada energeetikat, puidukeemiat ja personaalmeditsiini, siis kas põhikooli lõpus, näiteks ka teie mainitud matemaatikaoskuste puhul, ei oleks vajalik teatud minimaalse taseme saavutamine? Ehk siis hindamissüsteem võib muutuda, aga see uus hindamisvahend või test, mis tehakse põhikooli lõpus, tuleks ikkagi siduda põhikooli lõpetamisega.

12:25 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh väga hea küsimuse eest! Mida tähendab kooli pädevus põhikooli lõpus hinnata, kas laps on põhikooliõppe läbinud või mitte? Nagu ma julgen meelde tuletada, on põhiharidus meie ainukene kõigile kohustuslik haridus. See tähendab seda, et noor inimene, keda loomulikult saab objektiivselt hinnata ainult seesama kool, on läbinud kõik õppekavas – täpsemalt kooli õppekavas, mis lähtub ju suuresti riiklikust õppekavast – ettenähtud õppeained ja sooritanud need vähemalt positiivsele õpitulemusele ning teinud õppe vastavalt koolile seatud standardile lõpuni läbi. Ent nende noorte inimeste puhul, kes näiteks oma erivajadusest tulenevalt seda ei suuda, lubab riik rakendada individuaalset õppekava ja nende puhul võib põhihariduse lõpetamine kulmineeruda ka näiteks 17. eluaastaga. Nagu me teame, öeldakse ju, et üheksa klassi või seitseteist eluaastat. Teatud juhtudel on lubatud taotleda ka koolipikendust, nii et põhiharidust oleks võimalik omandada üks aasta kauem, aga endiselt on kool see, kes hindab, kas õpilane on kõik läbinud. Selleks võib ta kasutada kontrolltöid, tunnikontrolle, ta võib teha vahetestimist, kirjalikke seminare ja suulisi ettekandeid, kasutada õuesõpet. Õppesisu üle otsustamise autonoomia oleme andnud koolidele, samuti oleme andnud neile õiguse hinnata, kuidas ja missugust metoodikat kasutada.

Mida me aga riiklikul tasandil näeme, täpselt sellesama ühtluskooli saavutamise seoses? Me tahame tulla koolile appi, kui tohib nii sõnastada – kellele meeldib sõna "kontroll" ja öelda, et "läheme kooli kontrollima", kellele meeldib öelda, et "läheme koolile appi". Me tahame riiklikult näha, kuidas kõikidel koolidel eri valdkondades läheb. Matemaatika puhul jääb valim igal juhul absoluutseks ehk me läheme seda hindama kõikidesse koolidesse. Nüüd, ühiskonna poolt vaadatuna on lisaks matemaatikale tegelikult ootused ka loodusainete suhtes: füüsika, keemia, bioloogia ja geograafiaga seotud teadmisi on meil samuti vaja riiklikult hinnata. Nagu me teame, pole nendes ainetes põhikoolis üldist testimist toimunud. Ja sellesama eelnõuga me tahamegi minna ainevaldkonniti üle natuke laiemale ehk valdkonnapõhisele testimisele, me tahaksime jõuda 9. klassis ka sotsiaal- ja loodusainete testideni. Selleks on samuti valmisolek olemas. Innove spetsialistid on käinud ja teinud koostööd nii Inglismaa kui ka Soome spetsialistidega, et minna üle ainevaldkonnapõhisele testimisele. Vähemalt nendel spetsialistidel, kes on Innoves neli-viis aastat seda üleminekut ette valmistanud, on väga selge nägemus ja veendumus, et matemaatiline mõtlemine läheks ainevaldkonnas koos reaali- ja loodusainetega laiemaks ning see annaks parema tulemuse – nii noorte õpimotivatsiooni kui ka õpetajate saadavat tagasisidet silmas pidades – kui tänane kitsalt matemaatiline test. See on nende kindel veendumus ja minul on võimalik see teile edastada. Eks Riigikogu liikmed teevad lõpliku otsuse, aga selline veendumus neil on. Ja ma usun ka, et õpetajate poole pealt vajab see muutus võib-olla natukene pikemat selgitamist. Aga jah, spetsialistide, ülikooli spetsialistide veendumus on, et see on see suund, kuhu me peame minema.

12:29 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Tiit Kala, palun!

12:29 Tiit Kala

Täna, hea istungi juhataja! Lugupeetud minister! Eelnõu seletuskirjast selgub, et Eesti Linnade ja Valdade Liit seda eelnõu kooskõlastanud ei ole. Põhjuseks tuuakse õpilaste motivatsioonipuudust ja seda, et ei saa võrrelda õpilaste teadmiste kvaliteeti erinevate ainete osas. Kuidas te neid põhjendusi kommenteeriksite?

12:29 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Kuidas ma kommenteeriksin? Kõige esimene ja kõige olulisem muudatus selles eelnõus ongi see, et me läheme koole hindama varem kui 9. klassis. Ja mis puudutab õpimotivatsiooni, siis ma usun, et see teema väärib võib-olla laiemat diskussiooni. Me võiksime seda siin Riigikogus arutada. Sellest tuleks väga sügav haridusfilosoofiline diskussioon, et kas õpimotivatsiooni saab väljastpoolt eksamite survega mõjutada. No siin on inimesed toonud täna juba näiteid, et keda on eksam motiveerinud ja keda ei ole. Ma siiski tahaks uskuda, et selleks ajaks on lapsel lisaks eksamimotivatsioonile tekkinud ka mõned muud motiivid ja eesmärgid elus, võib-olla näiteks gümnaasiumisse edasi õppima minek või oma huvialaga tegelemise jätkamine või kutseõppes mingile erialale sisseastumine.

Linnadel ja muudel kohaliku omavalitsuse üksustel on väga suur soov, et jälgitaks ühtluskooli. Et nii rahastamise kui ka tagasiside puhul hooliks riik nii väiksematest kui ka suurematest koolidest. Kui

minna üksikule tasandile, siis on tagasisidena antud täpselt vastupidiseid seisukohti. Osa koolijuhte, kes kirjutasid meile väga põhjaliku analüüsi, olid väga-väga vastu sellele, et neid teste tuleb nii palju, ja eks see kajastus ka kohaliku omavalitsuse suhtumises. Teised koolid kirjutasid, et teste on liiga vähe ehk siis et eksam kaob ära. Nii et eks ta natuke selline erinev ole. Aga kohaliku omavalitsuse küsimus laiemalt on selles, kas ühtlane rahastus ja ühtlane riiklik kontroll aitaksid ühtluskooli kõikjal Eestimaal alal hoida.

12:31 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Henn Põlluaas, palun!

12:31 Henn Põlluaas

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud minister! Te väidate, et eksamid ei motiveeri õpilasi. Ju siis olen ma terve eluaeg olnud eksiarvamusel, ka enda näitel. Aga kindel on see, et sellised testid, millest ei sõltu absoluutselt mitte midagi, ei kooli lõpetamine, ei edasipääs, ei motiveeri õpilasi isegi mitte niipalju. Ja siit tekibki küsimus, et mis mõte sellistel testidel üleüldse on. Ega meie õpilased ei ole rumalad: kui nad teavad, et testi tulemus ei tähenda midagi, siis ei näe nad ka õppimisega vaeva. Sellised testid ei anna kooli ega õpetamise tasemest mitte mingisugust ülevaadet, lihtsam on vaadata aastahinnet ja jätta testid ära. Aga ma tahaks küsida nüüd seda, et kuidas sellised testid, mida õpilased sooritavad vabal valikul, ilma igasuguse motivatsioonita ja enam-vähem suvalisel ajahetkel, võimaldavad saada ülevaadet koolide tasemest ja koole kas või tulemuste järgi reastada, et aru saada, mida tulevikus parandada.

12:33 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt, kas eksamid motiveerivad või ei motiveeri? Ma olen näinud küll noori inimesi, kes võtavad gümnaasiumisse sisseastumise eksameid väga tõsiselt. Aga ma võib-olla proovin nüüd veel korra headele Riigikogu liikmetele meelde tuletada, millistest põhikooli lõpus tehtavatest eksamitest me räägime. Hetkel tuleb teha eesti keele, matemaatika- ja valikeksam. Need toimuvad üldjuhul juunis, siis kui noorel inimesel on tulevikuplaanid suhteliselt selged – nii on see nende puhul, kes vähegi valikuid teevad. Meil on ka umbes paarsada noort, kes põhikoolis, enne gümnaasiumi algust veel ei tea, kas nad lähevad edasi kutsekooli või gümnaasiumi või mida nad üldse kavatsevad teha. Aga õnneks on neid Eestimaal ainult umbes 200. Kõigist ülejäänutest – kohordis on õpilasi sünniaastast olenevalt umbes 12 000, 13 000, 14 000 – selge enamus teeb kas gümnaasiumisse sisseastumise eksamid või läheb teatud vestluste või muude katsete tulemusel kutsekooli, aga igal juhul teevad nad oma valiku. Sellest 14 000-st, 13 000-st ainult 200 on need, kes suve lõpus veel üldjuhul ei tea, mida nad teha kavatsevad. Nüüd sellest, kas noortele inimestele on põhikooli lõpueksam peamiseks motivaatoriks olukorras, kus nad juba teavad, kuhu nad edasi lähevad. Ja teiseks, põhikooli lõpueksam ei ole täna koolist väljumisel takistuseks. Kui sa 9. klassi lõpus riiklikku eksamit ära ei tee, siis teed sa järgmisel päeval vastavalt oma tasemele koolieksami, nii et sa lõpetad põhikooli niikuinii. Kui oleme ikka veel veendunud, et need eksamid on kuidagi – ma ei oska öelda – väga karmid või nii, siis tuletan meelde, et süsteem on viimase paarikümne aastaga väga palju muutunud. Nii et selles mõttes see põhikooli lõpueksam, millest me räägime, ei ole küsimus millegi ärajätmisest, vaid sellest, et me proovime veenda üldsust asendama ühekordset testimise süsteemi 3., 6. ja 9. klassi lõpus läbiviidava testimisega. Ka üheksandasse jääb teste.

Kas noored inimesed võtavad tasemetöid tõsiselt või ei võta? Oi, väga võtavad! Me tegeleme sellega endiselt riiklikul tasemel ja väga tõsiselt. Ent suhtumine oleneb koolist. Meil on nüüd tekkinud ka selliseid koole, kus lastes püütakse tasemetööde suhtes tekitada veendumust, et need tööd pole üldse olulised. Lastele edastatakse rahustavaid sõnumeid, et tehku nad kõiki neid tavalisi asju, mida tunniski. Pigem on tekkinud selline vastupidine liikumine, et lapsed oleksid hästi rahulikud. Aga endiselt on ärevushäireid, endiselt on probleeme sellega, et lapsed jõuavad kaks päeva enne tasemetööd arsti juurde. Nii et selles mõttes võetakse tasemetöid endiselt väga tõsiselt. Ma kinnitan teile, pigem tegeleb riik kogu aeg sellega, et rahustada ja öelda: "Olge head, armsad koolid ja õpilased, suhtuge testimisse nii, et me lihtsalt tahame näha, kui kaugele te olete jõudnud." Kas see mõjub kuidagi või ei mõju? Jah, kinnitan teile, et see hakkab mõjuma ja päris tugevasti. Juba esimesel kahel aastal 3. ja 6. klassis tehtud tasemetööde tagasiside näitab meile, et mõju on suur. Me näeme, et joonistuvad välja piirkonnad ja koolid, kus on selgelt näha teatud probleeme. Ütleme nii, et me oleme nende puhul valmis juba teatud küsimusi esitama. Riik saab minna sisuliselt, esialgu küll nõustajana appi ja on võimalik teha riiklikke poliitilisi valikuid, mida meil siamaani tegelikult tehtud ei ole. Sellisel kujul ja tasemel sisulist tagasisidet

ei ole varem olnud. Põhjus, miks on vaja minna üle 3., 6. ja 9. klassi ühtlustatud eksamitele või testimisele, on selles, et aastad on väga erinevad ja meil ei ole võimalik aidata seda noort inimest, kes põhikoolist väljub, küll aga on meil võimalik tegeleda temaga siis, kui 3. ja 6. klassis kogutud andmete põhjal selgub, et tal on teatud probleemid. Siis on meil võimalik minna talle appi enne 9. klassi lõpetamist, juba sellele eelneval kolmel aastal.

Aga eks ta ole selline usuküsimus, et kas eksam, mis 9. klassis tehakse peale seda, kui noorel inimesel on kõik valikud juba tehtud, teda kuidagi motiveerib või hoolib ta pigem sellest, et toimuvad üleriiklikud testid, mis mõjutavad kindlasti tema aastahinnet. Mina kahtlustan, et noored inimesed on üsna teadlikud sellest, kuidas nad aastahindeid saavad.

12:37 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Signe Kivi, palun järgmine küsimus!

12:37 Signe Kivi

Aitäh, istungi juhataja! Austatud minister! Õpetajatega peetud kohtumistel on vähemalt mulle öeldud, et haridussüsteemis on palju suuremaid probleeme kui eksamid. Ja nagu täna siin saalis korduvalt on ka tõdetud, on meie kõikide postkastidesse laekunud hulgaliselt kirju, milles seda eelnõu ei toetata. Täna lugesin üle, neid on mul vähemalt üle kümne ja ma ei leidnud ühtegi niisugust kirja, milles seda eelnõu oleks palavalt toetatud. Te väitsite kultuurikomisjonis, et tegelikult on ministeerium seda eelnõu ette valmistanud üle nelja aasta ja kõikide huvigruppidega on arvestatud, aga ma rõhutan, et just õpetajate erialaliidud on põhjendanud oma vastuseisu sellega, et neid ei ole kaasatud. Kus on siis tõde: kas neid on kaasatud või ei ole kaasatud? Ja kui ei ole, siis kas te ehk edaspidi kaasate?

12:39 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Kui mõni inimene või ainerühm, aineühendus tunneb, et teda ei ole piisavalt kaasatud, siis järelikult see nii on. Loomulikult ei ole meil mõtet siin selle üle diskuteerida. Minu parim teadmine on siia maani olnud see, et kõikide heade spetsialistidega on nende aastate jooksul korduvalt ja korduvalt koostööd tehtud. Aga kui nad näevad, et antud eelnõu kontekstis see nii ei ole, siis loomulikult tuleb seda olukorda veel palju tõhustada, parandada. Ja loomulikult ei saagi ma Riigikogu ees teha muud, kui et pean vabandama. Eks teie kultuurikomisjonis saate seda arutada ja paralleelselt toimub töö tõenäoliselt ka ministeeriumis parimate spetsialistidega, kelle kõigi käest saab küsitud, et millised on kõige suuremad väljakutsed.

Nüüd reaalinete poole pealt oli tõesti esimene signaal see – ma julgen öelda, et vist umbes paar aastat tagasi jooksis see esimest korda kõige suurema uudisena läbi –, et põhikooli lõpueksamid kaovad. See oli eelnõu esimene versioon, natuke sarnases sõnastuses mis tänagi, ja sellest jäi kuidagi kõlama, et matemaatikaeksam, see kõige suurem kurja juur, justkui kaob ära. Ja tõesti, hea küsija, olen teiega igati nõus, et kõlama jäi see, et matemaatikat justkui enam ei tähtsustataks. Ma julgen arvata, et mitte küll kõik teie kirjade autorid, aga usun, et paljud reageerivad pigem sellele hirmule, et matemaatika roll ühiskonnas väheneb. See hirm on peamine. Aga see, et eksam asendub 3., 6. ja 9. klassis testimisega, viis, kuidas see test hakkab mõjutama aastahinnet, milline saab olema vastastikune tagasiside ja kuidas me arvestame seda sisendina gümnaasiumisse sisseastumisel, millised on võimalused – kõik need detailid ju pealkirjades ei kõlanud. Ja selles mõttes on teil või nendel kirjade autoritel loomulikult õigus. Kuna nad ei ole kogu seda informatsiooni saanud, kuna need detailid ei ole nendeni jõudnud, siis järelikult sellest see vastuseis. Ma usun, et ka reaalkooli spetsialistid, kellega minul on au olnud konsulteerida, sisusse süvenenult ütlevad, et see on õige tee, aga et nad vajavad neid detaile.

12:41 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Heidy Purga, palun!

12:41 Heidy Purga

Aitäh, hea istungi juhataja! Lugupeetud Mailis! Jätkan sellesama kõlamajäämise ja valestimõistmisega, millel sa eelnevas vastuses peatusid. Meil on siin saalis ning tegelikult ka kultuurikomisjonis ja fraktsioonides suhteliselt omanäoline situatsioon. See eelnõu on tänaseks olnud komisjonis kättesaadav ligikaudu üks nädal ja selle nädala jooksul on meil sinuga olnud mõned kohtumised. Nende

kohtumiste valguses on väga paljud asjad saanud selgemaks, aga väga paljud asjad on läinud ka segasemaks. Ja miks? Sest selle seaduse algtekstis pole mitmete küsimuskohtade juures neid seletusi, mida sa kas või täna siin puldis oled andnud. Seaduse algtekst saab iga päev suulist täiendust juurde. Ja ma leian, et see on väga suur probleem nii nende aineühenduste ja igasuguste huvigruppide kui ka tegelikult fraktsioonide seisukohast vaadatuna. Miks see asi teil niimoodi siis lahendatud on?

12:42 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Me püüdsime eile päris suures ringis ka Haridus- ja Teadusministeeriumis sellele küsimusele vastust saada. Mis on see põhjendus, miks need küsimused ja vastused või ootused on nii palju muutunud? Ja ma pean siinkohal tegema sellise väga lühikese kokkuvõtte. Võib-olla hetkel, kui seda eelnõu ette valmistati, oli valdav arusaam, et kõige olulisem teema on see, kas põhikoolieksam on või ei ole. Hästi palju tuli selliseid küsimusi, et miks seda dubleerivat eksamit on vaja. Nagu te mäletate, siis umbes neli aastat tagasi oli jutuks gümnaasiumi lävendi teema ja see, kuidas gümnaasiumisse astumiseks võiks korraldada riiklikud eksamid. Ja põhikoolieksamid olid kuidagi rohkem pildil. Täna on asi muutunud selgelt sisulisemaks ja tegelikult räägitakse pigem välishindamisest ja põhikooli lõpueksam kui selline ei olegi enam nii väga fookuses. Aga eelnõu algtekstina on väga suuresti jäänud keskenduma ikkagi põhikooli lõpueksamile.

Nüüd, kas vastused küsimustele on olnud piisavad? Võib-olla sellised teemad nagu õppija motivatsioon, õpikäsitlused, noore inimese enesejuhtimine, mis paljudele teile on tuttavad, tundusid eelnõu algatajale eelnõusse kaasamiseks natuke varased. Ei tahetud nii keeruliseks minna, mindi natuke lihtsamate asjade teed. Eks ma pean ka tunnistama, et ju me siis eksisime. Võib-olla oleks eelnõu pidanud olema fookustatud rohkem uuele õpikäsitlusele, sest just see on tegelikult see päris eesmärk.

12:44 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh, proua minister! Nüüd me peame siin natukene aru pidama. On päris selge – kes seda ekraani ka ei vaata, saab aru –, et kella üheks ehk lähema 15 minuti jooksul ei saa selle teema arutamine kuidagi ammenduda. On mitmesuguseid mõtteid, mida siis nüüd teha, ja üks mõte on selline. Eesti Keskerakonna fraktsioon teeb ettepaneku pikendada täna istungit päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni, ja kui me ka selleks ajaks teemat ei ammenda, siis läheme homme selle koha pealt, kus pooleli jäi, edasi. Nii et kui te vastu ei vaidle – ja kes julgekski juhatajale vastu vaielda –, siis panen ma selle asja hääletusele, kusjuures hääletamisega on nii, et poolt peab hääletama kaks korda rohkem kui vastu. See on lihtnumber, mitte koosseisu number. Ühesõnaga, kui me kõik hääletame ja kui kaks korda rohkem inimesi otsustab, et jätkame kella kaheni, siis me jätkame kella kaheni, ja kui otsustame mitte jätkata, siis arutame täna kella üheni ja läheme homme selle teemaga istungi alguses edasi. Nii et sihuke lugu! Teen kutsungi ja panen selle asja hääletusele.

Nii, auväärsed! Kaks minutit hääletuseks valmisolekuks on ära kasutatud ja ma panen hääletusele Eesti Keskerakonna fraktsiooni ettepaneku pikendada täna istungit päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni ehk eesti keeles kella kaheni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Hääletus on lõppenud. Keeruline matemaatiline arvutus näitab, et poolt on märksa rohkem kui vastu. Järelikult otsustas Riigikogu istungit pikendada kuni päevakorra ammendumiseni, kuid mitte rohkem kui kella kaheni.

Ma palun proua ministri, kes sai vahepeal ehk natuke hinge tõmmata, uuesti pulti. Ja esimene küsimus on Priit Sibulalt. Palun!

12:49 Priit Sibul

Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! Lugupeetud minister! Me arutasime hommikul Isamaa fraktsioonis sama teemat ja nagu te nägite, siis nii nagu ühiskonnas laiemalt, oli ka meie fraktsioonis väga erinevaid arvamusi. Aga mul on küsimus. No oli neid, kes on n-ö tulised eksamite toetajad ja arvavad, et nii peab ka edasi minema, aga kui ma teid hommikul fraktsioonis kuulasin ja nüüd siin saalis kuulan, siis kas ma saan õigesti aru, et kõige olulisem nüanss põhikooli lõpetamise puhul – me ju ei räägi 3. ja 6. klassist, seal need testid niikuinii juba toimivad – on see, et me põhimõtteliselt nimetame põhikooli lõpueksami, mis täna on ainepõhine eksam, ümber. Ma saan aru, et soov on teha teste lihtsalt aineteüleselt ja n-ö komplekselt ning et see on selle eelnõu kõige suurem ja põhjalikum muudatus ning et ilma seadust muutmata seda teha ei saaks.

12:50 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Jah, ainevaldkonnast laiemaid teste ei saa teha ka 3. ja 6. klassis, me peame jääma ühe aine keskseks. Ja mis on koolidele suhteliselt tüütu – me ei tohi panna ainetestidesse juurde neid teisi küsitlusi, näiteks rahuloluküsitlust või koolikiusuteemalist küsitlust. Need tuleb eraldi teha ja see on see, mida koolid tegelikult üldse ei taha. Me teeme mitmeid ja mitmeid asju ning jälle tuleb neil kõik oma lapsed kokku koguda, tavaliselt arvutiklassi. Teine asi on see, et 9. klassi lõpus valikeksam ei kao. Täna on siin tegelikult hästi palju räägitud matemaatikast, aga põhikooli lõpetamise üks tingimus lisaks eesti keelele ja matemaatikale, mis jäävad niikuinii 100%-lise valimina tehtavate testide hulka alles, on ka kohustus teha valikeksam. Jah, see peab olema, koolid peavad selle igal juhul korraldama ja see ei kao ära. 100%-line valim matemaatika puhul jääb ja ma julgen siiski mitte nõustuda arvamusega, et noored ei võta seda testi kuigi tõsiselt. Võtavad! Ja näiteks lapsevanematelt saadud tagasiside – kui palju pärast suure valimiga tasemetöid tuleb lapsevanematelt näiteks proteste, küsimusi, lisatäpsustusi – ja see, kui palju esineb koolidel selliseid vaidlusi ministeeriumiga, näitab, et tegelikult võetakse tasemetöid väga tõsiselt. Nii et jah, need kaks asja ongi võib-olla kõige suuremad muudatused.

12:52 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Mihhail Lotman, palun!

12:52 Mihhail Lotman

Aitäh! Olles liberaalne konservatiiv, suhtun ma väga ettevaatlikult igasugustesse reformidesse, eriti pedagoogika valdkonnas. Teiselt poolt, minu enda kogemus on olnud väga eksamit pooldav, kuna kuulusin nende laiskvorstide hulka, kes ei viitsinud õppida, kuid kes valmistusid ja võtsid ennast kokku eksamiks. Aga minu 45-aastane erinevatel tasanditel saadud pedagoogiline kogemus sunnib mind üsna kindlalt seda eelnõu toetama, kaasa arvatud seda problemaatilist eksamite kaotamisega seotud punkti. Siin on räägitud õpilaste stressist, aga minu jaoks on veelgi olulisem üks teine asi. Õpetajad teadlikult – tähendab, tavaliselt alateadlikult, aga mõnikord ka teadlikult – valmistavad õpilasi ette eksamiks, mitte aine tundmiseks. Ja see on väga oluline probleem. Kas te olete ka sellisest argumentatsioonist lähtunud?

12:53 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt suur tänu toetuse eest! Ja teiseks, jah, nendesamade tasemetööde ja riigieksamite muudatuste järgi me näeme, kuidas on ühe või teise aine käsitlus muutunud. Väga paljuski lähtutakse lisaks õppekavale loomulikult sellest, mida eksamil küsitakse. Nii et arusaadavalt õpetajad, kaudsemalt ka lapsevanemad valmistavad lapsi ette ikkagi eksamiks. Seda, mida küsitakse, selleks sa ju üldiselt ette valmistad. Nii et laiemale testimisele ülemineku puhul on arvestatud seda, et kui tahame koolisüsteemis mingit muutust esile kutsuda, siis osaliselt saame seda teha õppevahendite täiendamise kaudu, väga suures osas ka õpetaja täienduskoolituste ja õpetaja toetamise kaudu. Aga üks mõjur on ka see, mida me riiklikult küsime ja mille kaudu me anname tagasisidet. Nii et jah, kindlasti avaldavad mõju ka teatud testide muudatused.

Üks asi, mida me gümnaasiumieksamite korralduse muutmise puhul nägime, on see, et meil on ühiskonnas väga selge arusaam sellest, millised on olulised õppeained ja millised on mitteolulised. Ja seda hinnatakse selle järgi, kas riik korraldab nendes ainetes eksameid või mitte. Ka see on üks põhjus, miks oleme selle eelnõuga välja pakkunud võimaluse, et riiklikud tasemetööd toimuksid põhimõtteliselt kõikides ainevaldkondades. Just sellepärast, et anda koolile signaal, et riik ei arva, nagu oleks matemaatika või eesti keel või võõrkeel ainsad ainevaldkonnad, mis on olulised. Ei, me arvame, et sotsiaalsed, humanitaarsed, reaalsed ja loodusained kõik koos on olulised. Selle kaudu mõjutame kindlasti ka teatud õppeprotsesse ja küsitluste järgi seda pigem hinnatakse. Näiteks, kui meil hakati korraldama koolikiusu hindamise küsitlusi, hakkasid mõned koolid, kes enne selle teemaga ei olnud tegelenud, samuti asja vastu huvi tundma. Kui näiteks ühes koolis ilmneb 6. klasside hulgas tunnetusliku koolikiusuga seoses – küsitluses küsitakse erineva nurga alt samu asju –, et umbes 30% lastest on sellega otseselt kokku puutunud, ja teises koolis on see näitaja 70%, siis me oleme tõenäoliselt ka kooli käest küsinud, et kas nad on selle teemaga tegelenud. See võib olla ühte- või teistpidi, eks ju. Nii et jah, selle kaudu me mõjutame teatud protsesse.

12:56 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Urve Tiidus, järgmine küsimus, palun!

12:56 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Selle eelnõu kooskõlastusring on olnud napp, aga see on olemas. Eesti Koolijuhtide Ühendus ütleb, et nemad pole eksamite kaotamise vastu, kuid nad rõhutavad samas, et seaduses on vaja sätestada testide piirarv ja et ka valimite teema tuleb seadusega reguleerida. Siin on toodud üks näide, mille korral üle-eelmise aasta matemaatikatestis oli valimisse võetud 1676 last, aga tegelikult tuli osalema peaaegu viis korda rohkem lapsi. Kas te palun kommenteeriksite natukene seda valimi teemat? Kui me ütleme, et see test on niivõrd hea ja vajalik, siis kas võib juhtuda, et terve hulk lapsi jääb siiski kõrvale, kuna on valim? Ja mis te sellest seadusega reguleerimisest arvate?

12:57 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Koolijuhid tõesti arvasid, et teste tuleb liiga palju. Eks me natuke olemegi kahe vastastikuse ootuse vahel: ühelt poolt tahetakse, et riik rohkem jälgiks ja pidevalt analüüsiks, ja teiselt poolt öeldakse, et seda on liiga palju. Nii et koolijuhid tegelikult tahaksid reguleerimist. Sellel põhjusel tuli eelnõusse kokkuleppel koolijuhtidega juurde selline ettepanek, et koolid ise saavad öelda, millises ainevaldkonnas – meil on, eks ju, eesti keel ja matemaatika – nad tahaksid olla põhivalimis. Aga meil on ka sotsiaal- ja humanitaarained. Tasemetööd peavad igal juhul kolme aasta jooksul sinna kooli jõudma, küll aga ei pea kool igal aastal kõiki aineid võtma.

Valimiga on siia maani olnud täpselt nii, nagu te õigesti ütlesite, et selle suurus on 1600. See on selles vanuses olevate Eesti laste arvu arvestades optimaalne. Ja nii nagu valimite puhul ikka, võetakse neisse suuri ja väikeseid, maa- ja linna-, eestikeelseid ja venekeelseid koole. Põhjus, miks tegelik arv on palju suurem, on see, et väga suur hulk koole tuleb vabatahtlikuna kaasa. Ja tõesti, näiteks matemaatikas osales sellel aastal enamik koole. Vahe on selles, et need, kes olid kohustuslikus valimis, olid riigiga sel hetkel otseühenduses, teised tegid tasemetöö päev hiljem. Aga see 5000 tuli tõesti sinna juurde. Nüüd, mida meie pakuksime? Jah, loomulikult saaks riik seda reguleerida, näiteks öelda, et põhiainetes on 100%-line valim ehk et kõik peavad tasemetöö tegema, või siis teha võimalikuks valik, mis on täna eelnõus. Selle järgi annab kool ise ministeeriumile oma plaanist teada ja kui ta on selle välja öelnud, siis on need tasemetööd talle kohustuslikud. Ehk siis kool valib ainete tasemetööd ette ära ja peab kolme aasta jooksul kõik need läbi käima, kool ise reguleerib seda ja pärast ta oma plaani enam muuta ei saa. See on see, mis on täna eelnõus välja pakutud, aga kui Riigikogu arvab, et see peaks iga kord olema näiteks 100%-lise valimiga või kuidagi teisiti sätestatud, siis ka see on võimalik.

12:59 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Liina Kersna, palun!

12:59 Liina Kersna

Aitäh, hea juhataja! Austatud minister! Ilmselt kehtestab meil õppekava riik ja riigil peaks olema võimalus jälgida, kuidas seda õppekava täidetakse ja millised on tulemused. Nii nagu teie ütlete: selleks, et koole aidata. Kui ma nüüd loen sellest eelnõust, et põhikooli lõpetamise tingimused kehtestab kool, tekib mul küsimus, et kui kool kehtestab tingimused ja teeb oma eksamid, mis ei ole omavahel kuidagi võrreldavad, sest koolidel ongi sellisel juhul autonoomia teha oma eksameid nii, nagu nemad vastavalt riiklikule õppekavale ette näevad, siis kas teie hinnangul annab see midagi riigile teada ja kas need andmed on kuidagi ühtselt analüüsitavad?

13:00 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Oeh, ma proovin nüüd alustada niipidi. Kõigepealt, riik reguleerib selle õppekavas siiski ära ja ka kooli lõpetamise tingimused on laias laastus ministri määruse tasandil kehtestatud. See on see, et mis ainetes tohivad hinded olla puudulikud ja mitu tükki neid tohib olla, samuti on öeldud, et õppekava on läbitud siis, kui enamik tulemusi on vähemalt rahuldavad. Koolil on aga siin lõtk ikkagi olemas, jah. Näiteks on meil öeldud, et uurimistöö peab olema tehtud 7., 8., 9. klassi jooksul. Kool ütleb, et ta teeb seda sellisel kujul ja sellises vanuses, osa teeb selle 7. ja osa 8. klassis. Jah, koolil on siin teatud otsustuspädevus olemas, aga see on siiski suhteliselt piiratud. Ärksamate koolijuhtide arvates võiks see

olla palju-palju suurem. Kool võib tahta teha ka näiteks ülevaatlikke kontrolltöid, mõned aineõpetajad väga armastavad neid ja teevad poolaasta kohta suure kontrolltöö vms. Ja siis õpetaja teebki selle asemel põhimõtteliselt suure kontrolltöö, näiteks osa korraldab siiani selliseid vana kooli tüüpi piletitega suulisi kokkuvõtlikke kontrolltöid või aineteste. See, kas selle nimi on koolieksam, on põhimõtteliselt kooli otsustada. Ei, ta riigile midagi teada ei anna. Me ei saa sellest lähtuda ka näiteks gümnaasiumis, täna teeb 46% kõikidest gümnaasiumidest oma teste. Osa teeb neid oluliselt kõrgemal tasemel, kui näiteks ainekava ette näeb, võtame kas või sellesama matemaatika, ja tehakse väga suure valimiga. Põhjus on see, et koolid tahavad teada saada, millised noored on võimelised minema reaalarhussse. Mitte et õpilane ei saaks üldse gümnaasiumi sisse, saab küll, aga näiteks alates 40 punktist öeldakse, et ära võib-olla nii intensiivselt reaalarhussse mine. Ka nendest andmetest riik ei lähtu. Me nendime seda, me teame seda.

Ja nüüd on tehtud ettepanek, et kas Innove oleks valmis korraldama riiklikke gümnaasiumidesse sisseastumise teste, kui selle vastu peaks olema huvi. Eksamikeskus on öelnud, et nad on hakanud juba osale gümnaasiumidele teste ette valmistama. Aga selline test ei ole koolidele kohustuslik, vaid see on üks võimalus tagada, et test oleks natukene ühtlustatum ja et noortel oleks mingi ettekujutus, mida neilt tegelikult tahetakse. Noorte kriitika gümnaasiumisse sisseastumisel on praegu ju see, et nõuded on hästi individuaalsed, kõik sõltub gümnaasiumist ja nõudeid ette ei teata. Täna on siin hästi palju räägitud, et noor peaks nõudeid ette teadma, aga tegelikult ega nad väga ei tea. Teame ainult seda, et suur osa gümnaasiume teeb lisaks testidele ka isikliku motivatsiooni vestlusi ja valib paljuskki selle järgi. Nii et me ei saa sellist tagasisidet, mida me saame tasemetööde kaudu. Tasemetööde kaudu saame aga riiklikku informatsiooni seireks küll. Öeldes veel kord, kui näiteks koolis on näha mingeid keskmisest erinevaid liikumisi, siis me saame inspektoritega kohale minna, me saame küsida, kas õpetaja kvalifikatsiooniga on mingeid probleeme või vastupidi. Võib-olla on seal väga suur proportsioon erivajadustega lapsi, võib-olla me saame teistmoodi toetada. Vaatame, kas meetmeid on rakendatud. Nii et võimalikud on erinevad lähenemised.

13:04 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Annely Akkerkmann, palun!

13:04 Annely Akkermann

Suur tänu, lugupeetud Riigikogu aseesimees! Lugupeetud minister! Teie selgitusest jääb mulje, nagu oleks koolikohustus eelkõige õpetajate kohustus koolis õpetamas käia. Välishindamine testide vormis, millest te räägite, on ikkagi õpetajate kontrollimine eelkõige. Siin üks kolleeg ütles, et tema mure on, et õpetajad õpetavad aine asemel hoopis eksamite andmist või valmistavad õpilasi ette eksamiteks. Uskuge mind, mida mõõdad, seda saad – edaspidi hakkavad õpetajad õpilasi nende testide tegemiseks ette valmistama. Samas, kui ma olin hulk aastaid kohaliku omavalitsuse juht, siis me saime koolipidajana teada, et meie kool ei ole tasemel, kuna kaks lõpetajat ei olnud võimelised ära tegema ümbrikust välja võetud riiklikke lõpueksameid. Kui meil nüüd need ära kaovad, siis testide tulemused võivad küll olla intellektuaalselt huvitavad, aga koolipidaja ja lapsevanem ikkagi ei tea, kuidas tema lapsel on läinud võrreldes riigi teiste 9. klasside õpilastega.

13:05 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Ju see informatsioon ei ole olnud piisav. Kuidas see 9. klassi tasemetöö tegelikult hakkab olema? Näiteks sa teed 9. klassi tasemetöö. Seni sa said riigieksamil teatud tulemused. Tulevikus – kui Riigikogu peaks seda toetama, siis valmisolek on juba 2020. aastal – on see tasemetöö 100 palli süsteemis, mitte hindamisega üks, kaks, kolm, neli, viis. See on 100 palli süsteemis ja sa ei saa mitte ainult tagasisidet, et sa said näiteks 36 punkti, vaid sa saad ka tagasiside, kuidas sinu 36 punkti on võrrelduna tulemustega selles piirkonnas, näiteks Pärnumaal. Võib analüüsida tulemusi näiteks Pärnumaa *versus* Harjumaa, seda saab teha kool ja seda saab tegelikult vaadata ka lapsevanem. Ja mis veel olulisem: sa saad teada vabariigi keskmise ning sellest kõverast joonistub välja ka pilt, kas sina oled oma 36%-ga võrrelduna vabariigi keskmisega heas seisus, keskmises seisus või pigem kehvast seisus. Kas me räägime õpetajate hindamisest? Kaudses mõttes tunneb õpetaja alati vastutust. See meie haridussüsteemi võlu ja valu ongi ning sellepärast on õpetajate vaimse tervise teema ka väga oluline. Aga loomulikult peamine vastutus on noortel endil. Kogu selle muutuse mõte on ikkagi see, et meie noored inimesed saaksid aru, et nad vastutavad oma õpitee eest. Meil on veel palju minna. Alguses

õpitakse vanematele ja siis õpitakse, ma ei tea, sõbrale, siis õpitakse eksamiteks ja et kuskile ülikooli sisse saada. Aga tegelikult on meie ootus ja lootus ikkagi see, et noor inimene hakkaks iseennast juhtima.

Nii et need on need ootused. Aga jah, tagasiside on see, et sa saad oma tulemusi võrrelda kogu vabariigi või ka oma piirkonna omadega. Noort inimest või kogu klassi saab kõverate alusel analüüsida, andmetöötluses on see võimekus olemas.

13:08 Aseesimees Siim Kallas

Jürgen Ligi, palun teine küsimus!

13:08 Jürgen Ligi

Aitäh! Siin on põhiliselt juttu suurest vastasseisust eksami teemal. Müstiline, kuidas te saite selle niimoodi tekitada – läbi rääkimata ja kiirustades. Aga veel müstilisem on, kuidas selline seadus on seotud kodakondsuse seadusega, mis on nn 51 hääle eelnõu. Eile saite Mart Helme kaitsma Keskerakonna kodakondsuspoliitikat, mille kohaselt ilma eksamiteta saab Vene-aegne immigrant oma lapsed Eesti kodanikeks. Nüüd aga sellest seaduseelnõust. Oleks loomulik olnud, et kogu see muudatus on ühes seaduses, aga osa sellest on topitud põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega kokku. Tekstist aru ei saa, mida täpselt mõeldakse. Palun rääkige see lahti! See võib otsustada kogu eelnõu saatuse, sest siin eilegi raiuti, et sel põhjusel ei toetata. Kuidas te saavutasite sellise segase teksti ja segase menetluse kodakondsuse seadusega?

13:09 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Tasemetöid on õpetajate hulgas võetud mitte karistusena, vaid toetusmehhanismina. Ja sellest usust tulenevalt on juba mitu aastat antud Haridus- ja Teadusministeeriumile – võimalik, et seda oli juba ka sel ajal, kui küsijal oli au selles majas olla – signaale, et põhihariduse ühiskonnaõpetuses peaks valitsema ühtlustatud riiklik lähenemine ja võiks olla ühtlustatud testimine. Eks see ole signaal, et kui toimub ühes valdkonnas riiklik testimine, siis tuleb selleks ka pingutada. Nii nagu siin üks küsija juba ütles: mida küsid, seda saad. Et ühiskonnaõpetuses oleks riiklik test, see ootus on olemas olnud sellest ajast peale, kui Riigikogu otsustas anda 16-aastastele valimistel hääleõiguse. Ja selle kallal ongi siin vaikselt toimetatud.

Kuidas haakub see kodakondsuse seadusega? Kui noored inimesed praegu kehtivate põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ja kodakondsuse seaduse alusel lõpetavad põhikooli, siis, nagu hea küsija teab, nad ei pea tegema kahte eesti keele eksamit, vaid nende põhikooli lõpueksamit arvestatakse kodakondsuseksamil nõutava eesti keele eksamina. Kui me alustasime selle eelnõu ettevalmistust, siis sai väga kiiresti selgeks, et see dubleeriva eksami ärajätmise põhimõtte võiks olla ka uues eelnõus, seetõttu tuli see kodakondsuse seadus siia juurde. Kuna sellesse eelnõusse sai sisse ka ühiskonnaõpetuse laiapõhjaline test, siis nii ta laienebki. Kodakondsuse seadust kui sellist me põhimõtteliselt ei muuda, ootused ja nõuded jäävad kehtima. Aga kuna me toome juurde ühe ühiskonnaõpetuse testi ja teeme muudatuse, mis puudutab praegu põhikooli lõpus olevat eesti keele eksamit, siis vajab täpsustamist ka kodakondsuseksamisse puutuv. Mingit revolutsioonilist kodakondsuse andmise laiendamise võimalust ei tule.

Ja kinnitan teile siinkohal ka üle, et mis puutub kodakondsuseksamisse, mida noored inimesed põhikooli lõpus võivad niikuinii teha – igal aastal 5–7 noort seda ka teeb –, siis see eksam võrrelduna ühiskonnaõpetuse eksamiga, mille teevad kõik – nii need noored inimesed, kes kodakondsust taotleavad, kui ka muud Eesti koolides õppijad, kellel on sünnijärgne kodakondsus juba ammu olemas –, siis see tekst on keerulisem kui kodakondsuse miinimumeksam, mida me praegu uutelt kodanikelt nõuame. Nii et me ei kergenda kodakondsuse saamise tingimusi, me ei loo mingeid uusi teid selleks. Võimalus, mis on praegu põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses ja kodakondsuse seaduses olemas – kui sa lõpetad põhikooli ära, siis saad selle eksami tulemused üle kanda kodakondsuse taotlemise protsessi –, jääb kehtima. Kuna ühiskonnaõpetuse tekst tuleb juurde, siis me tekitame sama paralleeli, kui oli siiaani eesti keele eksami puhul. Kui õpilane on ühiskonnaõpetuse eksamil saanud vähemalt 75 punkti, siis ta ei pea tegema topelteksamit. Lihtsalt selle paralleeli sissetoomiseks on seda regulatsiooni muudetud. Kodakondsust puudutav põhimõtteline muudatus oli teil eile arutusel.

13:13 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Alar Laneman, palun!

13:13 Alar Laneman

Austatud juhataja! Lugupeetud minister! Ma küsin põhikooli kohta. Mul on olnud õnn näha seda eksamite asja nii õppijana kui ka õpetajana. Ja sellega kaasneb mul väike mure, kas ma nädalavahetusel saan koju minna, sest mu abikaasa on väga selgelt võtnud seisukoha, mismoodi see asi ei peaks minema. Aga nalja kõrvale jättes ma ütleks lühidalt, et siin on diagnoos nagu õigesti pandud, aga minu arust meetmed kohati ei lähe selle diagnoosiga kokku. Me räägime eksamite ajastusest, tahame dubleerimisest nagu loobuda, aga oleks võib-olla teisi lahendusi. Me räägime, et on palju stressi, aga lisame seda täiendavate testimistega. Ma olen tegelikult eksamiusku, sest noorel inimesel on neid elus veel ja veel. Keda te selle arutelu põhjal sooviksite veel kaasata eelnõu paremaks tegemisse? Kas on ehk keegi kõrvale jäänud?

13:14 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Kõigepealt ma loodan, et selle arutelu tulemusena – mitte ainult täna siin saalis, vaid ka fraktsioonides ja kultuurikomisjonis – saavad laiemalt sõna ka need õpetajad, kes ütlevad täiesti selgelt, et tasemetööd annavad neile tagasisidet. Võib-olla saavad nad tulla ja selgitada, millist tagasisidet nad saavad ja kuidas nad tänu sellistele muudatustele saavad paremini enda tööd hinnata, kuidas nad teadlike lapsevanematega suheldes saavad juurde kindlustunnet, et nende üks või teine metoodiline otsus on olnud õige. Just sellist tagasisidet saame meie õpetajatelt väga palju.

Ma julgen teile soovitada, et kui te täna koju lähete, siis selgitage asja nii, et me ei kaota riigieksameid ära, vaid Riigikogu analüüsib väga tõsiselt, kas asendada 9. klassis matemaatikaeksam ainevaldkonna suuremate pädevustestidega. Kui see rahulikult koos spetsialistidega lahti seletada, võib-olla ka näidata, milline see ainetest on, siis ehk jõuab kohale arusaam, et tegelikult me ei võta midagi ära, vaid asendame ühe süsteemi teisega.

Minu käest on küsitud päris mitu korda ka täna, kas üks süsteem asendub teisega ja kas me mõlemat ei või jätta. Päris ei saa. Me saame küll põhikooli lõpus, 9. klassis öelda, et näiteks matemaatikaeksam tuua natuke ettepoole ja viia see 100 palli peale. Seda saab teha ja see justkui jääb lõpetamistingimuseks. Me ei saa sinna juurde panna teisi küsitlusi, mida me vahest väga tahaksime teha. Me soovime, et koolis ei oleks sada küsitlust aastas. Laiemat muudatust me kohe teha ei saa, see on pidev protsess.

Võib-olla need on kõige suuremad muudatused, aga ma julgen täna küll öelda, et kui reaalinete õpetajad nende üle rahulikult mõtlevad, siis nad mõistavad, mis on nende eesmärk. Me ei vähenda matemaatika osatähtsust, vaid suurendame. Ma väga loodan, et selle perioodi jooksul, kui me seda eelnõu menetleme, nende suhtumine muutub.

13:17 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Urmas Kruuse, palun!

13:17 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea minister! Hea kolleeg Jürgen Ligi vist viitas sellele, et kui need muudatused, mida valitsus praegu ellu viib nii põhikooli- ja gümnaasiumiseadust kui ka kodakondsuse seadust muutes, siis Eesti kodakondsuse saab ilma igasuguse eksamita ja testita. Seda lihtsalt ei ole vaja teha. Aga minu küsimus on ajendatud teie enda vastustest, ma lõpuni ikkagi sellest asjast aru ei saa. Üks küsimus on see, et kui põhikool on meil kohustuslik, siis minu arvates oleks elementaarne, et riik tahab saada selget tagasisidet. Te olete ühe põhjendusena, miks praegust korda oleks vaja muuta, toonud selle, et gümnaasiumid teevad oma eksamid enne ära ja motivatsioon, mis selleks ajaks jääb, on nullilähedane või väga nõrk. Minul tekib küsimus, kes seda riiki juhib. Kas selle eest vastutab riik või vastutavad omavalitsuste koolid? Minu arvates tegelikult peaks asja ühtlustama, läbi rääkima ja tegema koos sellised testid, mis sobiksid kõigile. Praegu jääb mulje, et kool saab justkui jõudu juurde ja võib oma soovidest lähtuvalt teha selle testi. Aga riigil võimalus võrrelda üle riigi ja ka rahvusvahelise standardiga tegelikult väheneb. Minu arvates üks kvaliteedi tunnus on see, et me saame võrrelda samu asju.

13:18 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Ju ma ei ole olnud hea selgitaja. Proovin uuesti. Tegelikult on tasemetöö riiklikult korraldatud. Riik annab selle näiteks matemaatikas paberi peal ette. Tegu on kinniste ümbrikutega. Eesti keele ja ühiskonnaõpetuse eksamil on juures ka vaatlejad, kontroll on riiklik, riik kontrollib koole. Selles mõttes on kooli otsustustasand tasemetööde või, ütleme, üleriigiliste testide puhul minimaalne. Loodame, et nüüd andmed tulevad kodeeritult ja kõiki andmeid saab eraldi vaadata, aga saab vaadata ainult selles piires, milleks luba on. Näiteks lapsevanem näeb oma last võrrelduna teiste teatud lastega, õpetaja näeb oma klassi, koolijuht näeb oma kooli, aga ta näeb võrdlusandmeid ka statistiliselt. Kuna need on kõik delikaatsed isikuandmed, siis neid nähakse ainult teatud mahus. Aga kõik see on riiklik ja riiklikult pannakse need andmed ka kokku. Nii et selles mõttes see on riiklik süsteem. Kui kool lisaks sellele tahab näiteks teha mingeid suuri kontrolltöid, siis seda me ei keelusta.

Teil oli küsimus gümnaasiumi kohta. Hea küsija mäletab, et umbes kolm aastat tagasi me arutasime korra infotundides ja arupärimiste raames, kas riik oleks valmis juurutama gümnaasiumisse astumiseks testid. Räägiti lävendist ja gümnaasiumisse astumiseks üleriigiliselt ühtlustatud testidest. Siis oli ühiskonna selge sõnum "ei". Väga selge sõnum oli, et ei tohi gümnaasiumisse hakata õpilasi nii jõuliselt valima. Gümnaasium on iga noore inimese enda valik, üks võimalikest.

Kas Innoval on valmisolek riiklikult aidata gümnaasiumidel teste teha? Aga see on väga suur erinevus. Praegu tahab gümnaasium kätte saada seda ülemist kõige kõrgemat tippu. Testid tehakse vastavalt sellele. Või äkki tahetakse aluseks võtta absoluutne üleriigiline miinimum, tahetakse näha, kas põhikool on läbitud vähemalt selle miinimumi ulatuses. Praegu on põhikooli lõpueksam pigem riikliku miinimumi või riikliku standardi hindamine. See tähendab seda, et kui üks noor inimene juhuslikult – ütlen oma kogemusest – teeb ära näiteks märtsikuus gümnaasiumisse sisseastumise testid ja saab seal näiteks 70 punkti, olles sooritanud väga keerulised testid, siis võib ta põhikooli lõpus saada absoluutse maksimumi, sest gümnaasium reguleerib selle ära, ta tahab oma tippe kätte saada. Mõnes teises aines võib-olla tahab kool mingi teise valdkonna tippe kätte saada.

Nii et kas me tahame riiklikult hakata seda kõik piirama või muuta testid riiklikuks? Ma kardan, et see tagasiside tuleks väga-väga erinev. Kui me mõtleme, kui erinev on meie koolivõrk, kui erineva tasemega meie õpilased on, siis riik ei tahaks kindlasti öelda, et teatud ained peavad minema veel oluliselt keerulisemaks, sest tipu järgi hakatakse orienteeruma kohe. Järelikult peab tunde juurde panema, kuhugi peab rohkem rõhu panema – seesama diskussioon, mis meil on olnud. Tipu järgi ei saa üldisi teste koostada, aga gümnaasiumides on muidugi selliseid valikteste, nii nagu neid ka ülikoolis tehakse. Üks võib olla akadeemiline laiem lävenditest, mida ülikool teeb, öeldes, et see on meie absoluutne miinimum, mille te peate kõik ületama. Eri ainevaldkonnad teevad oma valdkonnas tippude otsimiseks eriti raske testi. Aga see ei tähenda, et kui mõni noor inimene seda testi ära ei teinud, siis ta kõrvalteaduskonda sisse ei või saada. Teises valdkonnas võib ta väga tubli olla.

Gümnaasiumi sisseastumisega on sama. Gümnaasiumis on juba väga palju valikaineid, on erinevad õpisuunad. Seetõttu me lubame teha oluliselt keerulisemaid teste kui see absoluutset miinimumi silmas pidav test. Kodakondsuseksami puhul, kinnitan teile, ei ole vajalik ainult selle läbimine. Ei ole nii, et ma läksin kohale ja käisin kursusel. Eesti keele eksamil on lävend 60 punkti ja kodakondsuse ehk ühiskonnaõpetuse eksamil 75 punkti. Need on väga kõrged lävendid, selleks et eksam oleks aktsepteeritav kodakondsuse andmisel. Noorel inimesel on lõpetada võimalik ka kahe punktiga, aga kodakondsuse saamiseks on B1-taseme keeleksamiga võrdsustatult miinimumnõue 60 punkti ja kodakondsuseksamil 75 punkti. Väga kõrged lävendid ja need on eelnõusse sisse kirjutatud.

13:23 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Signe Riisalo, palun küsimus!

13:23 Signe Riisalo

Aitäh, austatud juhataja! Hea minister! Hariduse andmise üks eesmärk on anda arusaam demokraatiast, osalemisest ühiskonnas, õpetada olema aktiivne ühiskonnaliige. Lapse õiguste seisukohalt on meil täiskasvanutena kohustus kaasata lapsed nendesse protsessidesse, mis neid kindlasti puudutavad. Ja siit ka minu küsimus. Mina usun noortesse inimestesse ja sellesse, et nad oskavad enda elu puudutavaid asju hinnata. Palun öelge, kes, millal ja kuidas kaasas õpilasesindusi või üldse õpilasi põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmisesse? Kui seda tehti, siis millised on olnud laste või noorte seisukohad?

13:24 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Õpilasesinduste liit on lisaks sellele, et ta on üldse väga aktiivne ja käib ikka ministriga koos erinevatel üritustel, peamine vedaja sellises ühenduses nagu Õppurite Nõukoda. Õppurite Nõukoda saab ministri juures kokku kord kvartalis. Lõpueksamite teema on viimased kaks aastat olnud peaaegu igas kvartalis korrauks laual. Noorte inimeste seisukoht on olnud, et igasugune muutus peab olema põhjendatud ja nad tahavad selgelt aru saada, mis neid ees ootab. Ja neile ei meeldi dubleerivad kohustused. Arvestades õpilasesinduste aktiivset seltskonda, on neil arusaadavalt väga palju tegemist üsna keeruliste sisseastumistestidega. Ja nad ütlevad, et nemad topelteksameid ei taha. Nende ideaal on see, et põhikooli lõpueksami asemel oleks kogu riigis samad gümnaasiumi sisseastumistestid. Aga nagu ma ütlesin, meil on teatud karisid, miks ei ole seni nii läinud. Me oleme andnud oma valmisoleku Innove kaudu, et me võime riiklikud testid ette valmistada, aga sellise absoluutse miinimumina ühiskonnas seda tuge ei ole olnud. Praegu lõpetab igal aastal põhikooli üha vähem noori inimesi. Õppekohti on rohkem ja see tähendab seda, et tegelikult on igal põhikooli lõpetajal mingi järgmine õppeaste kindlustatud – on see siis kutsekoolis, on see gümnaasiumis, on see õpipoisina, st nad lähevad tööle ja saavad selle kõrval haridust. Igal juhul kõigil on mingi võimalus olemas. Ja nii ei ole mitte kõik motiveeritud seda kõige keerulisemat testi tegema. Ja kui me seda kõigilt nõuaksime, siis see tagasiside oleks, jah, üsna erinev. Aga noorte enda arvamus on see, et dubleerivaid eksameid nad ei toeta.

13:26 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Urve Tiidus, järgmine küsimus.

13:26 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Ma tulen korra veel tagasi selle valimi teema juurde. Te andsite küll väga hea vastuse, aga siiski – need n-õ ainevaldkonna pädevustestid. Kas ma saan õigesti aru, et selle eelnõu kohaselt justkui jääb selline olukord, et kui õpilane satub teatud valimisse, siis see annab haridusprotsessi juhtidele ülevaate, kus õpetatakse hästi ja kus kehvasti? See on justkui üks pool. Aga teine pool on, et iga laps saab ennast testida indiviidina ja tema ja ta perekond saavad aru, millises positsioonis ta on. Sellist olukorda nagu ei tule, et kõik lapsed siiski saavad ainevaldkonna pädevustestides osaleda. Ja üks väike lisaküsimus ka: kas te asetaksite selle eelnõu rahvusvahelisse konteksti, eriti võrdluses Singapuri ja Soome näiteks, kui see võimalik on?

13:27 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Küsimuse teisest poolest alustades: Singapur on testiusku riik, nii nagu kogu see Aasia osa on. Nemad on välja töötanud väga palju üleriigilisi teste. Lisaks kõikidele eksamitele ja vaheksamitele nad hindavad ka õpetajaid ja koolijuhte testimise abil. Natuke tuleb see ka nende kultuuritaustast. Ja nad ütlesid mulle väga selgesti, et kui on vaja valida üks 10 000 seast, siis kuidas muudmoodi valida. Lihtsalt neil ei ole seda olukorda nagu meil, et iga laps niikuinii saab mingi hariduse, et iga õpetaja on meil väärtus. Oleks meil neid ainult rohkem!

Meie eelnõu järgi on nii, et kool otsustab, kuidas osaleda, aga kõik peavad kolme aasta jooksul kõik valdkonnad läbima. Kas mõne lapse puhul on võimalik, et ta mitte kordagi mitte ühtegi testi ei tee? Ei, ei ole võimalik.

Me oleme asja arutanud ja eesti keel juba läbis selle sõela: kõik ütlesid, et eesti keele test tuleb teha kõigil niikuinii. Nüüd on arutluse all see, kas matemaatika peab raudselt valimis olema ja kas on veel mingi valdkond, mille puhul koolil ei ole valikut. Eelnõu järgi on kõik ained peale eesti keele sellised, et kool valib need ise selle kolme aasta jooksul, jälgides, et teste liiga palju ei oleks. Muidu võib juhtuda, et õpilasel on sügisel kaks testi, siis on seaduse järgi mingi kuu aega vahet ja siis tuleks teised testid. Kui kõik teevad kõike, siis õnnetu laps üldjuhul näiteks 3. või 6. klassis või 9. klassis teeks teoreetiliselt viis või kuus testi. Ja seda on liiga palju. Me tahame, et nad valiksid kõige rohkem kolm ja kooli valik oleks natuke ette teada. Aga eesti keel jääb sajaprotsendiliselt.

Aga loomulikult veel kord: kui Riigikogu peaks arvama, et me tahame, et kõik on näiteks mingitel aastatel valimis või mingid kohordid on 100% valimis, siis see võimalus kindlasti on. See tuleb sätestada kas seaduse tasandil või määruse tasandil. Hetkel me oleme pakkunud, et peale eesti keele on kõik ülejäänud ained tsüklik, mille kool saab ise planeerida. Ja veel kord, see mida te enne näiteks tõite, on väga õige. Ka mina olen saanud tagasisidet, et koolid pigem tahavad rohkem osaleda. Nad on nüüd selle esimese kahe aastaga näinud, kui palju nad testidest tegelikult tagasisidet saavad. Näiteks

esimesel aastal oli see arv 3000, nüüd juba 5000 ja see on kasvav trend. Tegelikult on reaalne tõenäoliselt see, et enamikus testides tahavad kõik osaleda.

13:30 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Heidy Purga, palun!

13:30 Heidy Purga

Täna, lugupeetud asespiiker! Lugupeetud minister! Kuuldavasti, muide, on paljud 9. klassi õpilased seda ülekannet siin kuulamas, et teada saada, mida tulevik neile toob. Ja nad väärivad kindlasti lugupidavat, konkreetset, selget sõnumit nagu ka õpetajad. Ma tulen tagasi oma eelmise küsimuse juurde. Te nõustasite minuga, kui ütlesin, et selle seadusmuudatuse algtekst on ainuüksi ühe nädala jooksul saanud suuliselt täiendust nii palju, et selle algse versiooni mõned punktid enam ei kehti või tuleb neid teisiti mõista, sest on tekkinud vasturääkivusi. Miks meil on ilmtingimata tarvis sellist seadusmuudatust, mille algtekst pole korrelatsioonis infoga, mida me selle nädalaga oleme juurde saanud? Haridusvaldkond kogu oma mõjususes väärrib ju ühte selget seadusmuudatust.

13:31 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt, olles ka ise selle valdkonna äärmiselt suur toetaja, arvan ka mina, et muidugi me väärksime uut põhikooliseadust. Me teame ju ka seda unistust, et meil võiks olla põhikooli- ja keskkooli seadus eraldi. Aitab juba sellest, et me räägime, et põhikool ja gümnaasium ja kutseharidus on justkui mingid eraldi maailmad. Eelmises Riigikogus me jõudsime kõrgharidusseadustikuni, mis ühendas erakoolide sätteid, üldised kõrgharidussätted ja ülikoolide sätteid. Võib-olla me ühtlustamisega mõnes asjas jäime pooleli, näiteks koolide juhtimises ja mõnes muus asjas, aga üldiselt saime ühtlustatud. Gümnaasiumi- ja kutsehariduses võiks olla palju paindlikumad õpiteed, me oleme sellest siin ka rääkinud. Nii et muidugi väärksime eraldi seadusi. Aga nii kaua, kuni me päris uue eelnõuga, mille koostamiseks kulub, nagu me teame, keskmiselt kolm-neli viis aastat, pole teie juurde jõudnud, ma väga alandlikult palun siiski põhikooli- ja gümnaasiumiseadust vahepeal muuta, vähemalt välishindamise osas. Aga mõtteid, mida võiks muuta ja täiendada, on veel, sest ajad on muutunud.

Kas hariduses on vaja revolutsiooni? Kindlasti mitte. Aga teatud muutusi meil ühiskonnas on. Meie ootused on muutunud, sisu on muutunud. Nii et jah, teatud täiendusi on vaja. Kui mõni säte siin ei ole sõnastatud nii, et on piisavalt arusaadav, siis loomulikult saab teise ja kolmanda lugemise vahel teha muudatusettepanekuid. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmiseks on alati tulnud väga palju ettepanekuid, kindlasti tuleb ka nüüd. See seaduseelnõu on laual ja eks me siis näeme.

13:32 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Vilja Toomast, palun!

13:32 Vilja Toomast

Aitäh! Hea minister! Lisaks ministriametile olete ka Keskerakonna juhtivoliitik ja ma tahan kuulda teie seisukohta selles küsimuses, mille esitas Jürgen Ligi. Õigemini ajendas mind küsima vastus, mille te Jürgen Ligile andsite. Eile, kui me minister Mart Helmega koos arutasime kodakondsuse seaduse muutmise eelnõu, siis mina ei saanud aru, kas ta ajas teadlikult häma või lihtsalt ei taha tunnistada, et viib ellu Keskerakonna pooldatud kodakondsuse nullvarianti. Millest ma räägin? Ma räägin seaduseelnõust 58, mis on kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu ja tahab muuta selle seaduse § 13, mis räägib alaealistele kodakondsuse andmisest. Tehakse ettepanek anda alaealistele Eesti kodakondsus lihtsustatud korras. Selles eelnõus ei räägita sõnagi sellest, et lisaks sellele, et tegu peab olema halli passiga vanema lapsega, peab see laps oskama eesti keelt ja peab olema teinud kodakondsuse eksami. Nüüd te räägite sellest, et see eksam tuleb teha ja see test on väga kõrgel tasemel. Öelge mulle, milleks on sellel lapsel vaja seda keeleeksamit või kodakondsuseksamit teha, kui ta juba on alaealisena kodakondsuse niisama, lihtsustatud korras kätte saanud? Kus on siin loogika? Kas te ei näe siin kahe seaduse vastuolu?

13:34 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kui lühidalt kommenteerida härra Mart Helme öeldut, siis mina pean ütlema, et siamaani on ühiskond talle pahaks pannud seda, et ta ei häma ja ütleb asju liiga otse. Siamaani pole talle hämamist ette heidetud, minu meelest on ta üsna otsese ütlemisega. Need kaks eelnõu on ikka erinevad. Me neid alaealisi määratleme siiski lapsevanema järgi. Me sünnikohta ei arvesta, meil on põhiline sünnijärgne kodakondsus. See eelnõu, mida eile oli siin Riigikogus võimalik arutada, puudutab neid lapsi, kelle vanematest vähemalt üks on halli passiga. Pluss on veel see ajaline mõõde, aasta 1991.

Täna arutatavas seaduseelnõus ei ole üldse juttu lapsevanemate kodakondsusest. Kui lapsed on Eestis põhihariduse omandanud, selgeks saanud eesti keele ja ära teinud ühiskonnaõpetuse eksami, siis neil on võimalik vastavalt kodakondsuse seadusele Eesti kodakondsust taotleda. Siin ei ole tegemist lihtsustatud korraga. Ja nagu me teame, kodakondsuse seaduse alusel rakendub nende laste puhul, juhul kui nad taotleavad Eesti kodakondsust, tingimus, et nad ei ole kolmanda riigi kodanikud. See on põhimõtteline asi: ei ole kuidagi võimalik rakendada lihtsustatud korda, eesti keele oskuse ja kodakondsuse eksami nõue tuleb täita. Lihtsalt sa teed selle kõik ära põhikoolis ega pea uuesti tegema täiskasvanuna kodakondsuse eksami raames. Loetakse, et sul on need nõuded täidetud, see valmisolek istub sul justkui pakendina riivis ja ootab. Kodakondsuse seaduses on tingimus, et sa ei tohi olla kolmanda riigi kodakondsuses. Sa esitad taotluse ja taotluses pead ära näitama, et sa rakendamise hetkel oled loobunud kolmanda riigi kodakondsusest. Üldjuhul Eesti tingimustes võivad noore inimese vanemad olla mõlemad Vene kodanikud või näiteks Ukraina või Armeenia kodanikud. Ta teeb Eesti koolis ära eesti keele eksami ja teeb Eesti koolis ära ühiskonnaõpetuse eksami, mis on lihtsalt meie õppekava osa. Kui tal on need mõlemad tehtud, kui ta on ületanud lävendi 60 ja 75 punkti – need on väga kõrged lävendid –, siis need saavutused on tal kirjas. Edasi ootab ta, millal ta saab piisavalt vanaks, et saab kodakondsust taotleda, siis esitab dokumendi, et ta on loobunud muu riigi kodakondsusest, ja saabki Eesti kodanikuks. See on toimiv süsteem, midagi lihtsustatud siin ei ole, midagi eelisarendatud siin ei ole ja midagi kergemaks nendele noortele pole ka tehtud selle eelnõuga, mida ma hetkel siin kaitsen.

13:37 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Urmas Espenberg, palun!

13:37 Urmas Espenberg

Aitäh, austatud juhataja! Hea minister! Nimetatud muudatus on küllaltki revolutsiooniline, eksamid on alati nagu selline klassika olnud. Ma loodan, et see arutelu siin Riigikogus saab olema väga laiapõhjaline ja põhjalik, kaalutletud, ja et kaasatakse ka huvigrupid, kellest üks on aineõpetajad, kes on ka meie, EKRE haridustoimkonna ja otse minu poole pöördunud. Õpilased seevastu on rõõmsad, ka kaks tüdrukut mul kodus – läheb kergemaks. Nii et igasuguseid seisukohti on. Hea, et eesti keele eksam jääb. Kuid mul on küsimus matemaatika kohta. Immanuel Kant on öelnud, et teaduses on nii palju teadust, kui selles on matemaatikat. Kas annaks äkki päästa matemaatikaeksami?

13:38 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Hea küsija! Põhimõtteliselt me võime nii eesti keele kui ka matemaatika sajaprotsendise valimiga 9. klassi riikliku testi nimetada ümber eksamiks. Riigi poliitiline mõte on nii või teisiti nendes ainetes omandatud testida. Kas me nimetame seda lõpueksamiks ja see toimub juunis või mai lõpus, või me nimetame selle sajaprotsendise valimiga testiks. Nüüd küsimus, kas noorel inimesel läheb elu kergemaks või ei lähe. No ega põhikooli lõpetamise tingimused ju kergemaks ei muutu, selle testi peab ikkagi tegema. Suhtumine koolides on kindlasti erinev. Me näeme seda ka tasemetööde puhul. Kas tasemetöödeks õpitakse või ei õpita? No ikka õpitakse, muidugi õpitakse! Pole nii, et õpilased nüüd lähevad ja lahendavad lihtsalt mingit ülesannet. Ma usun, et teiegi pere lapsed õpivad ka tunnikontrolliks või suuremaks kontrollitööks, ja õpivad kohe südamest. Oleneb kindlasti olukorrast. Kas on võimalik päästa matemaatika? Jaa, absoluutselt. Ma arvan, et matemaatika sajaprotsendise valimi eksam nii 3., 6. kui ka 9. klassis peaks andma, kui me oleme selle koos rahulikult läbi mõelnud, ka aineõpetajatele kindlustunde, et matemaatika ei kao pildist. Vastupidi, see aine tuleb palju rohkem pilti. Ka füüsika- ja keemiaõpetajad on muret tundnud, et justkui tähelepanu reaalinetele väheneb, aga ka reaalinete valdkonna pädevustestid saavad kinnitust. Teste koostavad ju siiski tegevõpetajad ja ma julgen küll kinnitada, et need on ikkagi parima teadmise juures kokku pandud.

13:40 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Urmas Kruuse, järgmine küsimus.

13:40 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt minister! Ma püüan teist aru saada ja ennast selgemini väljendada. Ühelt poolt on õpilased öelnud, et nad ei tahaks, et neid topelt kontrollitakse. Saaks aega kokku hoida ja oleks üldse ratsionaalne. Samas me näeme, et ülikoolid broneerivad kohti gümnaasiumilõpetajatele, kes on käinud olümpiaadidel ja saavutanud seal häid kohti, neil on juba edasise õppimise võimalus olemas. Tallinna koolid on pead kokku pannud ja koostanud ühiseid teste. Minu küsimus on selline. Kui ühelt poolt on vajadus miinimumtaseme testimiseks ja teiselt poolt tipu taseme teadasaamiseks, siis kas on võimalik leida selline metoodika, kus see kõik on tervikuna arvestatud, et keegi ei tunneks ennast halvasti? Kas sellest on juttu olnud? Oleks üks test ja sellega saaks välja selekteerida, kelle puhul on tegemist tipuga, kelle puhul miinimumteadmistega. Isikustamine toimuks pärast seda testi. Vahest saaks panna keskkoolide ajud ja riigi ajud kokku ja teha ühe sellise kontrollivahendi. Kas me nimetame seda eksamiks või testiks, on minu arvates teisejärguline.

13:41 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Jah, olen teiega absoluutselt, sada protsenti nõus. Testidega on võimalik need valimid välja selekteerida ja peaks ehk tulema aina rohkem selliseid kokkuleppeid, nagu praegu on sõlmitud kuue Tallinna kooli vahel. Ka Tartus on toimunud arutelud, kuidas võiks gümnaasiumi astumine ühtlasem olla. See on noorte soov. Selles mõttes on teie info absoluutselt õige.

Nüüd, kui palju sellist riiklikku analüüsi või testimist välishindamiseks kasutatakse? Väga palju. Ainuüksi sellel aastal on täiesti vabatahtlikule loodusainete tasemetööle ennast koolide kaudu registreerinud 9000 õpilast. See tegelikult näitab, et me oleme väga testiusku. Õpetajad tahavad tagasisidet, koolid tahavad tagasisidet. Kui siia juurde tuleb kindlustunne, et gümnaasiumisse sisseastumisel usaldatakse rohkem mingit riiklikult korraldatud ühtset testi, siis see oleks väga hea. Võib-olla ka tasemetöödest areneb ühel hetkel välja selline asi. Ma lihtsalt ei julgenud seda eelnõus isegi mitte pakkuda, arvestades seda, mis kolm aastat tagasi ühe ettepanekuga juhtus. Ühiskond ei olnud selleks valmis. Võib-olla areneb, vaatame. Riigikogus ka tekivad uued võimalused. Meie oleme riigina andnud sõnumi nii Innove kui ka ministeeriumi kaudu, et me oleme valmis koostööks, ka gümnaasiumisse sisseastumise testide koostamisel. Koostöös koolidega on see kindlasti võimalik.

13:43 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Jaak Valge, palun!

13:43 Jaak Valge

Lugupeetud koosoleku juhataja! Lugupeetud minister! Mind pole hetkegi külastanud selline kahtlus, et me ei hooli ühiselt Eesti üldhariduse kvaliteedist. Ja ilmselt me näeme kõik probleemi selles, et meie haridussüsteem ei valmista piisavalt ette ühiskonnale vajalike erialade inimesi. Ma saan sellest niimoodi aru, et ministeerium tegeleb teretulnult nende teemadega ja valmistatakse ette uut seaduseelnõu või siis eelnõusid, kus reguleeritakse komplekselt põhi-, kutse- ja gümnaasiumiharidust. Minu küsimus on selline. Kas ei tasuks siiski pigem kiirustada selle uue seaduseelnõuga või uute eelnõudega ja käesolevas eelnõus pakutud eksamimuudatused edasi lükata? Need võiks jõustada koos teiste muudatustega ja saada lahendatud selles uues seaduses, ja just nimelt süsteemselt.

13:44 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, väga hea mõte! Kahjuks minu kogemused hariduspoliitikas on sellised, et viimase 15 aasta jooksul me ei ole suutnud seda põhimõttelist muudatust ellu rakendada, et põhikool ja gümnaasium on eraldi seadustes. Seetõttu, kui võimalik, ma kogu seda välishindamise protsessi ei tahaks küll aastateks seisma panna. Päris mitu ministrit on tulnud siia armsasse Riigikogu pulti ja andnud lubadusi. Mõni väga jõuline isiksus on olnud siin puldis ja öelnud, et aasta pärast tuleb uus eelnõu. Ei ole tulnud siamaani. Miks? See on nii põhimõtteline asi. Näiteks me peame vastama küsimustele jagatud vastutusest. Arvan, et ka teie erakonnas tekib tõsine küsimus, kas gümnaasiumiharidus on munitsipaaltasand või riigitasand ja kuidas peaks edasi toimetama. Nagu me teame, on olnud ajad, kus gümnaasiumide raha pidi olema kindlasti eraldi real, aga me teame, et gümnaasiumid on mõnes kohas üsna väikesed ja seal tekib

küsimus, kas gümnaasium on ainult ülikooliks ettevalmistus. Aga kolm aastat üldharidust on keskmisele lapsele hea lahendus, ta jätkab õpinguid. Kaheks jaotuse vahel on haridusfilosoofiliselt väga palju küsimusi, mida te ajaloolasena kindlasti teate. Seda teemat on ajaloo jooksul palju arutatud. On olnud üht liiki ja teist liiki küsimusi. Näiteks, kas meie algkool on 3-klassiline või 6-klassiline? Ma kardan, et see ei saaks olema lihtsalt lahendatav pundar, mida me hakkaksime süsteemsemalt lahti harutama. Aga ma olen valmis seda teemat siin Riigikogus ja kitsamalt kultuurikomisjonis kindlasti arutama. Me võiksime algust teha, ent et see koosseis võiks jõuda uue põhikooliseaduseni, selles ei ole ma täna mingil juhul veendunud. Samas arvan, et töö selle nimel ja arutlusprotsess oleks olulised.

13:46 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Katri Raik, palun!

13:46 Katri Raik

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea minister! Me oleme siin täna korraldanud umbes 10 000-le 9. klassi õpilasele kodanikuõpetuse tunni. Tuttavad õpetajad kirjutavad ja helistavad, et küsida, kui kaua veel kestab – ühiskonnaõpetuse tundi ei saa nii pikalt teha, et teie arutelu lõpuni kuulata, läheb juba kolmas tund. Aga minu küsimus on teine. Te ütlesite, et põhikooli lõpus saab taotleda kodakondsust, teinud ära eesti keele eksami ja ühiskonnaõpetuse testi. Kõik selge. Aga eile me rääkisime tõesti ju ka mitu tundi sellest, et Eesti kodakondsuse saaks mittekodaniku ja näiteks Venemaa Föderatsiooni kodaniku laps. Ja ta saaks n-ö tingliku kodakondsuse, nagu ütles minister Mart Helme, ja ta saaks õigust Eesti kodakondsusele kasutada siis, kui ta saab täiskasvanuks ja loobub Venemaa Föderatsiooni kodakondsusest. Sellest me saime eile kõik ilmselt ühtemoodi aru. Aga kas see noor inimene peab ikkagi koolis tegema selle ühiskonnaõpetuse eksami ja eesti keele eksami? Seda küsis äsja ka kolleeg Vilja Toomast. See kuidagi on vastuolus. Kodakondsus antakse küll kohe pärast sündi, aga siis see on nagu tingimuslik ja tekib veel üks vaheetapp. Kas need kaks seadust ei ole ikkagi omavahel vastuolus? See puudutab 1500 last.

13:47 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Kõigepealt, meil on üsna suur hulk ka neid lapsi, kellel on mõlemad vanemad teise riigi kodakondsusega. Need lapsed eilses diskussioonis pildile ei tulnud. On ka neid vanemaid, kes ei elanud siin 1991. aastal, nemad on meie uusimmigrandid. Ka nemad eilses diskussioonis pildile ei tulnud. Nii et need kohordid või need grupid on niikuinii väljas. Kas meie haridussüsteemis saab põhikooli lõpetada nii, et sa ei tee kohustuslikku eesti keele eksamit? Ei ole võimalik. Kas on Eesti haridussüsteemis – tulevikus, kui Riigikogu peaks selle eelnõu heaks kiitma – võimalik põhikool lõpetada nii, et sa ei tee ühiskonnaõpetuse testi? Ei ole võimalik. Kas on võimalik Eesti haridussüsteemis põhikool lõpetada nii, et sa ei saavuta lävendit 60 ja 75 punkti? No kui sa kehvasti õpid, siis on. Võib-olla see on see ainuke vahe, et lävend on erinev.

13:48 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Järgmine küsimus on Kristina Šmigun-Vähilt.

13:49 Kristina Šmigun-Vähi

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud minister! Ise nüüd kultuurikomisjonis olles ja seda eelnõu väga tuliselt arutanuna pean tunnistama, et see on tõesti nagu puder ja kapsad. Minu üks mure on ja ma küsin, kas teid ka paneb muretsema, mis meie ühiskonnast või noortest või tulevikust saab, kui me teeme kõik, et laste elu kuidagi lihtsamaks muuta. Kas me ei kasvata siin sääraseid pehmosid? Te selgitate siin testi ja eksami olemust ning tundub, et test on nagu lihtsam või kuidagi niimoodi. Et ärme nüüd lastele liiga teeme ega tekita suurt stressi jne. Kas teie ministrina ei muretse meie tuleviku pärast? Mis nendest lastest siis ikkagi lõpuks saab?

13:49 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! See on säärane põhimõtteline küsimus. Kõigepealt, mis puudutab põhikooli lõpueksamit 9. klassis, siis on väga oluline mõista, et see on mingi eriline stressiallikas kooli lõpus. Vahest ei ole, kui sellest midagi ei olene. Tegelikult nendel noortel inimestel, kellest me räägime, et nad

võiksid eksamiteks rohkem pingutada, kaob ehk motivatsioon ära, kui nad on tegelikult väga hästi teadlikud, et nad teevad järgmine päev eksami ära ja kolme saavad kätte niikuinii. See info on nendel noortel väga hästi teada ja väga varakult. Nii et selles mõttes haridusfilosoofilist muutust suhtumises võib-olla ei ole.

Aga see on noorte inimeste koha pealt küll väga oluline – te küsisite, kas ma millegi pärast muretsen, siis jah, kahjuks muretsen küll –, milline on nende vaimne tervis. Meie noorte vaimne tervis on väga-väga muret tekitav. Suitsiidirisk, väga tugev kalduvus enesehävitusele, lõikumised, perspektiivitunde puudumine – kas see kõik annab signaali, et meil on haridussüsteemis ülekoormus? Väga paljude uuringute tulemused näitavad, et me mitte ei ole liiga pehmed, vaid nõuame endiselt liiga palju. Ühiskonnast tuleb kogu aeg lisaootusi, kogu aeg nõutakse uusi pädevusi, kui võib nii öelda, ja kõik see pakitakse sinnasamasse õppekavasse. Ja õpetajad teavad, koolid teavad, et tegelikult päevad on väga pikad, väga intensiivsed, väga kodutöömahukad. Meil õpitakse peaaegu kolmandik kogu õppekavast kodudes, täpsemalt 27%. Nii et tegelikult meie noorte inimeste päevad on väga-väga pikad, väga pingelised. Aga noorte vaimse tervise teema, kogu see koolistress on ainult üks osa muredest, lisaks on veel ühiskondlikud surved, ootused. Üks osa meie noortest vajabki individuaalset õppekava, vajab seda vaimsest tervisest tulenevalt.

Nii et ma julgen siinkohal üldistada ja öelda, et ma kardan, et meie probleem ühiskonnas ei ole mitte liiga madalad ootused, vaid pigem noored tunnetavad, et ootused on selgelt liiga kõrged.

13:52 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Helle-Moonika Helme, palun!

13:52 Helle-Moonika Helme

Aitäh, hea eesistuja! Hea minister! Ma küsisin selle küsimuse eile juba tegelikult komisjonis ja te vastasite mulle isiklikult selle ära, aga ma tahan seda küsida täna siin uuesti, sest siin on natuke suurem foorum ja te saate selle ka laiemalt lahti seletada. Ma annan lihtsalt selle vastamise võimaluse teile, sest ka minult on seda tänase päeva jooksul küsitud. See on nende testide kohta. Äkki võtame need hirmud maha. Inimestel on just hirmud, et uus süsteem ja seadusmuudatus viiks nagu meie laste taseme alla. Nõudmiste tase ja ka haridustase langeb ja ehk ka motivatsioon. Need hirmud on seotud sellega, et äkki need testid on natuke liiga lihtsad, et need on sellised ameerikalikud valikvastuste testid, ainult paned linnukesi kirja. Rääkige nendest testidest ka laiemale avalikkusele natuke lähemalt!

13:53 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt, meie oleme pigem vastupidises veendunud. Me saame pidevalt tagasisidet ja riigil on võib-olla üle aastate uuesti võimalus ka õppe sisu mõttes haridussüsteemi juhtida. Ja ka järelevalve mõttes me anname vahendi selle juhtimiseks. Valiktestid ei tähenda valikvastuseid. Testid, nii üldise pädevuse kui ka ainepädevuse testid, on sisulised ja lähtuvad õppekavast. Pigem on need olnud keerulised. Eelmise aasta tagasiside näiteks matemaatikas oli, et asi oli kaugel sellest, et õpilasel oli valida vastus 1, 2 või 3, ja tõenäosusteooria järgi mõni ikka täppi läheb. Tagasiside kohaselt olid testülesanded pigem liiga keerulised. Lapsed olid väga mures, lapsevanematest eriti emad, kellest väga paljud pöördusid ministeeriumisse ja väitsid, et küsimused olid ootamatult rasked. Ja tõesti, väga paljud küsimused olid sellised, mida otseselt õppekavas sellises sõnastuses ei olnud, aga me soovisime teada, kas õpetaja on õppeteemasid laiemalt sidunud. Ja selle kaudu me saime tagasiside, milliseid meetodeid on kasutatud. Aga jah, mõned küsimused olid võib-olla natuke ehmatavad.

Nii et ei, pigem on siiaamaani tagasiside teine. Ja see väga suur registreerunute arv loodusainete testiks – valim on 1600, aga tänaseks on registreerunud üle 9000 – näitab, et koolide soov saada korralikku tagasisidet on kahe aastaga hüppeliselt kasvanud. Järelikult on midagi selles süsteemis õigesti käivitatud. See statistika või see andmestik, mille noor inimene ise saab teatud vanuses ja enne seda lapsevanemad, on kindlasti midagi, millega me varsti hästi ära harjume. See on pigem hea. See annab mingi kindlustunde ühte- või teistpidi otsuseid teha.

13:55 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh! Me leppisime kokku, et meie istung kestab kella kaheni ja mitte kauem. See tähendab, et nüüd on üks küsimus Andres Sutilt veel võimalik arutluse alla võtta. Andres, palun!

13:55 Andres Sutt

Aitäh! Hea minister! Täna on 24. september ja ma vahendan küsimust, mida küsisid minu käest 9. klassi õpilased. Kas sellel õppeaastal need lapsed, kes 9. klassi läksid, peavad kevadel tegema põhikooli lõpueksameid või ei pea? Te ütlesite, kui ma õigesti aru sain, et see sõltub sellest, mida Riigikogu otsustab, aga mina küsin, milline on teie isiklik seisukoht ministrina, kes valdkonna eest vastutab?

13:56 Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Seda on mul võimalik öelda siis, kui ma olen näinud, kuidas esimese ja teise lugemise vahel kultuurikomisjonis diskussioonid on arenenud. Kahjuks täpselt nii olen ma vastanud ka kõikidel kohtumistel koolides. Siis on näha, kas paljud küsimused, mis siin on natuke korranud neid, mis on kõlanud ka kultuurikomisjonis, saavad vastuse, kas reaalainete õpetajad, kes on peamised muretsejad olnud, saavad kindlustunde. See tasemetöö, mis 9. klassis matemaatikas täisvalimina on olnud, tuleb igal juhul. Kas selle nimi on tasemetöö ja kas sinna küsimustikku on juurde võetud teisi ainevaldkondi, või tuleb see matemaatika lõputest lõpueksami nime all – nii või teisiti Innove selle ette valmistab. Riigieksamina ta tuleb ja matemaatikatundides tuleb üheksandikel kohusetundlikult edasi käia.

13:57 Aseesimees Siim Kallas

Aitäh, proua minister! Aitäh, kolleegid! Nüüd on see aeg, mille me kokku leppisime, ammendunud ja kahjuks ei saa täna kuulata ära Aadu Musta suurepärase ettekannet selle eelnõu arutelu kohta. Aga meil on võimalus kuulata seda homme. Mul on siiralt kahju, et Aadu peab nüüd terve päeva veel närveerima ja ettekannet uuesti üle lugema ja ette valmistama, aga nii see on. Me leppisime kokku, et kella kaheni toimetame, ja kell on nüüd kohe kaks. Aeg on täis. Aitäh!

Istungi lõpp kell 13.58.